

Revista Literară

PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

ARCADIE SUCEVEANU: „UNIUNEA SCRITORILOR DIN MOLDOVA – UN SECOL DE EXISTENȚĂ”

„Perioada cea mai complicată și dificilă pe care a traversat-o breasla scriitoricească este, fără îndoială, cea din epoca stalinistă, când factorii determinanți în literatură erau politicul, «înregimentarea». Sunt anii proletcultismului și ai realismului socialist, ai preceptului jdanovist «literatura trebuie pusă în slujba statului», rolul scriitorului fiind cel de «inginer al sufletelor», de educator al maselor.” (P. 3)

NICHITA DANILOV: „LA PORȚILE ORIENTULUI”

„Umiliți de-a lungul timpului, nu avem răbdarea necesară pentru a ne rezolva singuri problemele, ci căutăm mereu un sprijin din afară. La fratele mai mare, venit din Est sau Vest. Fiind obișnuiți să ținem dârlogii calului în mână, ne aplecăm plini de admirație în fața fiecărui stăpânitor, a cărui singură preocupare rămâne satisfacerea propriilor sale pofte, desigur, pământești. Și dacă în anii comunismului, am găsit suficiență forță pentru a ne opune bolșevismului, în perioada postcomunistă am abandonat orice luptă... lăsându-ne familia și patria la cheremul primului venit...” (P. 5)

AVANPREMIERĂ

Fragment din volumul *Asta nu e propagandă* de Piotr Pomeranțev, în curs de apariție la Editura Cartier. (P. 24)

INTERVIU

VASILE GRIBINCEA ÎN DIALOG CU EMILIAN GALAICU-PĂUN

Foto de Dirk SKIBA

„Călăuză în viață mi-a fost Dragostea, dar am avut de-a face și cu Moartea – nu mai insist, doar adaug că cea mai teribilă declarație de dragoste pe care mi-a făcut-o cineva vreodată suna chiar așa: «Aș putea ucide pentru tine – pe tine primul!».

(...) Țin totuși să precizez că nu sunt – ca să zic așa – «zugrav de biserici», iar poemele mele nu «ilustrează» credința; câtă o fi, «febra vizionară», despre care vorbesc mai toți criticii, vine mai degrabă din căutare, fără să știu dinainte dacă

ajung unde m-am pornit sau mă pierd pe drum. Scrisul însuși, în opinia mea, constituie o dimensiune a sacralului, hélas! pentru mulți pierdută; dacă n-aș crede în ceea ce scriu, probabil nici n-aș face-o sau m-aș fi lăsat de mult!”

„EXUPÉRY”:

„Pielea mea acum e carlinga
Avionului cu care am intrat în picaj,
Aeru-n jur se aprinde,
Scrumuindu-mi chiar și cuvintele
Inventate în singurătate (...).”

CITIȚI ÎN ACEST NUMĂR:

IN SFUMATO – P. 6

EUGEN LUNGU: „RĂZLEȚE”

POEMUL DIN OGLINDĂ – P. 7

NICOLAE LEAHU: „STÉPHANE MALLARMÉ, «BRIZĂ MARINĂ»”

CRONICI LITERARE – P. 10, 17, 22

DE MIRCEA V. CIOBANU, LUCIA ȚURCANU ȘI MARIA PILCHIN

CARTEA DE ISTORIE – P. 18

NICOLAE ENCIU DESPRE UN STUDIU AL LUI VALENTIN BURLACU

TRADUCERI DIN LITERATURA UNIVERSALĂ – P. 21

POEME DE SERGHEI ESENIN ÎN VERSIUNEA LUI GHEORGHE DONI

POEZIE

de LUDMILA SOBIETSKY

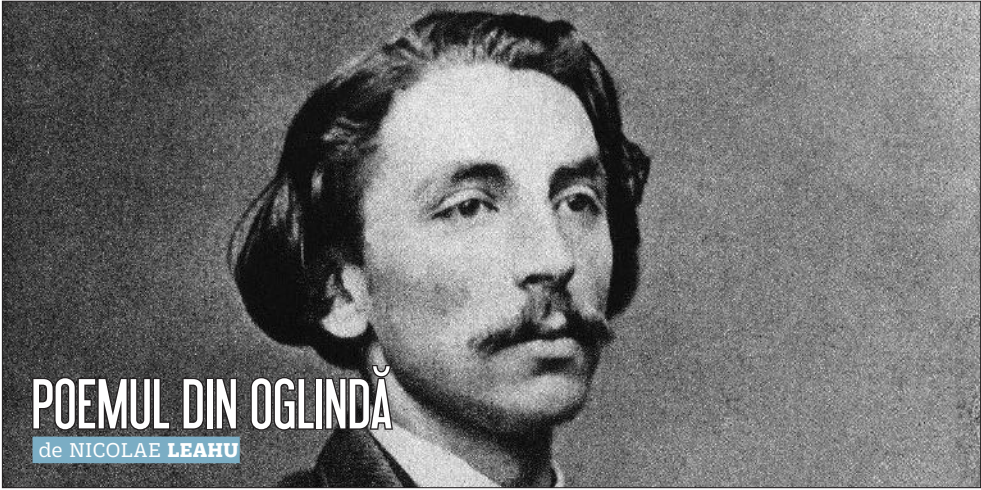
< 12

12
2020

CUPRINS

EDITOR:
UNIUNEA
SCRIITORILOR
DIN
REPUBLICA MOLDOVA

ANUL 6 | NUMĂRUL 12 (53) | DECEMBRIE | 2020

POEMUL DIN OGLINDĂ

de NICOLAE LEAHU

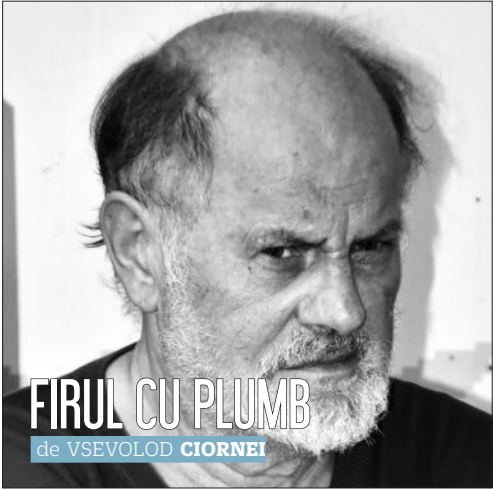
07 „STÉPHANE MALLARMÉ:
«BRIZĂ MARINĂ»”

EDITORIAL

de ARCADIE SUCEVEANU

03 „USM – UN SECOL
DE EXISTENȚĂ”

FIRUL CU PLUMB

de VSEVOLOD CIORNEI

09 „DE DIN VALE
DE ROVINE”

04 SELFURI CU
GULLIVER

„ÎNTÂLNIREA OCHIULUI
CU LUMINA” (III)
DE TEO CHIRIAC

05 UȘI ÎN ASFINȚIT

„LA PORȚILE ORIENTULUI”
DE NICHITA DANILOV

06 IN SFUMATO

„RĂZLEȚE”
DE EUGEN LUNGU

08 DIVANUL
ÎNȚELEPTULUI

„UNIREA SE AMÂNĂ? UNIREA SE
FACE! UNIREA E APROAPE!” (XVI)
DE VLADIMIR BEȘLEAGĂ

AVANPREMIERĂ

EDITORIALĂ

24 FRAGMENT DIN VOLUMUL
„ASTA NU E PROPAGANDĂ”
DE PIOTR POMERANȚEV,
ÎN CURS DE APARIȚIE
LA EDITURA CARTIER.
TRADUCERE DIN ENGLEZĂ
DE ADRIAN CIUBOTARU

10 CÂMPUL ALB,
OILE NEGRE

„ANTOLOGIA UMORIȘTILOR
BASARABENI”
DE MIRCEA V. CIOBANU

14 INTERVIU

VASILE GRIBINCEA ÎN DIALOG
CU EMILIAN GALAICU-PĂUN

17 VÂRFURI
DE COMPAS

„VIITORUL E PENTRU TOȚI
LA FEL/ DOAR O CĂLĂTORIE
SPRE TRECUT...”
DE LUCIA ȚURCANU

18 PAGINI DE
ISTORIE

„O CONTRIBUȚIE
VALOROASĂ (...)”
DE NICOLAE ENCIU

19 VÂNTURILE,
VALURILE...

„DESPRE ARTA NARAȚIUNII”
DE VAL BUTNARU

20 PLURALIA
TANTUM

„JURNAL ÎN MARGINILE
ISTORIEI LITERARE” (XXXII)
DE LEO BUTNARU

21 TRADUCERI

POEME DE SERGHEI ESEININ ÎN
VERSIUNEA LUI GHEORGHE DONI

22 POETAE NOVI

„POEZIA PURTĂTOARE DE LUMINĂ”
DE MARIA PILCHIN

23 FILTRE

„(ÎN)DEPENDENȚA NOASTRĂ
LINGVISTICĂ” (II)
DE VALENTIN GUȚU

Revista **Literară**
PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

Director: Arcadie Suceveanu

Redactor-șef: Teo Chiriac

Redactor-șef adjunct: Adrian Ciubotaru

Redactori asociați: Eugen Lungu, Leo Butnaru,
Mircea V. Ciobanu, Lucia Țurcanu

Colegiul de redacție: Vladimir Beșleagă (Chișinău),
Matei Vișniec (Paris), Ana Blandiana (București),
Ion Pop (Cluj), Cassian Maria Spiridon (Iași),
Ștefan Hostiuc (Cernăuți), Vadim Bacinski (Odesa)

Concepție grafică: Romeo Șveț

Paginare computerizată: Adrian Ciubotaru

Sediul redacției:

MD-2004, or. Chișinău
str. 31 August 1989, nr. 98

Tel: (+373 22) 234724

Fax: (+373 22) 237118

E-mail: revistaliterara.us@gmail.com

Publicație înregistrată la Ministerul Justiției
al Republicii Moldova în data de 03 martie 2015.
Numărul de înregistrare: 297.
ISSN: 2345-1777

Format A3. Tipar: ofset.
Tiraj: 1000 de exemplare.
Tipărit la Casa Editorial Poligrafică „Bons Offices”
MD-2005, or. Chișinău
str. Feredeului 4/6

INSTITUTUL
CULTURAL
ROMÂN

DEPARTAMENTUL PENTRU
RELATIA CU REPUBLICA MOLDOVA

Această revistă apare cu sprijinul Institutului Cultural Român
și al Secretariatului General al Guvernului României –
Departamentul pentru Relația cu Republica Moldova.

Textele și imaginile inserate în paginile
publicației „Revista literară” nu pot fi reproduse
și nici distribuite fără acordul scris al redacției.

Colaboratorii sunt invitați să-și trimită textele la adresa electronică afișată mai sus.
Textele vor avea format A4, nu vor depăși 10 000 de semne, vor fi paginate în Word,
Pages sau alt program compatibil cu sistemele de operare Windows sau MacOS.

EDITORIAL

de ARCADIE SUCEVEANU

G.K. CHESTERTON DESPRE EFICIENȚĂ ȘI ENERGIE

„Astăzi, filozofia religiei, adică teoria noastră despre lucrurile fundamentale, a fost alungată din cele două domenii pe care obișnuia, în mod simultan, să le ocupe. Ideile generale dominau înainte literatura. Ele au fost alungate de strigătul artei de dragul artei. Idealurile generale dominau politica, dar au fost alungate de strigătul eficienței, care ar putea fi aproximativ tradus prin politică de dragul politicii. (...) Literatura a pierdut, cu bună știință, din caracterul său politic; politica a pierdut, cu bună știință, din caracterul său literar. Teoriile generale ale relației dintre lucruri au fost astfel evacuate din ambele, și e momentul să ne întrebăm ce am câștigat ori ce am pierdut din această evacuare. S-a îmbogățit literatura ori politica după ce a fost îndepărtat moralistul și filozoful? Când totul într-un popor devine slab și zadarnic, lumea începe să vorbească despre eficiență. La fel și atunci când corpul cuiva se destramă, acea persoană începe, dintr-odată, să vorbească despre sănătate. Organismele energice nu vorbesc despre procese, ci despre scopurile lor. Nimic nu atestă mai clar eficiența fizică a unui individ decât faptul că acesta discută voios despre o călătorie la capătul lumii. Pe de altă parte, nimic nu atestă mai clar eficiența practică a unei națiuni decât faptul că vorbește neîncetat despre o călătorie la capătul lumii, către Ziua Judecății și Noul Ierusalim. Nu există semn mai puternic al unei obișnuite sănătăți fizice decât tendința de a urmări idealuri înalte și fanteziste. Nu e de mirare că tocmai în exuberanța primei copilării cerem imposibilul. Nici unul dintre oamenii puternici din epoci care exaltau forța nu ar fi înțeles ce înseamnă să muncești pentru eficiență. Hildebrand [Papa Grigore VII – n.r.] ar fi spus că lucrează pentru Biserica Catolică, nu pentru eficiență. Danton ar fi spus că lucrează pentru libertate, egalitate, fraternitate, nu pentru eficiență. Chiar dacă idealurile lor se mărgineau la a-i face cuiva vânt pe scări, ei se gândeau la scopul lor ca niște oameni, și nu la proces, ca niște paralitici. Ei nu au spus: «Vezi tu, ridicând în mod eficient piciorul meu drept, mușchii coapsei și ai pulpei, care se află într-o stare excelentă, eu voi...» Ei gândesc altfel. Erau atât de pătrunși de imaginea celui alungit la capătul scării, încât, în exaltarea momentului, totul se petrecea într-o clipită. De fapt, tendința de a generaliza și de a idealiza nu a însemnat slăbiciune lumească. Vremea marilor teorii a fost vremea marilor izbânzi.”

(G.K. Chesterton, „Ereticii”, traducere și note de Cristian Ispir, București, Editura Humanitas, 2018)

UNIUNEA SCRITORILOR DIN MOLDOVA – UN SECOL DE EXISTENȚĂ

Basarabia de ieri și Republica Moldova de azi a fost și rămâne un pământ de sacrificiu pentru românism. Oamenii de litere de aici au trebuit să învingă în toate timpurile teroarea istoriei – mai întâi sub ocupația țaristă, apoi sub cea sovietică, dar și în perioada actuală, când s-ar părea că nici un obstacol nu le mai stă în față –, ei fiind nevoiți să lupte mereu pentru a-și păstra limba și identitatea, pentru a-și regăsi rădăcinile ființiale. „Geneza literaturii române de aici, afirmă acad. Mihai Cimpoi, se identifică unei rizogeneze, programul ei cheie fiind unul identitar, de permanentă întoarcere la rădăcini (= la izvoare). Cunoscând întregi perioade de înstrăinare de matricea stilistică firească, ea s-a nutrit, biologic vorbind, dintr-o acumulare de rezerve subterane, fiind prin natura ei rizomică”.

Așa se explică faptul că viața literară din spațiul dintre Prut și Nistru a cunoscut de-a lungul timpului diverse forme de organizare și instituționalizare, iar parcursul ei a fost unul fracturat, marcat de sincope și intermitențe, ca însăși istoria acestui popor.

În sec. XIX și la începutul sec. XX, în condițiile vitrege ale țarismului, literații basarabeni se încadrau, de regulă, în viața literară din dreapta Prutului (B. P. Hașdeu, C. Stamati, C. Negruzzi) ori aderau la diverse cercuri și societăți universitare din Odessa, Harkov, Kiev, Sankt Petersburg. Au existat și la Chișinău, e adevărat, câteva societăți și asociații culturale, cum ar fi Societatea Culturală Moldovenească (președinte P. Dicescu), Asociația Culturală „Cuvânt Moldovenesc” (președinte P. Halippa) ș.a., dar o societate profesională a scriitorilor români din capitala provinciei a luat naștere abia după Marea Unire, în anul 1920. Din Comitetul ei de conducere făceau parte atât scriitori locali, cât și nume importante din perimetrul României Mari: M. Sadoveanu, N. Dămăreanu, Șt. Ciobanu, N. N. Beldiceanu, T. Pamfile, Apostol D. Culea.

La finele perioadei interbelice, în 1939, perioadă în care literatura din provincie cunoaște o dezvoltare efervescentă, se constituie Societatea Scriitorilor și Publiciștilor Basarabeni. Avându-i ca președinte pe P. Halippa, ca vicepreședinte pe N. Spătaru și ca secretar general pe tânărul N. Costenco, Societatea își propunea ca obiectiv principal „promovarea scrisului și culturii românești în Basarabia”. Dar, din păcate, istoria i-a hărăzit o viață scurtă.

Imediat după ocuparea Basarabiei din iunie 1940, la Chișinău se constituie Uniunea Scriitorilor din RSSM, ca parte componentă (filială) a US din URSS – organizație scriitoricească ideologizată, care a funcționat până în anii de perestroika. După tumultu-

oasele reuniuni din 1987–1990, când s-au făcut schimbări radicale în structura ei administrativă, USM a devenit „o organizație națională a literaților profesioniști”, ale cărei obiective statutare și forme de activitate apără interesele profesionale ale scriitorilor, promovează integrarea în contextul cultural românesc și european, afirmarea conștiinței și spiritualității naționale.

În chip firesc, actuala Uniune a Scriitorilor din Republica Moldova se consideră descendentă primei Societăți profesionale a scriitorilor români din Basarabia, cea din 1920. Această dată figurează și pe tăblița de marmură de pe fațada Casei Sciitorilor, și în *O istorie deschisă...* de Mihai Cimpoi, și în alte acte muzeale ori de arhivă.

Așadar, în acest an, USM a înregistrat un secol de existență. Ne propusesem să consemnăm acest eveniment prin mai multe acțiuni, între care instituirea unor ordine și medalii ale USM, pregătirea unui volum de evocări și medalioane, *Viața literară la Chișinău*, derularea unui program cultural susținut de Primăria Chișinău, „Scriitorii pentru capitală, capitala pentru scriitori”, dar pandemia care a venit peste noi ne-a zădărnicit planurile. Vom reveni la ele în perioada următoare, când sperăm să prindem timpuri mai bune. Spre bucuria noastră, sunt semne că cel puțin unul dintre ele, și anume programul susținut de Primărie, va demara chiar din primele luni ale lui 2021.

Ceea ce ne pare firesc acum să ne întrebăm este ce reprezintă literatura dintre Prut și Nistru scrisă timp de un secol? Cum s-au poziționat scriitorii în diferite perioade de timp față de problemele scrisului și cele din societate? Cum se integrează ei astăzi în contextul cultural românesc și european?

Perioada cea mai complicată și dificilă pe care a traversat-o breasla scriitoricească este, fără îndoială, cea din epoca stalinistă, când factorii determinanți în literatură erau politicul, „înregimentarea”. Sunt anii proletcultismului și ai realismului socialist, ai preceptului jdanovist „literatura trebuie pusă în slujba statului”, rolul scriitorului fiind cel de „inginer al sufletelor”, de educator al maselor. În plus, scriitorii din RSSM erau nevoiți să scrie într-o limbă primitivă, „idecebanizată”, să suporte mezeriile unui adevărat „război civil”, avându-i ca protagoniști pe scriitorii basarabeni („naționaliștii”, „burghezii”, „decadenții”), pe de o parte, și pe scriitorii transnistreni, pe de altă parte, care aveau rolul de „educatori” și supraveghetori ideologici ai celor dintâi.

Deși aflați încă sub teroarea istoriei, scriitorii perioadei 1955 – 1965 („nici eroi, nici trădători”, așa cum îi caracterizează

Petru Negură în cartea sa cu același titlu) reușesc să „reabiliteze morala și sacralitatea” (M. Cimpoi). Prin implicarea energică a unora dintre ei, la Chișinău apar mai multe reviste și instituții naționale, este ctitorită Aleea Clasicilor, care a devenit în timp o emblemă a identității românești. Mulți dintre ei, având o formație românească și fiind angajați la diverse edituri și ziare, au avut un rol benefic în calitate de „profesori de română” pentru generația următoare – generația ‘60. Ca autori de opere literare, însă, prea puțini dintre ei au reușit să se sustragă comandamentelor timpului și doar câțiva (G. Meniuc, N. Costenco, I. Crețu) ne-au lăsat (și) texte ne-compromise estetic.

Pe la mijlocul deceniului șase al secolului trecut, în anii dezghețului hrușciovist, ia naștere o nouă generație literară, supranumită „generația de aur”, cea care într-un timp relativ scurt va reuși recuperarea estetică a actului creator și apropierea mesajului literar de ideea națională. Este vorba de generația ‘60, care a dat nume mari și valori artistice incontestabile: I. Druță, Gr. Vieru, L. Damian, A. Busuioc, V. Vasilache, I. Vatamanu, Vl. Beșleagă ș.a.

Generația anilor șaptezeci e cea care, continuând demersurile generației anterioare, a reușit să imprime procesului inovator mai multă substanță, să conjuge elementul etic cu dezideratul estetic. Implicați în miezul fierbinte al evenimentelor din anii 1987–1990, reprezentanții acestor generații sunt și artizanii renașterii naționale, ai procesului de recuperare a valorilor emblematice: limbă, alfabet, independență, imn, tricolor.

Generația ‘80 și promoțiile care îi urmează s-au sincronizat rapid cu mișcările înnoitoare din România și din țările europene. Spirite cultivate, nonconformiste, promovând ideea deprovincializării și a schimbării de paradigmă, acești scriitori reprezintă o nouă spiritualitate.

Astăzi, când aniversăm un secol de existență, USM are un statut de sindicat de breaslă și, deopotrivă, de instituție morală implicată în viața publică, întrunind reprezentanți a cel puțin patru generații. Conform prerogativelor asumate, ea se află într-o strânsă relație de colaborare cu Uniunea Scriitorilor din România, cu revistele, editurile și instituțiile culturale din Patria istorică. Literatura din acest spațiu are mai multe nume de raftul întâi, intrate în circuitul metabolic al literaturii române. Dovadă incontestabilă că în aceste timpuri moderne nu există scriitori de centru și scriitori *marginali*, că „centrele sunt azi pretutindeni”.

Foto de N. RĂILEANU

SELFIURI CU GULLIVER

ÎNTÂLNIREA OCHIULUI CU LUMINA (III)

de TEO CHIRIAC

VII

Cine vrea sa vadă fosta clădire a Observatorului Astronomic, zăcând în paragină, să meargă în centrul capitalei, pe bd. Ștefan cel Mare și Sfânt. Mai mult, cine dorește să știe care e relația semenilor tăi cu lumea astrală, să vină și să stea de vorbă cu boschetarii din clădirea schiloadă. Să-i întrebe, de pildă, când și-au ridicat ultima dată privirea din pământ și au privit cerul înnorat, însorit ori înstelat. Aceeași întrebare poate fi adresată mulțimii de pe stradă și din transportul public – o mulțime grăbită, impasibilă, devorată nemilos de cotidian.

Așadar, întrebarea este: când ați privit ultima dată cerul, când v-ați gândit ultima oară la transcendență și la nemărginire? O întrebare valabilă nu doar pentru simplii muritori, ci, în primul rând, pentru președinții și secretarii de stat ai marilor puteri economice, politice și militare, care cred nebunește că sunt stăpânii acestui univers, pentru angajații de la Uniunile Naționale de Astronomie, care iau decizii privind denumirea unor corpuri cerești cu nume de savanți, politicieni și afaceriști, dar și pentru vânzătorii de iluzii, care scot la vânzare pe internet stele, spații astrale, planete și constelații.

Și în tot acest timp, Agenția Spațială Europeană, Centrul de Zbor Spațial Goddard și marile telescoape terestre și spațiale Hubble, James Webb, William Herschel etc. realizează noi imagini color de mare rezoluție, fascinante imagini despre fenomenele astrale. În schimb, în localitatea ta, marginală și marginalizată, de pe pământ, unde nu există astronomi și filosofi, care, chipurile, nu folosesc la nimic, iar poezii, îndrăgostiți lulea de stele, sunt luați în derâdere, aici continuă să prolifereze mizeria, mediocritatea și platitudinea. Totodată, clădirea Observatorului Astronomic, construită cândva din sticlă și beton armat, continuă să se ruineze în văzul tuturor: zidărie dărâmată, pardosele pline de moloș și obiecte din plastic, pereți coșcoviți, mânjiți de graffiti, scrijeliți cu inscripții obscure, cu imagini și expresii obscene – toate reprezentând imaginea fidelă a unei civilizații în dezagregare.

Altminteri, e de remarcat că Moldova, localitatea ta marginală și marginalizată, e numită frecvent *MallDova Shopping*, după numele celui mai mare centru comercial din capitală. E și firesc, dacă ținem cont că lumea de aici, ca, de altfel, de peste tot, e o lume mercantilizată, în care totul se vinde și se cumpără, unde se vând și se cumpără nu doar bunuri materiale și

spirituale, ci se vând și se cumpără ființe umane, trupuri și suflete; o lume filistină, consumistă, în care viața omului este ea însăși o tranzacție de vânzare-cumpărare, o tranzacție care sporește zilnic sărăcia, ignoranța și întunericul. Or, pe piața de valori artistice de aici se observă un interes sporit pentru partea materială a artei, pentru lucrări despre spiritele malefice, despre criminali, maniaci și *big money*.

În Malldova nu a existat niciodată o instituție care să gestioneze treburile astrale, precum Uniunea Națională de Astronomie, prezentă în alte țări. E bine asta? E rău? Probabil, dacă ar fi existat o asemenea instituție în localitatea ta, funcționarii de acolo, seduși de demonul corupției, ar fi vândut pe bani mărunți tot spațiul ceresc, toate stelele strălucitoare, din emisferele nordică și sudică, ale firmamentului. Printre stelele vândute ar fi fost, oare, și steaua ta geamănă?!

Așadar, îți zici, iată o lume care vinde și se vinde, care consumă și se consumă, care devoră și se autodevoră. Prizonier al ei, încătușat, ai hotărât să te razvrătești și să evadezi, să-ți răsucești trupul, platonician, împreună cu tot sufletul, către lumina lumii cerești.

VIII

Privind cerul, tu vezi nu doar nemărginirea de dincolo de tine, ci și nemărginirea din interiorul tău. Vezi neantul din tine,

unde se învârt planete, unde apar constelații de gânduri, viziuni și sentimente.

Contemplând cerul înstelat, nu faci altceva decât să-ți continui drumul către steaua din interiorul tău cosmic. Deși nu o vezi încă, ești sigur că ea există și că ea luminează aici, în nemărginirea ta intimă. Amândoi purtați același nume, amândoi aveți același destin, visați același vis. Și în tot acest timp ea coboară către profunzimile tale interioare, iar tu, arzând de dor, urci înspre înălțimile ei exterioare.

Savanții de azi susțin cu dovezi că soarele are un geamăn și că, în prezent, el ar putea fi oriunde în Calea Lactee. Ei cred că, după formarea sistemului solar, cei doi frați gemeni ar fi fost separați prin forța gravitațională.

Steaua ta, în realitate, poate fi orice corp ceresc: un meteorit rătăcitor, o nebuloasă, o novă sau o supernovă. Tu înclini să crezi că ceea ce face lumină în mintea și în inima ta e soarele tău geamăn. Din nemărginirile universului suflesc, el străluminează și te încălzește. Uneori, după îndelungi tenebre, vezi cum se revarsă de acolo lumina pură a conștiinței.

IX

Pentru tine, omul ce privește cerul înstelat, sentimentul de dragoste e la fel de important precum e fenomenul gravitației pentru stele. În acest sens, dragostea ta pământască echivalează cu forța de

atracție a corpurilor cerești. Iar tu chiar crezi că afecțiunea, atașamentul, dragostea ta de oameni și de stele ține grămadă lumea terestră, exact cum forța de atracție universală ține grămadă lumea celestă.

Sentimentele de dragoste, de sinceră admirație, pe care le oferi oamenilor și stelelor, în mod egal, au făcut din corpul tău un punct de atracție, un centru gravitațional. Când ești chinuit de dor, când în mintea și în inima ta roiesc senzații și idei luminoase, împrejurul tău se întâmplă lucruri incredibile: oamenii pe care îi iubești cu adevărat încep să emane lumină, iar stelele din cer – să iradieze emoții și sentimente.

Demult, în nopțile de vară ale tinereții tale, când făceai dragoste sub cerul înstelat, te cutremurai la gândul că, în timp ce-ți iubeai frumoasa femeie, tu iubeai nu numai toate femeile din lume, ci și toate stelele cerului care se oglindeau în ochii ei umezi și sclipitori...

De altfel, nu e ușor să fii un om între oameni. La fel cum nu e ușor să fii o stea între stele. Acum imaginează-ți cât de greu e să fii un om între stele, dar, mai ales, cât de greu e să fii o stea între oameni. Aceasta mai cu seamă în vremurile noastre, când o parte din lume suferă de crunta, incurabila boală a stelelor, numită și vedetism, iar cealaltă parte e ferm convinsă că oamenii și stelele sunt entități diferite, incomparabile, incompatibile.

Recunoști că nici ție nu ți-e ușor să stai, concomitent, cu picioarele pe pământ și cu ochii în stele, să dai dovadă mereu de toleranță, de bun-simț, de bun-gust, să-i împaci cumva pe cei doi mari rivali de neîmpăcat: raționalistul și impresionistul din tine; concomitent, să te gândești cum să faci să-ți epurezi limba de retorică, de sentimentalisme și didacticism; pe scurt, cum să-ți aduci în armonie *sensibilitatea rațiunii și sensibilitatea inimii*...

Pentru a simplifica lucrurile și a te ironiza nițel, accepti duelul privirilor – când inocente, când fatale: stelele cerului privesc și sclilesc, privesc și sclilesc, iar ochii tăi privesc și clilesc, privesc și clilesc...

Câteodată, contemplând cerul înstelat, simți că înnebunești. Atunci strigi, țipi, urlă: „The-o-o-o-o!” După câteva milioane de ani-lumină, ecoul se întoarce înapoi: „O-o-o-o-e-e-e-hT!”

EDITURA CARTIER

ANDREI ȚURCANU, UN DESTIN ASUMAT
EDIȚIE ÎNGRIJITĂ DE NINA CORCINSCHI

„Pentru Andrei Țurcanu, autonomia esteticului în literatură nu exclude, ba chiar încorporează eticul, care echivalează cu autenticul. Autenticitatea, înțeleasă astfel, conferă literaturii o întemeiere ontologică. Pe această miză ontologică a literaturii deplasează Andrei Țurcanu accentul, pe rolul ei de reprezentare estetică a umanului, a celor mai profunde pulsuni ale vitalului. De aceea, scrisul său e ardență ideatică, căutare a rostului, a condiției umane surprinse în împrejurări istorice și existențiale specifice.”

Nina CORCINSCHI

VA URMA

UȘI ÎN ASFINȚIT

LA PORTILE ORIENTULUI

de NICHITA DANILOV

Trăim la Porțile Orientului. Nicăieri decât aici. Și chiar dacă guvernarea noastră, în grandomania lor fără margini, nu țin cont că suntem așezați la răscruci de drumuri și imperii și ne „scot” din Europa, pentru a ne „așeza” pe un alt continent (de la o bucată de vreme, urmărind cursul politicii noastre externe, avem impresia că România nu se mai află pe bătrânul continent, ci e așezată undeva dincolo de ocean, având fruntarii directe cu SUA sau chiar făcând parte integrantă din ea), omul locului, având experiența istorică moștenită din moși-strămoși, devine tot mai conștient că singurul vecin pașnic al României rămâne totuși Marea Neagră, dar acum vedem că nici Marea Neagră nu mai e chiar pașnică, ci se transformă, pe zi ce trece, într-un teatru de război.

Da, trăim la Porțile Orientului și avem experiența istorică pe care o avem. Am moștenit-o din trecutul nostru mai îndepărtat sau mai apropiat. Trăim într-un timp contorsionat, „postmodern”, în care istoria prezintă poartă în ea toate tarele trecutului nostru atât de zbuciumat. Vrem, nu vrem, trebuie să ținem cont de ea. Granițele timpului nostru se învecinează cu granițele unui timp de mult apus, pe care nu-l putem ignora. El ne aduce permanent aminte cum am fost și ce suntem. O parte din vechile mentalități sau obiceiuri le-am moștenit. Memoria colectivă a unor alte epoci continuă să lucreze în subconștientul nostru colectiv. Trăim în epoca „postmodernă”, cea a globalizării și computerizării, în epoca internetului și a exploziei informaționale, dar, ca mentalitate, nu suntem departe de vremurile fanariote, când turcul, dar și grecul sau „reprezentanții” altor neamuri mai puternice și mai bogate descălecau la poarta băștinașilor și primul lucru pe care-l făceau după ce-și răcoreau la fântână fața transpirată de arșiță și mănjită de praful drumului, lăsând calul în grija gospodarului umil și cu spinarea plecată, era să arunce o privire cercetătoare asupra orătăniilor aflate în curte, după care treceau cu semetie pragul, intrând în „iatacul” soției acestuia. Gospodarul balcanic (fie el român, fie bulgar, fie sârb sau macedonean) trebuia să aibă grijă de armăsarul stăpânitorului și să stea locului cât mai liniștit, trecând peste umilințele la care era supus în timp ce acesta îi „călărea” consoarta sau fiicele sau chiar fiii, iar dacă omul, pierzându-și răbdarea, ar fi năvălit cu mustățile zburlete de jale în cămăruța unde „beizadeaua” își descărca fuduliile pline de sevă străină, rânind cu

sârg la semiluna soției lui și făcând-o în timpul pătimirilor să uite și de cruce și de credința jurată în fața altarului, sabia pusă alături de pat pe un trepied cioplit din lemn sărăcăcios ar fi făcut în scurt timp să-i pice capul „semeț” lângă picioarele încălțate în opinci din piele de porc sau i-ar fi revărsat cât ai clipi din ochi măruntaiele peste brăul „mioritic” ce-i strângea mijlocul sleit de sărăcie și tot felul de nedreptăți. Exista doar o singură lege. Cea a stăpânitorului, a celui puternic. A celui care venea călare și-și lepăda dârlogii asudați în mâinile tremurătoare ale supusului.

A trecut și epoca fanariotă, a trecut și epoca în care *omul mioritic* s-a simțit cât de cât stăpân în țara lui (ne face plăcere să credem că a existat în istoria noastră modernă și o astfel de epocă, o fi existat oare?), dar obiceiurile levantine dobândite în perioada stăpânirii otomane s-au perpetuat încă multă vreme și ele continuă să se perpetueze și în zilele noastre. Înainte de Primul Război Mondial, latifundiarul sau arendașul nu aveau nicio opreliște când era vorba să „pună mâna” pe o femeie ce muncea pe moșia lor; dreptul primei nopți sau al ultimei (petrecute în orgii) funcționa și în secolul nostru (vorbesc de secolul douăzeci, căci al douăzeci și unulea e al lui Dumnezeu) ca și în vremea iobăgiei, e drept că sub alte forme. Patronul de fabrică era și el stăpân nu numai pe strunguri și războaie de țesut, dar era stăpân și peste trupul salariatelor sale stoarse de muncă. În casă, stăpânul, dar și feciorii și oaspeții de seamă se „dedulcesau” cu nurii servitoarelor înghesuite pe la colțuri sau cămări. Când s-a trecut la comunism, activistul de partid (de rang mai mare sau mai mic) și toată „protipendada”, începând cu directorul de întreprindere și terminând cu președintele CAP, au preluat din mers obiceiurile instaurate de atâtea veacuri pe nefericitul pământ al Moldovei, al Munteniei, Olteniei, Banatului, Ardealului (în Ardeal groful a făcut exact ceea ce făcea turcul în sud și în est, numai că „patimile” lui erau mai aprinse și cravașa ceva mai nemiloasă) sau al Dobrogei...

În cei douăzeci și cinci de „ani lumină” dar și înainte, în toți cei patruzeci și cinci de ani de comunism, stăpânii nu erau numai cei mari, al căror număr era considerabil, birocrația fiind în floare, ci stăpâneau în mod absolut, cu drepturi nelimitate și cei mici (brigadierul, maistrul, contabilul, ca să nu mai vorbim de secretarii de partid și de securității însărcinați cu supravegherea unităților, a căror influență putea fi la fel

de mare ca și cea a șefului unității; mai întră apoi aici și informatorii de un anumit grad ce se alegeau și ei cu „bucățica” lor). Aceasta era structura puterii, pe o astfel de „ordine” fanariot-bizantină (locul religiei luase doctrina marxist-leninistă, cu un ritual la fel de stufos) se baza întreg sistemul nostru comunist. Pe lângă ploconul pe care omul muncii, indiferent dacă era bărbat sau femeie, trebuia să-l aducă șefului la angajare, urmau celelalte „daruri”, multe dintre ele plătite în natură, mai ales de către „reprezentantele” sexului frumos. Oare cât la sută din femeile noastre angajate în întreprinderi socialiste au trecut înainte sau după ce-și lua slujba în primire prin alcovul directorului, al inginerului-șef, al maistrului, al secretarului de partid sau al șefului de cadre?! Presupunem că dacă reprezentanta clasei muncitoare avea și un temperament focos, urma și avansarea în post și trecerea sa de la sectorul 3 „producție” la cel de „protocol”. Cine nu cunoaște, măcar din auzite, de chiolhanurile pe care le „trăgeau” directorii și primii secretari de județ sau subalternii lor apropiați în case special amenajate pentru astfel de „lucrări”, de obicei așezate lângă o pădurice, lângă o livadă, sau pe malul unui iaz?! Nelipsite erau și plimbările cu barca și sticlele de șampanie destupate sub clar de lună și paharele cu whisky la gheață, și muzicanții discreți, cu sutele de lei lipite pe frunte (uneori și pe șezut), *chais-longur*ile așezate pe terasă sau hamacurile legate de copaci: după o săptămână de muncă, stăpânii comunismului se duceau să-și destindă nervii și mușchii înțepenii la birou. Șefii de rang inferior își poteleau nevoile glandulare în locuri mai obscure, care își aveau însă și ele savoarea lor.

După 23 august 1944, eliberatorii, odată cu șenilele tancurilor, au adus cu ei alte obiceiuri și le-au lăsat drept moștenire comuniștilor autohtoni. După revoluția din '89, lucrurile nu s-au schimbat. Locul activiștilor și al directorilor de fabrici le-au luat oamenii politici și noii patroni. Proveniți în mare parte din rândul fostei clase dominante sau din rândul bișnițarilor, manierele lor nu se deosebesc cu nimic de cele ale vechilor stăpâni. Dimpotrivă, dacă ultimii mai puteau fi ținuți în frâu de teamă de a nu fi trași la răspundere de către organele partidului, aceștia din urmă nu au nicio teamă. Astfel că abuzurile se desfășoară sub văzul tuturor.

Prin urmare, purtând tarele vitregiilor istoriei în spate, nu e de mirare că nu ne găsim locul în lume, și că suntem mereu în căutare de noi stăpâni. Umiliți de-a lun-

gul timpului, nu avem răbdarea necesară pentru a ne rezolva singuri problemele, ci căutăm mereu un sprijin din afară. La fratele mai mare, venit din Est sau Vest.

Fiind obișnuiți să ținem dârlogii calului în mână, ne aplecăm plini de admirație în fața fiecărui stăpânitor, a cărui singură preocupare rămâne satisfacerea propriilor sale pofte, desigur, pământești. Și dacă în anii comunismului, am găsit suficientă forță pentru a ne opune bolșevismului, în perioada postcomunistă am abandonat orice luptă... lăsându-ne familia și patria la cheremul primului venit...

Am să închei cu un pasaj extras din Nae Ionescu, publicat în 1930 și comentat de Ion Cristoiu la rubrica sa: „Avem, categoric, o mentalitate de slugi; nu de robi liberați, ci de slugi. Suntem învățați să ne bălăcărăm toată ziua între noi; și ni se pare lucru de mare preț, dacă stăm de vorbă cu un străin de seamă. Este exact mentalitatea servitorilor, cari se simt foarte onorați de câte ori «fac vizita» la foștii lor stăpâni. «L-a primit d-l cutare!» Ei, și? M-aș întreba însă: de ce să nu-l primească? Și, pe urmă – dacă l-a primit, cu ce părere a rămas despre el?”

Mentalitatea aceasta ne face să ne comportăm ca niște personaje, ca niște caricaturi, desprinse din Caragiale și trecute prin ciurul lui Urmuz.

SEMNAL

NICHITA DANILOV
OMUL DIN EPRUBETĂ
IAȘI, EDITURA POLIROM, 2020

CUM I-AM CITIT PE FRAȚII STRUGAȚKI PE MARTE

Ei, nu chiar pe Marte, eram pe Pământ, dar peisajul era totuși marțian. De fapt, nu prea știam unde mă aflam atunci, dar, judecând după nisipul care acoperea totul, pe care îl învârteja vântul și-l arunca sub gulerul mantalei, în pâine, sub cizmele care scârțâiau sec, pustiul arăta ca unul extragalactic. În acest deșert vederea ni se agăța doar de câțiva arbuști chirciți, singura vegetație din fața cazarmii. Era noiembrie târziu sau martie devreme, nu mai țin minte, arbuștii aveau însă frunzele verzi, un verde uscat-metalic, exact ca foile de dafin. După cum spuneau cunoscătorii, cantonasem într-o zonă de pusti.

Ca să ajungem acolo, am mers mult, foarte mult cu trenul, apoi, la o haltă părăsită, semănând cu cea imortalizată de Cinghiz Aitmatov, ne-a preluat un camion fără prelată, apoi am mers iarăși mult, mult de tot cu acel camion, până s-a făcut noapte târzie, iar la un viraj brusc vehiculul a derapat și a căzut pe-o parte într-o închipuire de șanț nu prea adânc. Șoferul, un soldătel pricăjit, adormise la volan. Cineva dintre noi se născuse în cămașă, fiindcă nimeni nu fusese rănit, iar camionul a fost scos apoi relativ ușor din locul unde am fi putut să ne încheiem prea puțin eroic cariera armelor. Într-un târziu am ajuns undeva în fața a ceva ce semăna a cazarmă. Ne-am culcat imediat, fiind deja într-o stare de somnolență, pe paturile suprapuse și am dormit fără să ne scoatem mantalele și cizmele. Paturile aveau rețelele de sârmă goale, fără saltele,

iar drept perne ne-au servit rucsacurile de campanie.

A doua zi ne-am trezit în peisajul marțian despre care spuneam mai sus. Probabil, eram în pustiul Karayazi, unde trebuia să avem trageri din tanc cu muniție de luptă. Karayazi era poligonul Districtului Militar Transcaucazian. Cum ironiza mai târziu un tip, trăgeam din Azerbaidjan, iar obuzele explodau în Gruzia. Oricum, atunci, în 1969, eram o țară, URSS, cum conchidea nostalgic fratele slav. Timpul era posomorât, nori cenușii acopereau zarea, în jur pustiul și rece, nisipul și el cenușiu. Nu țin minte cât am stat în acel loc neospitalier. Nimeni nu-și bătea capul de noi, nici tu muștră, nici gimnastică, nici plicticoasele până la disperare alinieri pe platou. Parcă eram abandonți pe o planetă necunoscută. Pe unul din paturile suprapuse am descoperit o carte tradusă în moldovenește, cum spuneam pe atunci, adică una tipărită cu alfabet rusesc în RSSM. Era *Țara norilor purpurii* de frații Strugațki. Cine a adus-o și de ce a lăsat-o acolo, nu aveam habar. Dar am citit-o, mai bine zis am sorbit-o, căci plictiseala începuse să ne roadă ca nisipul abraziv de afară. Am înghițit-o până în seară, stând lungit pe sârmele patului din cazarmă, mulțumindu-i mult acelui compatriot necunoscut care o adusese acolo pentru un suflet afin și sclav cărții.

Am lăsat-o și eu pe sârmele aceluiași pat pentru delectarea altui moldovean care ar fi fost debarcat pe Marte. Adică în Karayazi. Ceva foarte asemănător cu pustiul Gobi, unde hălăduise unul dintre personajele cărții.

2 aprilie 2020

O FI SMOCHINUL DIN RAI?

Ana Maria Sandu, în *Madlene de vară* („Dilema veche”, 29 august 2019), își amintește o istorie veche cu smochini (dar mai ales cu smochine!...) ce creșteau și se pârguiau pe țărmul paradisiac și sub soarele strălucitor al Adriaticei. Rămasă fără bani și făcându-i-se foame, țărmul își pierdea, în fața ei, cu orice oră trecută, farmecul exotic. Foamea, după cum bine se știe încă de pe malurile Ozanei, dă oarbă de-a dreptul spre cei supți de plăcerea scăldatului. În cazul Anei Maria Sandu, salvarea dumnezeiască a venit de la smochinii din preajmă. Noua

Evă a nesocotit mesajele de avertizare ale stăpânului (aici îl scriem cu *s* mic, deoarece era doar un om...) ca turiștii să lase smochinele în pace și a mâncat cât a putut din fructele coapte. Astfel viața s-a întors spre publicistă iarăși cu partea ei frumoasă și ademenitoare. Așa că, în registrul de amintiri al autoarei de la „Dilema...” istoria cu smochini și smochine rămâne la fel de luminoasă, precum era și țărmul Adriaticei în acea binecuvântată zi. Fructele care îi readuceau pofta de viață au devenit în felul acesta *madlenele* ei: „De la Proust și de la diminețile de duminică de la Combray, din *În căutarea timpului pierdut*, de la mătușa Leonie și de la prăjitura aceea iconică, înmuiată în «infuzia de ceai sau de flori de tei», care poate să readucă la viață o lume întreagă, avem la purtător *madlenele* noastre. Călătorim cu ele ușor, le lăsăm să închidă trecutul nostru ermetic și putem să-l păstrăm ca pe o esență de parfum prețios, care nu se evaporă niciodată”.

Am și eu neobișnuita mea „madlenă” legată de smochini și smochine. Atât că istoria pe care v-o spun nu are nimic paradisiac în fondul ei mnemonic, ba, aș zice, e destul de rebarbativă.

Eram în armată, evident cea sovietică. Regimentul nostru venea primul, după pichetele de grăniceri, de la granița cu Iranul. Așa că alarmele de instrucție ne mâncau nu atât zilele, cât mai ales nopțile. În acea noapte am fost treziți de strigătul militarului de planton. Urletul lui „*Тревога!!!*” ne-a aruncat în sus ca un arc de oțel. Noi, tanchiștii, pe lângă calabalăcul obișnuit al soldatului (manta, armă etc.), nu știu de ce trebuia să cărăm și bateriile (acumulatoarele) de la tanc. Nu am văzut baterii mai mari în viața mea – cea de automobil e o jucărie pe lângă cea de tanc. O căram în doi, unul de o toartă și altul de cealaltă. Evident, cu celelalte efecte în spate. Cursa din cazarmă până în parcul unde se păstra tehnica era una epuizantă. Aveam limbile pe epoleți când ajungeam la fortăreața pe șenile. Eram mecanic-conducător de tanc, mi-am scos iute mașina din parc, ne-am încolonat și am dispărut în noapte. Am mers până în ziuă, când ne-am separat de restul coloanei și am primit misiune de „luptă” specială.

Ploua fârtârat, era ceață și glod. Am trecut cu tancul (o singură mașină, celorlalte cincisprezece li se indicase o altă direcție) pe un podeț de țară fără parapet.

Podul era vechi, din piatră, construit în arc, mai îngust decât monstrul de oțel, așa că șenilele ieșeau cam pe jumătate în afară de o parte și de alta a podului. Pe urmă toți s-au mirat cum de a rezistat vechea construcție sub cele 32 de tone ale namilei blindate! Ei bine, ordinul era să ne camuflăm într-un adăpost de tanc săpat cu ani în urmă în câmp deschis, cu marginile risipite și năpădit de buruieni. Drept în față creștea un smochin destul de viguros, camuflaj natural cum nu se putea mai bun.

În rest, a fost doar așteptare, că „inamicul” ne-a ignorat cu desăvârșire. Ca, de altfel, și comandamentul nostru. Toți uitaseră de acel tanc nomad și de echipajul lui. Nu au uitat însă regulamentul aparatele noastre digestive. Soldații au ceva din dresajul câinilor lui Pavlov. La orele fixe ale dejunului sau prânzului, sucul gastric își face efectele ca beculețele bine știute. Noi însă nu aveam nici măcar o coajă de pâine!

Ei bine, lipsa micului dejun am suportat-o stoic, așa cum prevedea asprul statut: „*беспрекословно выполнять поставленные задачи в любых условиях, в том числе с риском для жизни, стойко переносить трудности военной службы*” („să îndeplinească fără crâcnire și în orice condiții sarcinile puse de superiori, inclusiv cele cu risc pentru viață, să suporte cu dârzenie dificultățile serviciului militar”). Când „beculețele” s-au aprins de prânz, fermitatea noastră oțelită precum blindajul tancului a început a se fleșcăi. Și se fleșcăia rău, exact ca ceasurile lui Dali, fiecă minut trecut înmuind metalul dârzeniei noastre până la „consistența” aluatului. „*А голод не тётка*”, spune rusul, și are dreptate. Atunci privirile noastre s-au întors rugătoare spre cer și, o, Doamne, abia atunci am realizat că noi suntem în rai! Camuflajul nostru era doldora de fructe. În Azerbaidjan, smochinii cresc precum la noi nucii, unde vrei. Ne-am urcat pe turela tancului, nici nu era nevoie măcar să ne cățărăm în pom, și – nu, nu am mâncat! – ne-am ghiftuit cu smochine! Evident, beculețele noastre nu s-au stins de tot, dar cel puțin am redus din incandescența filamentului.

Aici faza noastră paradiziacă se termină în coadă de pește. Ce-a fost apoi? Includ pe fir, ca un nevinovat eufemism, vorba poetului ardelean: „Apoi...? Ce-a fost apoi? [...] Tot eu să spun? Ghiciți și voi!”

Smochinele erau încă prea departe de a fi coapte. Țin minte și acum verdele lor intens-veninos și semintele lor albe – multe! –, ca niște viermișori mici – mulți! După acel copios „prânz” la frontiera a două țări orientale, în care smochinul e un arbore mai mult decât simbolic, eu am exclus absolutamente fructele mănوسului pom din viața mea. Când le văd în vreun galantar întorc instinctiv capul în altă parte și simt cum mi se crispează duodenul. Deși sunt mare amator de artă clasică, nu suport frunza de smochin nici în rol de camuflaj pudic pe unele părți mai speciale ale corpului uman, acolo unde le-au „lipit” cândva, ca să cruțe augusta privire a publicului select, artiștii Antichității și ai Renașterii. Plagiindu-i astfel pe Adam și Eva, primii beneficiari ai smochinului.

Așadar, în compoziția *madlenei* mele smochina nu va intra cât hăul! Are ceva din neagra semnificație a măruului din dinții șarpelui. Vă reamintesc: cuvântul „măr”, după opinia unora, vine din latinescul *malum*, ceea ce înseamnă rău!

19 octombrie 2019

Tanchistul Eugen Lungu, într-un cimitir musulman. Karayazi?

POEMUL DIN OGLINDĂ

Portretul lui Stéphane Mallarmé, realizat de James Whistler

STÉPHANE MALLARMÉ (1842-1898)

BRIZĂ MARINĂ

Mîhnită-i toată carnea, iar cărțile, citite.
Să fug!, să fug aiurea! Sunt păsări fericite
Să zboare între cercuri și spume neperechi!
Nimic, nici oglindite-n priviri grădini prea-vechi,

În calea unei inimi care închină mării
O, nopti! nici ocrotite de răul călimării,
Foi, goale-n clar de lampă, de către propriul alb
Nici tânăra femeie, la sân cu prunc rozalb.

Tot am să plec! Fregată,-n tresalt de mari pavoaze,
Sus ancora spre darnici atoli și blânde oaze!
Un greu Plictis, în care speranțe crude gem,
Mai crede-n bun rămasul batistelor, suprem!

Și, ispitind furtuna, înaltele catarge
Sunt, poate, dintr-acelea ce vântul le va sparge
Fără catarge, fără, pierduți la antipozi...
Dar, inimă, ascultă-i cum cântă, pe matrozi!

Traducere de Șerban Foarță

Poezie cu o poziție bine consolidată în istoria literaturii moderne, *Briză marină* de Stéphane Mallarmé și-a aflat numeroși traducători în poezia română, de la Aurel Rău, Ștefan Augustin Doinaș la Ioan Matei și la atâția alți tălmăcitori, care au vrut să-i surprindă sensul sau inefabila magie a rostirii. Recunoscându-le izbânzile (parțiale, semantice sau melodice), ne-am oprit la filigranata versiune în română realizată de Șerban Foarță, magistrul nostru al tuturor, inclusiv al celor care traduc, dar nu îndrăznesc să-și facă publice chiar toate exercițiile prozodice, cum se întâmplă atât de des și, pe-alocuri, la o scară atât de terifică.

În cunoscuta sa carte, intitulată *Structura literaturii moderne* (magistral citită și grațios amendată teoretic de Gheorghe Crăciun, în *Dimensiuni tranzitive în poezia modernă*, 1999, una dintre cărțile de critică de anvergură universală, cum este și lucrarea criticului german), Hugo Friedrich începea astfel capitolul dedicat marelui

STÉPHANE MALLARMÉ: „BRIZĂ MARINĂ” de NICOLAE LEAHU

poet francez: „Lirica lui Mallarmé pare incomparabilă cu a vreunuia dintre predecesorii și contemporanii săi. Aparține unui om a cărui viață a decurs în linii burgheze normale și care, deși a suferit mult, a fost plin de bunătate, nu a etalat niciun fel de sfâșiere și s-a referit mai degrabă ironic la persoana sa. Dar în acalmia acestei vieți, spiritul său lucra, foarte lent, la o poezie și o gândire care, prin abstracțiunile sale, a evoluat și mai departe decât tumultul lui Rimbaud. E temută și ilustră obscuritatea literaturii sale”.

Pornind de la o mai mult sau mai puțin clară intenție de reprezentare, când anunță tema poemului, Stéphane Mallarmé face o bruscă răsucire dinspre vag către abstract, pentru a sublinia, de această dată, modul în care ecoul lucrului invocat începe să reverbereze invers, într-un soi de mișcare implozivă, urmărind re-facerea în limbaj a răsfrângerii sau măcar a umbrei obiectului evocării originare. De extracție parnasiană, procedeul este guvernant și în poezia sa de factură simbolistă, ceea ce pune în evidență unitatea principiului său de captare și administrare lingvală a poeticului. Cu alte cuvinte, pentru a nu comunica normal (adică... banal, prozaic, spălăcit), ca moșnegii cei ursuzi, prea săcâiți de viață, poetul supune ideea poetică unei agresive terapii verbale, căutând cele mai ingenioase căi pentru a o întrupa.

Pe undeva, Mallarmé pare să procedeze ca prețioasele ridicole, care știu că orice lucru poate fi comunicat simplu, dar așa cum în atmosfera salonardă mesajul e o chestiune secundară, prim-planul actului de comunicare va fi confiscat mai ales de forma – insolită, memorabilă, larg reverberândă – a acestuia. Astfel, în loc să toarne spunerea pe cea mai direct-gâlgâindă cale, el începe să jongleze sticla și paharele cu o asemenea virtuozitate, încât spectatorii încep să uite care era intenția inițială a lirosificului paharnic. Amânând spunerea sau, mai exact, camuflând spunerea într-o sofisticată formă de amânare, poetul face fie o inspecție a sinonimelor, fie inventează expresii sau construcții în stare să acrediteze validitatea artistică a enunțului, dovadă că orice experiență de vorbire lasă urme în tradiția comunicării și că, mai devreme sau mai târziu, nevoia de înnoire a limbajului va recupera măcar ceva din licărul scufundat în vâlătucii de ceață ai trecutului rostirii.

Maestru al sugestiei și reticenței, Mallarmé obligă disponibilitatea combinatorică a limbajului să-și testeze limitele, creând structuri de comunicare suficiente sieși, abia amintind vaga lor legătură cu realul.

Nici poezia *Briză marină* nu este străină de acest model de producere textuală. În loc să spună ceva de genul „Mă tolesc de-o asemenea tristețe, încât îmi vine să-mi iau lumea-n cap!”, instanța rostitoare alege calea unei comunicări sugestive, supraîncărcată de irizări, cum o demonstrează însuși versul liminar, declanșatorul stării dominante de spirit a poemului: „Măhnită-i toată carnea, iar cărțile, citite”. Cu titlu de paranteză, atrag atenția că, în alte două cunoscute traduceri, Ștefan Augustin Doinaș și Aurel Rău tălmăcesc versul exact cu aceleași cuvinte – „Carnea e tristă, vai! și-am citit cărțile toate”, în timp ce Ioan Matei dă versiunea: „Vai, carnea este tristă și cărțile-s citite”.

Indicii ale polivalenței textului, opțiunile traducătorilor vizează, toate, fibra stării lirice, care este... lehamitea, o lehamite diluată însă, în continuare, într-un vag care abia-abia dacă îți permite să aproximezi locul din care își exprimă rostitorul ofurile. Măhnit până în adâncurile ființei, carnea însăși resimțind otrava dezgustului, mai terminând de citit și (răscitita!) biblioteca (municipală? de-acasă? de pe corabie? – ne întrebăm), personajul liric alege evadarea (fie și numai imaginară!!!) din strâmtoarea care îl închide, sufocându-l, atât din condiția de captiv al lecturii, cât și din aceea, nu mai puțin angoasantă, a existenței filistine. Exercitându-se terorizant, singurătatea metafizică a individului își caută mântuirea în absolut. Redutabil este avântul său emancipator: „Nimic, nici oglindite-n priviri grădini prea-vechi,/ În calea unei inimi care închină mării/ O, nopti! nici ocrotite de răul călimării,/ Foi, goale-n clar de lampă, de către propriul alb/ Nici tânăra femeie, la sân cu prunc rozalb”. Nimic-nimic, deci, nu mai poate reține personajul în această lume: nici frumusețea *jocurilor secunde* ale poeticului, nici profunzimea mistică a nopților, nici filele atinse de „răul călimării” (o splendidă metaforă a supliciuului creator, acest „rău de călimară” asociat răului de mare, datorat excepționalei inventivități a lui Șerban Foarță), nici „tânăra femeie, la sân cu prunc rozalb”!

Totu-i praf! – pare să spună personajul – față cu neostoita sa sete de absolut. Că ar fi vorba de căutarea absolutului artei, că-aici s-ar implica și absolutul iubirii sau al cunoașterii însăși, nu vom afla niciodată, inclusiv pentru că, prudent, poetul revocă, una după alta, pistelesemantice pe care tocmai el le deschisese. Sau, pe de altă parte, poetul intensifică dansul semnificațiilor: „Tot am să plec! Fregată,-n tresalt de mari pavoaze/ Sus ancora spre darnici atoli și blânde oaze!”

Amintind de rimbaldianul poet-corabie din *Velierul beat*, personajul mallarméan trăiește extazul călătoriei absolute înainte ca aceasta să fi început, iată de ce nici nu mai pune el vreun preț pe fluturarea batistelor de bun-rămas. Scufundat în Plictis, trecutul se autoanulează, ceea ce contează cu-adevărat de-aici încolo fiind năprasnicul elan al călătoriei imaginare către consecințele ultime: „Și, ispitind furtuna, înaltele catarge,/ Sunt, poate, dintr-acelea ce vântul le va sparge/ Fără catarge, fără, pierduți la antipozi.../ Dar, inimă, ascultă-i cum cântă, pe matrozi!” Versul final exprimă deja aspirația de absolut a echipajului, hotărât să împărtășească destinul eroic al protagonistului.

La ce bun un asemenea fel de poezie? Bună întrebare! Și chiar utilă. Utilitatea o aflăm în acel superior exercițiu de decodare la care poezia obligă individul să-și dea baremi o șansă din o sută să învețe să acceseze complexitatea limbajului uman, care, dominat și de interese meschine (ba, uneori și oculte), nu este niciodată suficient de lămuritor, ascunzând câte ceva în orice intonație, în orice articulație a acelei mașinării morfosintactice pe care o năpustesc asupra noastră variatele forme de rostire. Altfel zis, dincolo de ambițiile sale ca artă, poezia modernă aspiră să fie și-un poligon al limbajului, un poligon în care omul experimentează nu numai felurile de a fi ale actelor de comunicare, ci înseși varietățile și semnificațiile tăcerii deopotrivă cu... vociferările nespulului.

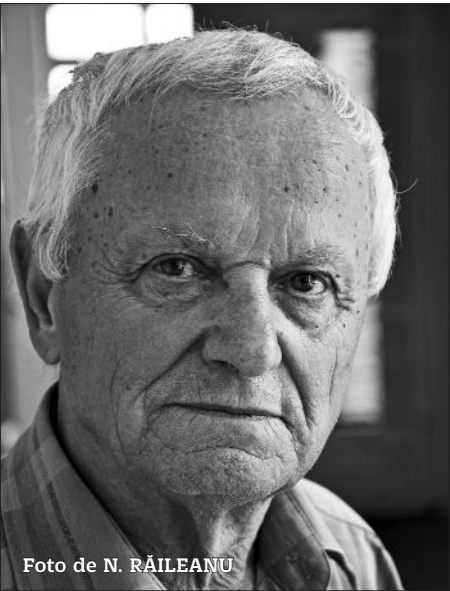

Foto de N. RĂILEANU

DIVANUL ÎNȚELEPTULUI

UNIREA SE AMÂNĂ? UNIREA SE FACE! UNIREA E APROAPE! (XVI) de VLADIMIR BEȘLEAGĂ

Autorul: Și acum, pe final, să încercăm a face un fel de rezumat al acestei prime, lungi etape, plină de eforturi și sacrificii, a românilor basarabeni pe calea Reîntregirii Neamului.

Cititorul: Calvarul Unirii, vrei să zici, domnule autor?

Autorul: Voi reveni ceva mai încolo la termenii „Unire” și „Reîntregire”, iar mai întâi țin să te atenționez că urmează să punctăm pe scurt evenimentele remarcabile și cruciale, ce s-au derulat în următorii ani: 1990, 1991, 1992...

Cititorul: Trei ani! Avânt social cum mai rar s-a întâmplat în istoria acestui pătimit pământ... Luptă, succese, eșecuri...

Autorul: Da, așa a fost. Mai întâi, primele alegeri libere, democratice și formarea noului Parlament.

Cititorul: ...a unui nou Guvern, cu reprezentantul Frontului Popular Mircea Druc în frunte...

Autorul: Proclamarea suveranității Republicii Moldova în cadrul URSS...

Cititorul: Debarcarea Guvernului Druc la numai un an de la constituire.

Autorul: Adoptarea simbolurilor naționale.

Cititorul: Stema... Imnul tuturor românilor „Deșteaptă-te, române!”.

Autorul: Pe care agrarienii, în ignoranța lor, l-au votat, crezând că e o poezie a lui Vatamanu sau Hadârcă.

Cititorul: Curiozități basarabene!

Autorul: Or, Druc se făcuse bun amic cu Petre Roman, șeful Guvernului de la București, și asta l-a făcut pe președintele Snegur să declare că el, din cauza lui Druc, nu poate lucra și a cerut să fie dat jos.

Cititorul: Alte bizarerii basarabene!

Autorul: Am reținut o vorbă de spirit auzită din gura lui Mircea.

Cititorul: Aceea cu sloganul: „Mircea Snegur-Mircea Druc/ Spre victorie se duc”?

Autorul: Alta!

Cititorul: Zi-i, s-o auzim și noi...

Autorul: „Rânza basarabeană”, „Rânza basarabeană”, îl auzeam perorând adesea...

Cititorul: Da, îmi amintesc și eu celebra-i butadă...

Autorul: Ulterior, mai târziu, reflectând la acele timpuri de visări romantice, nu știu cum se făcu de luă naștere, pornind de la „rânza” lui Druc, un fel de apucătură a neamului nostru.

Cititorul: Care anume? Să auzim și noi, domnule autor.

Autorul: Unde-i multă rânză e puțină brânză!

Cititorul: Exact! Dar să revenim la lucruri grave...

Autorul: Ai dreptate, domnule cititor. Asta mi-a fost intenția când am purces la redactarea acestui text de încheiere a serialului: Puciul de la Moscova, Votarea Independenței Republicii Moldova și...

Cititorul: ...și, la nici câteva luni, președintele Snegur merge la Alma-Ata și semnează pentru CSI...

Autorul: Altă bizarerie, ca să nu-i zicem aiureală, basarabeană!

Cititorul: De acolo începe brambureala care, iată, durează de trei decenii – rătăcire prin pustie...

Autorul: Da, brambureală, și ar fi de răs, dacă nu s-ar fi preschimbat în plâns, în calvar...

Cititorul: Rânza basarabeană!

Autorul: Și asta! Dar și conjunctura internațională. Raportul dintre politica marilor puteri...

Cititorul: Să revenim la oile noastre...

Autorul: Da, e timpul... În cele ce urmează, mă voi opri la două evenimente cruciale: Constituirea la Chișinău a Consiliului Național al Reîntregirii și Războiul pentru Integritatea și Independența Republicii Moldova.

Cititorul: Respectiv, sfârșitul anului 1991 și primăvara-vara lui 1992...

Autorul: Acesta în chiar ziua-noaptea (pe 2 spre 3 martie 1992), când Republica Moldova devenea membră a Organizației Națiunilor Unite...

Cititorul: Separatiștii de la Tiraspol atacă sediul de poliție de la Dubăsari...

Autorul: Iar președintele Snegur se află la New-York, la ONU, găzduit acolo de Baconsky, reprezentantul României la ONU.

Cititorul: Născut și acela în Basarabia, la Buda.

Autorul: Cunoști detalii, domnule cititor!

Cititorul: De la budeanul Nicolae Popa.

Autorul: Deci, cum s-a născut Consiliul Reîntregirii?

Cititorul: Să auzim!

Autorul: Un detaliu-moment, în care am fost implicat și eu, dacă nu ca actor, cel puțin ca martor.

Cititorul: Să-l auzim.

Autorul: Eram lider al fracțiunii parlamentare a Frontului Popular. Când am aflat că președintele a mers la Alma-Ata și a semnat intrarea republicii în CSI, ne-am revoltat, iar cea care a dat expresie indignării noastre a fost în veci neuitata Lidia Istrati! „Hai la Snegur, îmi zice dânsa, să-l întrebăm: de ce a pus semnătura aceea fără să consulte Parlamentul?” Zis și făcut: ea – înainte, eu – după ea. Intrăm în biroul președintelui. Îl întreabă răstit, de la ușă!

Cititorul: Și ce răspunde președintele?

Autorul: „Păi... am văzut că semnează ceilalți și am semnat și eu.”

Cititorul: S-a cam... în fața unei doamne de mare prestigiu în Parlament...

Autorul: Da. Acum să prezentăm lista deputaților care au format Consiliul Național al Reîntregirii.

Cititorul: Și a celor din partea Parlamentului României.

Autorul: Da, după textul publicat, respectiv, în „Sfatul Țării” și în revista „Destin românesc”.

Membri fondatori din partea Parlamentului Republicii Moldova: Lidia Istrati, Mircea Druc, Gheorghe Slabu, Mihai Ghimpu, Petru Poiată, Petru Munteanu, Ilie Bratu, Andrei Cabac, Elisei Secieru, Andrei Baștovoi, Valeriu Matei, Marin Beleuță, Mihai Dumitriu, Ștefan Maimescu, Ion Neagu, Tudor Negru, Alecu Reniță, Vasile Năstase, Ion Tănase, Valentin Mândăcanu, Elena Balan, Constantin Tănase, Ion Mărgineanu, Ion Madan, Mihai Patraș, Sava Platon, Vasile Șoimaru. Din partea Parlamentului României: Claudiu Iordache – independent, Dan Lăzărescu – PNL, liderul grupului parlamentar, Ioan Alexandru – PNȚCD, Mancaș Mihai – FSN, Sălaj, Balaban Marin – PNL, Caraș-Severin, Popa Dan – PNL, Simescu Nicolae – PRN, preot. Andreescu Constantin – PNL, Bălan Gheorghe Pavel – FSN, Paraschivoiu Romulus – FSN Timiș, Taci Dumitru – FSN, Sorin Botez – PNL, Tudor Marius Mihail – PNL, Stoica Mihai – PNL, Popescu Florin – MER, Timiș, Scortan Gheorghe – FSN, Valeriu Butulescu – FSN, Hunedoara, Gabriel Țepelea – PNȚCD, Gavra Ion – PUNR,

Vasile Diaconu – FSN, Diaconescu Ion – PNȚCD, Cionea Vasile – PNȚCD, Banu Constantin – FSN, Petrișor Morar – FDR, Nae Bedros – PNL, Otto Weber – PER, Dumitrașcu Ionică – MER („Sfatul Țării”, 5 decembrie 1991, p.3) Acest eveniment istoric s-a desfășurat la Iași, la 24 ianuarie 1992, în incinta Teatrului Național și a fost consemnat drept Convenția Consiliului Național al Unirii (Reîntregirii). Au trimis sau rostit de la tribună felicitari ÎPSS patriarhul României Teocsit, V. Diaconu, Nicolae Lupan, Corneliu Coposu ș.a., iar Ion Alexandru a dedicat sacralui moment:

PSALMUL UNIRII

*Vedeți! Vedeți ce este bine!
Uitați-vă ce frumos și adevărat,
Fraților, legământul inimii.
Asemănătoare este Unirea Mirului cel scump vărsat pe creștet,*

*Ce îmbălsămează barba Marelui preot Aron
Și se răspândește până la poala veșmântului său,
Și toată încăperea se umple de această mireasmă.
Asemănătoare este Unirea cu roua,
Ce pogoară pe cel mai înalt, mai înalt munte, de 2 800 metri,*

*Pe muntele Hebronului
Și ajunge această rouă, lăsându-se pe coline,
Până pe crestele Sionului,
Pentru că, acolo unde este Unire
Acolo, în Unire,
Dumnezeu își varsă binecuvântarea Sa
Și iartă pentru veșnicie.
Să rodească binecuvântarea lui Dumnezeu în Iisus Hristos peste
Unirea Poporului Român. Amin.*

(Sursa: „Destin românesc”, nr. 2, 2003, p. 112, p. 117)

Întru eternă amintire: Acriș Vasile, Agapii Ion, Agatiev Valentin, Andreev Sergiu, Antoci Iurie, Arnăut Mihail, Babinschi Alexandru, Badan Iacob, Balaban Anatol, Barabaș Nicolae, Barcari Mihai, Barcari Oleg, Bătrâncea Mihai, Bălănuță Alexei, Bălțatu Mihail, Bânzari Ion, Bârdan Viorel, Bătlan Ion, Belâi Mihail, Beregoi Vasile, Beșleagă Vasile, Beșleagă Grigore, Bodiu Iurie, Boiarnițchi Vladimir, Bordea Petru, Bordian Valeriu, Borzeac Ion, Botea Nicolae, Botnaru Vladimir, Boț Mihai, Braga Ghenadie, Bratușciac Gheorghe, Brădescu Tudor, Brânză Veaceslav, Briceag Valeriu, Bodurin Anatol, Buftic Iurie, Buga Tudor, Bujac Valeriu, Bulicanu Valeriu, Bunescu Petru, Burcă Parascovia, Burciu Ion, Burcovichii Oleg, Burea Vladimir, Burlacu Nicolae, Buruiană Pavel, Buzu Gheorghe, Călmățui Anatolie, Caloș Dumitru, Căpățână Ion, Cara Dumitru, Cara Ion, Caracaci Valeriu, Caragacean Boris, Carp Igor, Carpov Vitalie, Cașu Gheorghe, Catan Grigore, Catruc Ilie, Cazacu Valentin, Căruntu Grigore, Cășlaru Ilie, Ceban Alexei, Ceban Aurel, Ceban Constantin, Ceban Sergiu, Ceban Valeriu, Ceban Vitalie, Cebanu Vasile, Cebotari Iurie, Cebotaru Valeriu, Cebotari Vasile, Cerempei Octavian, Cergaș Vasile, Cernat Vasile, Cernei Dumitru, Cernei Vasile, Cicati Ion, Cimbir Dumitru, Cimpoeș Vladimir, Cioban Ilie, Cioban Ion, Cio-

banu Ion, Ciorba Igor, Codiță Robertino, Codreanu Iurie, Codreanu Petru, Cojocarui Ion, Colnic Ștefan, Cordineanu Valeriu, Coșciuc Boris, Coțofană Victor, Coțofană Afanasie, Coțuc Gheorghe, Coval Leonid, Crăciun Ștefan, Crestiuc Ghenadie, Cucuietu Oleg, Curagău Valeriu, Darie Andrei, Dârda Victor, Diaconăș Vasile, Digori Ion, Doga Petru, Donca Alexandru, Donică Grigorie, Doniță Maria, Doroșenco Sergiu, Doru Anatol, Dovgani Boris, Dumbravă Valeriu, Enachi Vladimir, Eni Mihail, Fetelea Ion, Fodor Sergiu, Frunză Ion, Fulga Ion, Gamangi Valentin, Gangal Vasile, Gargalâc Sergiu, Gavrilan Ion, Gavrilovici Ghenadie, Gazea Alexei, Gazea Nicolae, Gazea Petru, Găină Gheorghe, Găină Victor, Gâncota Valeriu, Gladarenco Vasile, Glinjan Mihail, Gociu Vasile, Godiac Ștefan, Godoroja Grigorie, Godoroja Ion, Gojan Vasile, Grama Gheorghe, Grecu Ion, Grijev Mihai, Grușevschi Grigore, Gordială Mihai, Harcenco Alexandru, Ioblocichin Ghenadie, Iancu Vasile, Iavaroschi Vasile, Iliev Sergiu, Isaicul Sergiu, Isaicul Maria, Iurașcu Ion, Izbaș Andrei, Juravschi Simion, Kulațki Sergiu, Lavrențov Victor, Licișman Grigore, Leon Iurie, Leu Igor, Levandovschi Iurie, Lisnic Ion, Lisnic Vitalie, Luchianov Alexandru, Lungu Anton, Lupașcu Alexandru, Lupașcu Filip, Lupu Anatol, Macariuc Valeriu, Mașteauță Tudor, Marcov Petru, Marii Anatol, Marginean Valeriu, Martiniuc Anatol, Mănăscuță Igor, Mereacre Ștefan, Mereniuc Valentin, Mereuță Pantelii, Migaevschi Petru, Mihailov Alexandru, Mihailov Boris, Mihailov Nicole, Mihalache Ilie, Mikeev Alexandru, Mocanu Ion, Moga Alexei, Morari Grigore, Moraru Mihail, Moruz Vasile, Munteanu Constantin, Munteanu Nichifor, Munteanu Nicolae, Murzin Boris, Musteață Veniamin, Nacu eugeniu, Nazarco Valeriu, Neagu Petru, Negară Igor, Negru Sergiu, Nestor Tudor, Nicolaev Ion, Nicolaev Mihai, Noroșean Iurie, Nour Mihail, Oglinfă Mihail, Olari Mihai, Orbu Eugen, Osipov Anatolie, Osipov Ion, Ostaf Sergiu, Panța Ion, Pavaluc Vitalie, Pavlenco Anatolie, Pavlov Sergiu, Pară Ion, Perju Iurie, Platon Nicolae, Platonov Alexandru, Popa Ion, Popescu Anton, Popescu Maria, Popovici Anatolie, Păpușoi Valeriu, Progica Vasile, Pruteanu Constantin, Purice Vasile, Purice Vitalie, Pușcarenco Simion, Racoviță Gheorghe, Racu Alexei, Răilean Alexei, Răilean Andrei, Rău Vitalie, Repida Pavel, Reuțchi Vladimir, Rogozinschi Alexandru, Rojco Violeta, Roman Dumitru, Roman Cezar, Roșca Anatol, Roșca Dumitru, Roșcovanu Grigore, Rudi Petru, Rusu Sergiu, Rusu Valentin, Savei Ion, Savin Mihai, Sârbu Vladimir, Sârghii Mihail, Sârțmaci Gheorghe, Scaun Nina, Sinigur Pantelimon, Sinițin Veaceslav, Slobozenco Valentin, Slonov Petru, Soltuz Andrei, Sotnicenco Nicolae, Sprâncean Ion, Sprânceană Mihail, Starșii Mihail, Stăvilă Ion, Stepanov Vladimir, Stratan Feodosie, Suvac Vasile, Șargu Gheorghe, Șevcenco Vasile, Șevciuc Valeriu, Ștefărcă

Valentin, Tabac Mihai, Targan Ion, Tataru Anatol, Ternă Tudor, Ticot Alexandru, Timoșciuc Ion, Tucea Anatol, Tudor Ion, Tuntulescu Tudose, Țurcan Nicolae, Ungurean Simion, Ungureanu Eugen, Ungureanu Oleg, Urātu Ion, Ursu Victor, Ursul Grigore, Ursul Victor, Usinevici Grigore, Vareaghin Boris, Vartic Ion, Văzăi Veaceslav, Vâlcu Grigore, Vârlan Alexandru, Vârtos Grigore, Velicinski Mihai, Verlan Mihai, Voina Ion, Vozian Trofim, Vrabie Nicolae, Zaharov Vasile, Zaiăț Nicolae, Zarnițchi Vladimir, Zgârcea Vasile, Zop Petru, Zudin Serghei.

Identificați suplimentar: Agatiev Maria, Burlacu Ion, Buzu Anatolii, Capcan Boris, Caprian Vitalie, Cenușa Eudochia, Clementov Serghei, Codreanu Valeriu, Cojocarui Chiril, Costandoglo Constantin, Covalenco Ion, Crasutskii Serghei, Dobrean Gheorghe, Donciu Nicolae, Doru Anatol, Efremenco Iurii, Ețco Vera, Iașciuc Petru, Jabița Vitalie, Jeditin Victor, Jucovschi Veaceslav, Manta Andrei, Mantaluța Vladimir, Mereuță Olga, Minciună Gheorghe, Mițul Valeriu, Moșneaga Alexei, Nazar Iurii, Neboisa Maxim, Nicolaev Nicolai, Nistor Tudor, Nour Jana, Ojog Leonid, Parubin Lucheria, Pavlov Vasile, Pavlungi Grigore, Pocornâi Serghei, Ranghelevici Vadim, Stoian Ion, Titovschi Serghei, Ungureanu Ștefan, Vetus Vasile, Vieru Âduard, Voroncov Veaceslav.

Urmează o listă a celor răniți, cu 652 de nume.

P.S. Câteva completări/precizări:

1. După Puciul de la Moscova din august 1991, spicherul Parlamentului de la Chișinău a mers la conducerea de vârf a României cu propunerea de a face Unirea – nu a fost acceptată.

2. După ce a fost votată Independența Republicii Moldova, iar președintele a mers la Alma-Ata și a băgat republica în CSI, a luat ființă Consiliul Național al Unirii – decembrie 1991. La întrunirea de la Iași, printre alți participanți, a avut cuvântul Leonida Lari, care a citit poemul *Poetul și Puterea*.

3. Primii care au ripostat fărădelegilor separatiștilor au fost sătenii din Cocieri, care au atacat un depozit de arme și cu ele au răspuns bandiților.

4. Semnătura președintelui de la Alma-Ata a fost boicotată de Parlament și a fost legitimată abia de următorul legislativ, dar și atunci doar de Prezidiul Parlamentului.

5. Pentru a submina activitatea unionistă și democrat-reformatoare a primului Parlament, fracțiunea neocomunistă, la ordinele Moscovei, a blocat lucrările legislativului, apoi a înghebat o sumă de deputați retrograzi, care acțiune a dus la demisia conducerii Parlamentului și la autodizolvarea lui înainte de termen.

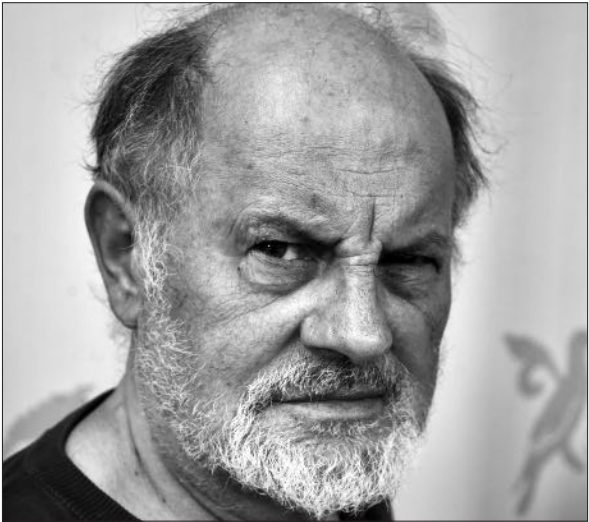
RĂZBOIUL DIN TRANSNISTRIA

FOTOGRAFII DE NICOLAE POJOGA

IMAGINI DIN „ALBUM DE RĂZBOI | WAR ALBUM”, CARTIER, 2019

FIRUL CU PLUMB

VSEVOLOD CIORNEI

DE DIN VALE DE ROVINE

*Draga mea, am pierdut bătălia.
Mi-am omorât toți dușmanii
și-am rămas singur. Adică, între ai mei.
Se-mpart medalii. Sunt atât de multe
încât au început a scoate dezertorii din închisori
pentru a-i decora.
Unii caporali au și pornit
să-și scrie memoriile.
Un mareșal s-a sinucis.
Se zice că anume el ne-a asigurat victoria.
Nu știu de-i așa sau nu. În orice caz
fie-i țărâna ușoară.*

*Apropo, am aici și o amantă.
Când îmi amintesc de tine
aș vrea s-o împușc. Dar n-o fac
pentru că fără ea
m-aș plictisi de moarte.
În rest, toate-s în regulă.
E cald și, probabil, va ploua.
Am văzut niște păsări zburând spre fereastra ta.
Te sărut.*

*P.S. Nu uita să dai cu naftalină
Mantaua mea de gală. Apropo,
Dacă mor, testamentul e-n buzunarul drept
Al acestei mantale.
Te mai sărut o dată.
Eu.*

ANTOLOGIA UMORIȘTILOR BASARABENI

de MIRCEA V. CIOBANU

Volumul *Gustul zâmbetului* (Arc, 2020) este subintitulat *Antologie de satiră și umor*. E un clișeu mai vechi această formulă, or până și titlul ei divulgă o carte „umoristică”, mai puțin satirică. E drept, linia de demarcare dintre umor și satiră e aproape invizibilă, după cum nu e întotdeauna simplu să faci o distincție între micile vicii ale individului și marile tare ale societății. Caragiale simțea enorm și vedea monstruos, satiric adică, pe când Topârceanu e mai mult umoristic (cu toate că își declară muza „satirică”). Dar ambii fac incursiuni și pe celălalt teritoriu literar, al glumelor sau, dimpotrivă, al criticii necruțătoare.

Culegerea, realizată de Ion Diviza, Victor Prohin și Gheorghe Postolache, cuprinde epigrame, schițe, aforisme. Genul umoristic scurt, cum ar veni. Istorii și confesiuni poetice mai curând amuzante. Care provoacă râsul, automatismele vieții provocând amuzament atunci când sunt placate pe elementul viu al vieții (formula clasică a lui Bergson) și când sunt remarcate de oameni cu observație fină și cu verb acidulat. În acest caz, al replicii spirituale și al amuzamentului colectiv pe seama derapajelor individuale, nu contează atât verva/ nervul discursului, cât tehnologia acestuia. Criteriile de evaluare aici sunt ca și cum limpezi, având în vedere miza antologatorilor pe epigrame (un alt subtitlu posibil ar fi: „Epigrame și alte forme ale genului umoristic scurt”). Pe lângă faptul că ele provoacă – cel mai adesea prin poantă – râsul (inclusiv, la auz), ele solicită o bună mânuire a condeiului, eliminarea cuvintelor-balast (niciun alt gen nu e atât de pretențios și intolerant cu cuvintele în plus), solicitând lovituri exacte, fine, de floretă, nu de topor.

Cu narațiunile e puțin (de tot) altfel. În general, textele satirice și umoristice sunt de două feluri. Sunt cele povestite/recitate de oameni cu har, cu darul spusului, cu piperul pe limbă și cu o firească, lejeră, forță a imaginației și invenției. Dar sunt și scriitori de nevoie, care chinuiesc hârtia până le iese ceva „de râs”. Ți-e milă, uneori, și de ei, și de textul produs. Există și varianta intermediară, a oamenilor în general talentați, joviali și firești... dar care, fără a fi tare inspirați, forțează, uneori, nota și storc sudori și lacrimi în loc de sclipiri de spirit. Și se pomenesc, brusc, în categoria a doua. Motivul e lipsa discernământului la relectura propriilor scrieri, înainte de a decide să le facă publice.

Fără a-mi propune o ierarhie (în literatură, orice ierarhie este falsă ori, cel mult, circumstanțială), aș zice că epigramele

lui Mihai Cimpoi sunt exemplare. Un fel de *master-class* (să fie epigrama formula laconică a criticii literare? sau o răzbunare a spiritului critic pe multiplele texte „critice” lănced-generoase, fără discernământ, ale patriarhului criticii literare de la Chișinău?). Forța lor stă în economia de mijloace, în precizie, în jocurile inteligenței și ale limbajului deopotrivă, la care se adaugă ironia (și autoironia): „Încep să mă albesc la plete./ Devine viața-mi tot mai grea./ Încet-încet renunț la fete./ Dar nu și la... Feteasca mea” (*Vârsta*). Sau, dacă tot suntem la meditațiile despre vârstă: „Cu noua soată moș Andrei/ N-a prea avut idee proastă:/ Din vârsta lui scazi vârsta ei/ Și mai rămâne de-o nevestă...” (*Pensionarul recăsătorit*). Dar epigrama pilduitoare pentru stilistica lui Cimpoi (cu ironia și autoironia indispensabile) ar fi cea intitulată *La vârsta a treia*: „Adesea, când admir câte-o femeie/ Și văd că pot să intru la idee./ Chiar dacă știu precis că nu-mi convine,/ Ideea e mai tare decât mine...” La fel, următoarea, într-un fel, autobiografică și ea: „Cu forțe ce se fac utile/ La ridicat pahare, halbe./ Toți banii pentru negre zile/ Îi risipește în nopți albe”. Chiar și atunci când nu are dreptate în esență (în „realitate”), precum în această epigramă cu un enunț în loc de titlu: *Unii poeți s-au ridicat pe acoperișul Uniunii Scriitorilor din Moldova și au recitat poezii*, epigramistul are dreptatea lui estetică, a jocului de situații și de cuvinte: „Văzând poeți cum alții nu-s,/ M-am întrebat cu glasul frânt:/ De ce-au urcat atât de sus,/ Când au talentul la pământ?!...”

Ion Diviza este președintele epigramiștilor moldoveni. El demonstrează că inteligența este ascuțitoarea imperios necesară săgeților epigramistice. Abia după asta urmează talentul de a mânui limbajul (de a pune în relație... de inteligență antonimele – vezi primele două versuri – și de a crea, în final, calambururi, nu doar a apela la ele): „Românul are-un clenci vădit/ Și iață sensul lui ascuns:/ El e mereu nemulțumit/ Că nu e mulțumit de-ajuns” (*Clenciul*). Sau, în același context al omonimiei... polisemantice, iată un *Apel*, ecologist în substanță, în care natura umană, bastardă, se dezvoltă ca dușman al naturii-mamă: „Urlu cât mă ține gura/ În Sahara românească:/ Oameni, apărați natura/ ...De natura ome-nească!”. Imediat după temele ecologice, în ierarhiile preocupărilor intelectuale vin cele identitare, reflectate dramatic (dar cu poanta construită pe aceeași frazeologie populară) în această... *Rătăcire istorică*: „Zbierând, mioarele din turmă/ Bezmetice pe șesuri trec:/ Dă, Doamne, mintea de pe urmă/ În capul primului berbec!”

Secretul rătăcirilor e, de fapt, în această „armă strategică” a moldovenilor: „Oricât s-ar afla de tare,/ Nu ne-ar bate hoarda slavă,/ Dacă n-ar avea-n dotare/ Coadă de topor moldavă”. În fine, nici ideile de unire nu sunt atât de simple și nu sunt neapărat salvatoare pentru acest neam autofag: „Cu lozinci și cu tam-tamuri,/ Se unesc numaidecât:/ Mai întâi se strâng ca neamuri./ Iar apoi se strâng de gât” (*Unire, români!*). Toate acestea (din epigramele citate mai sus, cum ar veni) se întâmplă și din lipsa colanei vertebrale: „Să fi avut ca la Brâncuși/ Coloana dreaptă, cât un munte,/ Pe-americani, pe nemți, pe ruși/ I-am fi pupat noi... doar în frunte”. Jocul nu mai este unul al cuvintelor, ci al imaginii vizuale... și al imaginației. Iată așa, o mică fenomenologie a parcursului nostru istoric. Dar Ion Diviza este epigramistul pursânge și ar fi fost straniu dacă ar fi ocolit temele tradiționale ale locului: paharul și femeia. Iată două mostre perfecte, una construită pe o posibilă replică lui (recte: posibil dialog cu) Păstorel: „Adevărul amintit/ Mie-mi pare fără rost:/ Din prostie m-am trezit,/ Din beție... Da' ce,-s prost?” (în loc de titlu, epigrama are un citat din Păstorel: *Din beție te trezești,/ din prostie niciodată*). Iar această *Declarație de dragoste* sugerează atitudinea specială a eului liric față de obiectul amorului și față de amor, ca obiect: „Femeie, știi că te iubesc/ Și vreau oricând să-ți fie bine;/ Un singur lucru nu-ți doresc:/ ...Un soț ca mine”.

Îmi pare rău (deși nu atentez la dreptul de a alege) că antologatorii l-au preferat pe Busuioc-umoristul. Satiricul e mai interesant, fie că e vorba de postmodernistele nuvelete din *O sumă de cuvinte*, de epigramele necruțătoare (aici a intrat una dintre ele, cam abstractă, deci relativ inofensivă: „O fi politica ingrată,/ O fi și curvă, dar, vezi bine,/ E unica prostituată/ Ce te plătește ea pe tine”) sau de unele poeme satirice precum celebra deja *Heraldică* (cum de le-a scăpat antologatorilor?). Adevărat, aceste texte, dacă ar fi fost incluse, ar fi schimbat nu numai stilistica și accentele antologiei, ci ar fi scos pe tușă și multe dintre opurile (ofurile!) sterile ale altor autori antologați, prezente în carte exclusiv din bunătatea antologatorilor. Un catren al lui Busuioc e un soi de critică literară sublimată: „A comis o singură greșală,/ Iată-i consecințele acum:/ A murit de moarte naturală,/ Răsfoindu-și propriul volum...” (*Unui poet*). Altul e o critică dură, necruțătoare, dar și un exemplu de epigramă exactă, fără nicio silabă în plus, fără niciun cuvânt aiurea: „Volumul lui/ Se trece sub tăcere:/ De unde nu-i/ Nici Dumnezeu nu cere!”

**GUSTUL ZÂMBETULUI
ANTOLOGIE DE SATIRĂ ȘI UMOR
DE ION DIVIZA, VICTOR PROHIN
ȘI GHEORGHE POSTOLACHE**

CHIȘINĂU, EDITURA ARC, 2020

(*Unui poet necriticat*). Un alt text-model vizează epoca de aur a „socialismului dezvoltat”, când tirajele cărților nu țineau cont de succesul la public, ci doar de devotamentul scriitorului și corectitudinea/utilitatea ideologic-propagandistică, cărțile retipărintu-se în tiraje enorme, deși erau moarte din (prima) naștere: „Aicea zace, în sfârșit,/ Cu vise și ambiții,/ Un mic volum, care-a murit/ În câteva ediții” (*Unei cărți reeditate*).

Părerea mea (cu riscul de a supăra antologatorii, care au construit cartea așa cum au simțit-o ei) e că (și) textele satirice (mai ales satirice) ale lui Petru Cărare au rămas în afara acestui florilegiu. Bine, avem aici celebrissima parodie *Căciula și paharul*, care a depășit absolut și irecuperabil gloria originalului. Dar și o altă parodie, care se citește și ea ca produs original (texte de acest gen amintesc pe *parodiile originale* ale lui Marin Sorescu): *Oaia și țăranul* (după un text de Constantin Condrea). Iar finalul acestei... fabule este chiar o sentință cu valoare (de maximă) autonomă: „Un țăran, stăpân pe-o oaie,/ Vine într-o zi s-o taie,/ Că era de-acum bătrână:/ Nici tu lapte, nici tu lână./ Ia cuțitul și, pe dată,/ Să i-l vâre-n beregată./ Atunci Oaia zice-așa:/ Taie-mă, că-s oaia ta,/ Nu-ți pot cere socoteală,/ Dar să-mi spui:/ Care-i Morala?/ Și țăranul, cu cuțitul,/ I-a crestat pe gât sfârșitul:/ – Dacă vrei să nu te taie,/ Nu fi Oaie!”

Cu totul diferite de textele antologate (o spun ca o precizare, nu ca un reproș ascuns) sunt poeziile *subversive* – cu tre-

cere în categoria literaturii *disidente!* – din volumul *Săgeți*, retras din librării și dat la topit în anii proverbialei stagnări din era „socialismului dezvoltat”. Deși compartimentele cărții ilustrau realități copiate (cică) ... „din jungla deasă a capitalului”, vigilentul ochi al cenzurii a prins imediat ideea subversivă, înțelegând că era vorba de „fratele mai mare”, „internaționalist” și „eliberator” incurabil: „Noi avem un hoț în casă/ Noi cu hoțul stăm la masă,/ – Ne-a ieșit mai ieri în cale/ Cu idei și cu pistoale/ Și-acum să ne ia se-ndură/ Și bucata de la gură/ Și-ncă altă noutate:/ Ești dator să-i spui și frate./ Dar să-i dai, în loc de pită –/ Un calup de dinamită!” (*Oaspetele nepof-tit*). Mesajul era perceput acut, chiar dacă aparținea – chipurile! – unui „amerindian”, poezia intitulându-se *Spovedania unui învins dintre pieile roșii* (cu o trimitere subtilă și la titlul confesiunilor lui Panait Istrati): „O, zeul meu, când m-ai făcut,/ Ce aluat ai pus în mine,/ Doar la străini de-mi caut scut,/ Supus fiind să mă simt bine?/ /.../ O, Doamne, ce-ai gândit tu când/ Ai zămislit și neamul nostru?” În fine, închi-zând paranteza Cărare, poate cea mai bună poezie din lume reflectând „tema luptei pentru pace” din anii ‘60-’70 ai secolului trecut e aceasta: „Vrem pace! – strigăm noi./ Vrem pace! – strigați voi./ Și ne pregătim de război./ Și noi, și voi.”

Un autor prolific, destul de ingenios și experimentând diferite jocuri pe terenul genului, prezent la toate întrunirile epigra-miștilor basarabeni și la toate confruntările din concursurile epigra-miștilor români (respectiv, laureat de tot atâtea ori), este Gheorghe Bălici. Gama lui tematică e largă, dar tradițională pentru această specie, ca și instrumentarul stilistic, de altfel. Iată de exemplu, într-o epigramă politică (deja ne apropiem de satiră), tema ecartamentului căii ferate moldovenești (construită de ruși, pe model sovietic) se convertește (printr-un elegant joc de cuvinte/ de expresii consacrate) în problemă istorică, geografică și politică: „E bună calea cea ferată/ Dar inima îmi este arsă/ Că rușii au făcut-o lată/ În loc s-o fi făcut întoarsă” (*Calea fe-rată din Republica Moldova*). Cu puțină imaginație, înțelegem aluzia. Același joc de vocabule e prezent și într-un alt text, autorul înlocuind expresia frazeologică cu un citat cunoscut: „Trenule, mașină mică,/ Eu ți-aș da-ntr-o zi toți banii –/ Să-l aduci pe Ionică/ Și să-i duci pe toți Ivanii” (*Rime ceferiste*). Pe contrasens, tema eternă... a epigramisticii efemere este femeia: „Nu are porți, nici ziduri ferecate/ Sub cer aro-mitor, curgând spre rai,/ Dar este totuși unica cetate/ Pe care-o cucerești și... te predai”. Sau, din același registru, un alt studiu de caz: „Azi fetele, din cât le-ascult,/ Se supără în mod subit,/ De-ai îndrăznit cumva prea mult/ Și-apoi mai mult n-ai îndrăznit...” Consecințele însă pot fi grave: „C-o soră-naltă de statură/ Am «respirat» doar gură-n gură./ Și-acum cu soața mă încaier./ Căci veșnic nu-mi ajunge aer...” (*După stațiunea balneară*; o precizare: nu e vorba de incest, e sora medicală – iată că am și sugerat ideea unei alte eventuale epigrame).

Epigra-miștii moldoveni își impun și agende particulare, uneori surprinzătoare, pe lângă temele cu care s-au obișnuit cititorii de epigrame. Probabil numai în Moldova poți să pierzi cărțile... la jocul de cărți, fanul cărților de bibliotecă fiind și fan al jocului de cărți, precum ne relatează Igor Grosu, unul dintre epigra-miștii basarabeni de frunte: „M-am trezit pe o potecă/ Mai

sărac ca alte dăți;/ Am avut bibliotecă/ Și-am pierdut-o ieri la cărți”. La el și fustangii sunt bibliofili, dar și insistenți, obsedați, adevărați maniaci-voyeurști, gata de sa-crificii (drumul până la bibliotecă) doar pentru a admira picioarele bibliotecarei: „Vin la bibliotecară/ Și o rog, binedispus,/ Ca să urce iar pe scară,/ Să-mi dea cartea cea de sus” (*Un fustangiu la bibliotecă*). Dintre epigramele lui Grosu, *Una inspirată de tejghelele cu carne* ilustrează o pictură... hiperrealistă: „Aflând prețurile-n țară,/ Strigă porcul din coteț:/ Limba voastră-i o comoară,/ Dar a noastră-i mai de preț!”

Efim Bivol, un alt autor de pe lista de top a epigra-miștilor interriverani, divul-gă, pe de o parte, opinia populară despre cei din fruntea țării: „Mi-a zis mama să mă-nsor,/ Să iau fată din popor”, iar pe de altă parte, face incursiuni riscante pe terenul sfânt al raportului dintre popor și popular: „Mă-nsurai și-am dat în bară,/ C-a fost foarte populară...” (*Cântec*). Fru-mos este calamburul lui cu cuvintele din câmpul semantic al teatrului: „Spectatorii în antrac/ Comedia îi aclamă:/ Să reziști la primul act/ E-o adevărată dramă!...” (*Unui autor de comedii*). O epigramă a lui Efim Bivol mi-a amintit, nu știu de ce (probabil prin laconismul ei), de celebrul catren al lui Busuioc, citat mai sus, despre „De unde nu-i/ Nici Dumnezeu nu cere” (tare mi-aș fi dorit o adresă cât de cât precisă, măcar un portret-robot al protagonistului, în loc de titlul impersonal *Unuia*): „Era trecut prin ciur/ Și prin dârmoi,/ Dar a rămas același.../ Un gunoi!” Deh, discernerea și experiența nu ajută tuturor, mai ales celor cu imunitate.

Am discutat de câteva ori cu omul de spirit (dar și de o modestie rară), regretatul actor Vasile Tăbărță, un interlocutor agrea-bil. Dar nu am bănuir că scrie epigrame de o finețe, sinceritate și ingeniozitate aparte (amintind prin ceva insesizabil de sinceritățile epigramistice ale lui Păsto-rel): „Moare lumea și așa,/ Mor copiii fără vină,/ Însă eu pe moartea mea/ O plătesc cu nicotină” (*Fumătorului Vasile Tăbărță*). O mică istorie a civilizației (eventual a propriei biografii) o surprinde epigramistul în această secvență construită exclusiv pe o paronimie cumva surprinzătoare și oare-cum relevantă: „Doamne, cât a progresat/ Bravul nostru tineret;/ A ieșit din internat/ Și-a intrat în internet”.

Exemplele pe care le-a ales Ion Diordiev (autor antologat, dar și antologator) ca să-l reprezinte chiar sunt reprezentative (ca să le

citez, imparțial, pe cele din prima pagină, în ordinea aleasă de autor/ antologator). Avem aici un joc al inteligenței și un calambur; o opinie populară cvasigenerală că omul care nu prinde bine la nimic la sat e numai bun de deputat; una de serviciu, la tema femeii... în devenire, pentru că, pe terenul epigramei, ea devine femeie doar după ce cunoaște bărbatul; în fine, una cu proble-mele vârstei, implicit, ale potenței (dar fără un alt joc al spiritului decât calamburul pur... și mărturisirea inocentă a nevastei infidele). Deci: „Iubitule, ceva s-a întâmplat,/ Mă tem c-o să ne fie tare greu:/ De când parfumul tău m-a îmbătat/ A mirosit ceva bărbatul meu” (*În jurul mirosului*); „Pentru că ne-ai înșelat,/ O să te gonim din sat!/ – Eu mă duc și ne-alungat/ De m-alegeți deputat!...” (*Primarul Păcală și electoralul său*); „– Doamnă, te aștept deseară.../ – Ai greșit, sunt domnișoară./ – Să am scuze, pușor,/ Eu vorbesc la viitor!” (*Prevedere*); „Doctore, e prea de tot:/ Șeful poate, eu nu pot!/ – Și tu crezi povestea asta?/ Mi-o confirmă chiar nevasta!” (*La medic*).

Reprezentative pentru autor sunt și epigramele lui Titus Știrbu. Iată cum vede el (recte: cum sublimază el artistic, glumeț și non-conflictual) revolta moldovenească: „Nu-i făină... Prin ogradă/ Umblă un ceaun și strigă:/ – De nu-mi dați să fac măligă./ Ies cu melesteu-n stradă!” (*Revolta unui ceaun*). Iată și o altă etapă istorică a Ba-sarabiei: ieșirea din partid (din partidul unic!) și intrarea – epigrama se intitu-lează *Un șarlatan* – în alte câteva! Un fel de istorie a căutării identității politice a basarabeanului în patru versuri: „Șarlatan e Leonid,/ Nimeni nu-l întrece:/ A ieșit din-tr-un partid/ Și-a intrat în zece”. Iar odată cu democrația, la guvernare au venit toți nechemații (așa crede Titus, care-i rade cu un singur calambur antitetic): „Ce folos de șefii mari/ Din mândrețea de clădire,/ Că au plus la ochelari,/ Dar au minus la gândire!”. În fine, așa o *Situație* din viața de artist: „Mă asaltă cu-ntrebarea:/ – Cum o duce azi artistul?/ – Uneori îl ia salvarea,/ Dacă nu-l ia polițistul”.

Efim Tarlapan a fost figura exponen-țială pentru epigrama basarabeană, acesta instrumentând, timp de câteva decenii, camertonul genului, dar și temele, subiec-tele, locurile ingenioase și cele comune ale acestuia: „Chișinău și București –/ Două state românești./ Ar fi foarte fericite,/ De-ar fi... Statele Unite!” Una mai subtilă și cu un rafinat paradox pe care doar basarabeanul (cult, desigur) îl putea sesiza: „Vremile nu

mă răsfată:/ Astăzi, ca și-odinioară,/ În-tr-o țară fără viață,/ Duc o viață fără țară!” (*Doină nouă*). Iar fiindcă visele nu se înde-plinesc atât de simplu, soluțiile pot fi și războinice: „Mică, așa cum a lăsat-o/ Pactul marilor intruși./ Va intra și ea în NATO,/ Când intra-va NATO-n ruși!...” (*Basarabia*). Iar fiindcă lupta pentru limbă și alfabet la noi începuse odată cu lupta mișcărilor ecologiste pentru păstrarea naturii, temele se interpătrund: „La izvoarele cu ape/ Dulci ca limba strămoșească,/ Cerbii vin să se adape,/ Porcii... să se bălăcească!”

Am descoperit în această antologie că Tarlapan știe să reducă discursul la disti-huri mai exacte decât în catrene (care mai păcătuiesc, oricât ar părea de paradoxal, prin discursivitate). Iată două texte pildu-itoare: „Asta, da, judecătoarele/ Ce talent! Și ce.. dos-are!” (*Unei judecătoarele*); „Tânăr, vesel, frumușel –/ Mor... bolnavii după el!” (*Unui tânăr chirurg*). Am recitat tot aici una dintre epigramele pe teme istorice ale lui Tarlapan, divulgând (de altfel ca și cele citate mai sus) același spirit bonom, glumeț, cu împunsături inofensive, mai curând amicale, și cel mai adesea fără adresă: „Te măriți c-un Melc, surato?/ Pe o Viespe-am întrebat-o/ – Ce te miri, mi-a zis, țâfnoasă./ E urât, dar are... casă!” (*Măritiș*).

Din toate textele satirice ale lui Ion Cio-banu, cândva îmi plăcuse cel mai mult cvasifabula cu măgarul ce se înfurie pe oglindă, o strică, după care aceasta îl ara-tă, în cioburile sparte... de o sută de ori măgar. Epigrama dată nu a încăput aici, astfel încât cititorul îl va judeca după alte texte: „Din sate azi bărbații pleacă/ În alte țări după dolari,/ Apoi revin să se întreacă La cine-s coarnele mai mari (*Tablou rural*). „Când moldovenii se adună/ Ca toată lumea la un loc./ Ei își urează poftă bună/ Căci se mănâncă reciproc” (*Moldovenii*). Sau iată o remarcă spirituală privind condiția noas-tră geopolitică: „După ce, cu mult noroi,/ Ne-mproșcăm noi între noi,/ Vin străinii și ne spală/ Pân’ ne lasă-n pielea goală” (*Politica internă și externă*).

Misogini, vetust-patriarhali, ironizând în exces pe seama femeilor, epigra-miștii moldoveni nu le prea permit femeilor să participe la aceste încrucișări de săgeți otrăvite. Tânăra epigramistă Diana Enache e o excepție, ba chiar cântându-le în dungă, dezvoltând tema, cum s-ar zice: „Fascinat, bădița tace,/ Mă privește-n chip și fel:/ – Mărtisorul meu îți place/ Sau ce-i dincolo de el?” (*Replica unei fete dotate, de 1 Mar-tie*). Cartea se încheie cu un sfat al tinerei epigramiste, așa, ca să luăm aminte, noi, bărbații, misogini sau mai puțin: „Dacă nu ascuți de tata,/ S-o săruți așa cum vrei,/ Ar putea să creadă tata/ Că te temi de gura ei!”

Nu comentez aforismele, dar aș spune câte ceva, fie și pasager, despre proze. Am rememorat schițele lui Druță și Marinat, scrise cam de demult, dar oricum cele mai bune din culegere (istoria povestită de Druță, cea cu Socoteala, e deja antologică în ceea ce privește firea basarabeanului șmecher), apoi câteva istorii orale, sau pătăranii, cum li se mai spune. Una, povestită de Pahomie Bejenaru, reproduce o întâmplare cu Sergiu Ciuhrii, care trase cu urechea la spusele unei femei ce se destăinuia unui colaborator de la arhivă că ar fi fost... cântăreată. Unde? La moară. Și ce făceai acolo? Cântăream sacii! Pătăranie... cu subiect de epigramă.

Nu aș vrea să trec cu vederea o tentativă a lui Victor Prohin (scriitor „serios”, din câte îl știu, dar și unul dintre antologatori)

CARTIER DE COLECȚIE

**UN SECOL DE POEZIE ROMÂNĂ
SCRISĂ DE FEMEI VOLUMUL II (1945-1989)
ANTOLOGIE DE ALINA PURCARU
ȘI PAULA ERIZANU
CARTIER DE COLECȚIE NR. 31**

„Moștenirea lăsată de poetele care au debutat în perioada 1945-1989, în România, Republica Moldova și în diasporă, este vastă, un întreg continent de explorat. În volumul de față, sunt prezente nume cunoscute pasionaților de literatură, precum Angela Marinescu, Mariana Marin, Magda Cârneci sau Nora Iuga, poete prezente în manu-ale și deci cunoscute de publicul larg, ca Ana Blandiana sau Nina Cassian, dar și poete care merită să fie citite mult mai mult, precum Grete Tartler, Constanța Buzea, Gabriela Melinescu sau Marcela Benea, pentru a oferi doar câteva exemple.”

A. PURCARU & P. ERIZANU

POEZIE

FLORI DE AER
de LUDMILA SOBIETSKY

LUDMILA SOBIETSKY S-A NĂSCUT PE 24 IANUARIE 1952, ÎN ZVERINOGOLOVSK, REGIUNEA KURGAN (FEDERAȚIA RUSĂ). A ABSOLVIT FACULTATEA DE FILOLOGIE A UNIVERSITĂȚII DE STAT DIN MOLDOVA (1977). CORRESPONDENT LA „TINERIMEA MOLDOVEI”, „FEMEIA MOLDOVEI”, „FLORILE DALBE”; CONSULTANT SUPERIOR LA UNIUNEA COMPOZITORILOR DIN MOLDOVA; ȘEF AL DIRECȚIEI LITERARE LA TEATRUL REPUBLICAN DE PĂPUȘI „LICURICI”.
VOLUME DE POEZIE PUBLICATE: „NAIUL PLOII” (EDITURA CARTEA MOLDOVENEASCĂ, 1974); „PAZNIC LA COMORI” (EDITURA LITERATURA ARTISTICĂ, 1983); „ÎN TOAMNA UITĂRII DE SINE” (EDITURA LITERATURA ARTISTICĂ, 1988); „SPAȚIU FĂRĂ TIMP” (EDITURA HYPERION, 1993); „ADAGIO PENTRU LUP” (EDITURA PRINCEPS, 2019). PREMIUL UNIUNII SCRITORILOR DIN MOLDOVA (1994), MEDALIA „MIHAI EMINESCU” (2012), DIPLOMA SALONULUI INTERNAȚIONAL DE CARTE PENTRU COPII ȘI TINERET (EDIȚIA A XV-A ȘI EDIȚIA A XXVIII-A).

* * *

„E tot mai puțină lumină aici.
Ochii s-au dezvățat să citească
Pe frunza de vânt sfâșiată
Numele dragi preschimbate-n ecou...
Inima nu mai pompează sonete
Și raza de lună se retrage din creier...”
Îmi vorbeai stând lângă ușa
Deschisă vraște înspre apus,
Păsări întârziate
Punctau pe cerul opac
Partitura neliniștii și a despărțirii,
Adagietto de Mahler
Curgea dinspre casa vecină
Și se închidea peste noi ca o apă,
Ca o mărturie de dragoste ori de sacrificiu
Și mă făcea să mă simt
Un personaj din lumea apusă
Cu vagi amintiri despre azi
Când vorbele tale
Contopite cu-acest *adagietto*
Căutau armonia
Între iluzie și desăvârșire,
Între dezastrul ce-ți sfâșie lumea
Și adevărul pierdut.
E tot mai puțină lumină aici
Ochii și inima nu mai văd lumea la fel...

* * *

Agnus Dei, Adagio –
izvor de lumină
fără-nceput și fără sfârșit –
se prelinge
pe crăpăturile timpului
ca ploaia
pe o scoartă de-arțar,
șerpuieste
ca ceața de-argint
printre imagini râvnite,
peste umerii noștri
obosiți de tăcere
sau de cuvinte rostite-n zadar.
Noaptea ezită să plece...
siluete subțiri, diafane se nasc,
se unduiesc
din sunete vagi, efemere,
ne ating cu privirea,

nestingherit trec prin noi...
la celălalt capăt al nopții
Samuel Barber
scăldat de lumina
fără-nceput și fără sfârșit
le-așteaptă în aerul rece.

MĂRGELELE DE STICLĂ COLORATĂ

Ciudate amintiri...
Dar poate vise
Din negura memoriei la suprafață ridicate:
O frunză
Topindu-și aurul pe fața apei curgătoare,
Un semn de carte lunecând dintre coperti
Și-apoi regretul
Că nu voi mai afla vreodată nici pagina,
Nici prețiosul gând ce răscolise într-o zi
Pe cineva.
Ciudate amintiri, parcă furate
Străfulgerându-mă în clipa-n care lumea
Își schimbă mersul,
Iar acele busolelor își ies din minți
Și doar *mărgелеle de sticlă colorată*
În care încăpeau atâtea înțelesuri
Încremenesc,
Iar farmecul din muzică dispare.
Alegoriile nu mai creează magicul
Prin contrapunct
Și doar privirea unui trecător
Mă urmărește caldă, răsărind
Din clipele plecate.
Ciudate amintiri... o pasăre țipând,
Tot mai departe cerul. Sus, apa
Își închide cercul.
Mărgелеle de sticlă colorată
Ciudate jocuri și-amintiri prin lume țes.

FLORI DE AER

Spini de scoruș sparg ceața dimineții
Și o desfac în picături tremurătoare,
În flori de aer, în globuri transparente...
Și-al tău contur îl văd topindu-se în ele
Tot mai departe, tot mai străveziu...
Încearcă să privești în urmă. Poate
Îți va fi dor de pajiștea aceasta,

De clipa-n care norul își retrage umbra
Din cupa florilor ce nasc talazuri
De armonii.
Dar când încerc să-ți spun acestea toate
Cuvintele se subțiază, se destramă,
Apoi renasc în sunetele unui adagietto
Din care clipa soarbe cu nesaț
Perfecțiunea morții și a vieții –
Două tărâmurii mitice
Care-și unesc și își despart hotarul
Ca marea cu uscatul, ca umbra
Ce rupe cu nesaț din albia luminii,
Ca două trupuri unite-n disperare și extaz.

Spini de scoruș sparg ceața dimineții
Și o desfac în picături tremurătoare,
În flori de aer, globuri transparente...
Și chipul tău topinduse-n albastrul pur
De dincolo de lacrimă și noapte.

UȘOARE ATINGERI DE BRAȚE

Ușoare atingeri de brațe,
Îmbrățișări de priviri,
Singurătăți
Zvâcnind una spre alta
Balansând
Pe câte un fir de speranță
Întinsă pe-al boltei potir
Între o constelație apusă de mult
Și una ce se mai află
Sub a hazardului daltă.
Lipăit de picioare desculțe
Prin băltoacele ploii de mai,
Sonete multicolore de flori
În cununi de parfumuri închise
Și o bufniță albă
Răstignită
În imaculatul ei zbor –
Semnul unui mister evadat
Din pierdute,
Străvechi manuscrise.
Ușoare atingeri de brațe,
Îmbrățișări din priviri,
Singurătăți
În iluzii transcrise.

ODISEU

Marea
M-a închis în timpul său de smarald
Spălându-mi ochii cu sarea uitării,
În urechi mi-a turnat alifii plămădite
Din alizeul torid
Și din cântec străin cu suflet nomad.
Aedul își acorda strunele și aștepta
Faptele mele eroice, ca să le cânte.
Alteori versul lui năștea istorii
În care mă trezeam captiv și în care
Doar urmându-le firul,
Mă puteam regăsi cel de cândva.
Ithaca rămânea în urmă
Sau mă aștepa în zare, dar poate
Se năștea dintr-un cântec abia zămislit.
Speranța regăsirii îmi lumina tribordul,
Iar mahna lovea în babord
Măcinându-l cu negura sa adâncă.
Acum doar cu trupul mai sunt acasă.
Sufletul la cheremul lui Homer a rămas.
Ce dor mi-a fost să revin! Iar azi aș vrea
Să fiu o simplă algă agățată strâns de carena
Ce despică valul mai iute decât toate clipele
De smarald.

EXUPÉRY

Pielea mea acum e carlinga
Avionului cu care am intrat în picaj,
Aeru-n jur se aprinde,
Scrumuindu-mi chiar și cuvintele
Inventate în singurătate,
Și în fiecare zbor de noapte
Ca să-ți pot descrie
Cel mai neverosimil peisaj
Care îmi apărea din carlingă
Când rămâneam închis
Între nouri și stele.
Alteori din acele cuvinte sau necuvinte
Se nășteau sonete
Plămădite cu arome de trandafiri,

Cu miraje, vârtejuri de umbre
Mai reale decât lumea din jur,
Dar și cu spaima că nu voi mai apuca
Să ți le recit pe-ndelete.
Căderea e atât de fără sfârșit,
Iar marea parcă e tot mai departe!
O buclă rece de vânt
Îmi oblojește oasele arse
Și mă aruncă în sus.
De atâta liniște am timpanele sparte
Și nu te aud resfirindu-ți petalele
Una câte una ca să ascuți
Cum îți povestesc fiece răsărit și apus...

Carlinga mea acum este noaptea
Și singurătatea, și-acel tainic cuvânt
Din care-am visat să-ți fac citadelă
Dar așa și nu ți l-am spus
Nici în șoaptă.
Doar poate în gând.

LINIȘTEA DIMINEȚII

Străbunicul
Pescuia liniștea dimineții
În apa lacului încă adormit,
Cu privirea nedezlipită de plută,
Închis în universul care era doar a lui
Ca un eremit
Ce se roagă pentru lumea rătăcită
Sau chiar pierdută.
Îl priveam de pe malul opus
Și nu îndrăzneam să-l strig.
Aerul rece
Îl înfășura într-o sclipitoare vultură
Ce îl apăra de larma deșertăciunii
Precum un dig
Din cuvinte prin care
Nicio vrajă oricât de neagră nu trece.
Uneori își prindea fruntea în palme
Și gemea înfundat.
În acele clipe revedea rechinii
Descriind cercuri tot mai mici

În jurul camarazilor săi
Căzuți în apă de pe un cuirasat torpilat.
Îi chema pe nume și îi ruga să-l ierte
Că nu a murit alături de ei,
Că a rămas prins în acea explozie
De parapetul covertei.
Intram în lac să ajung la el.
Apa mi se ridica până la mijloc,
Până la subsuori...
Apoi mă strângea de gât cu cel mai rece inel,
Iar de glezne cu cei mai negri fiori.
Amintirile străbunicului
Prindeau în jurul meu viață,
Încerau să mă ia de mână,
Să mă împingă spre mal așezându-se scut
Între mine și hoarda cea hrăpăreată
De rechini care
Spărgeau hotarul dintre prezent și trecut.
Și azi când mă visez scufundată
În negrele ape ca într-o boală,
Străbunicul,
Poate singurul scăpat din acea bătălie navală,
Îmi întinde undița
Cu liniștea dimineții agățată de sfoara
Care mă prinde și mă înfășoară.

POEZIA ÎN CARE-AI APUS

Închideam ochii iar tu îmi recitai poezii
În glas, dar mai cu seamă în gând.
Te pândeam printre gene, să văd
De unde găsești acele cuvinte pe care
Le simțeam mai mult ca pe o adiere de aripi de îngeri
Născuți din iubirea dintre cer și pământ.
Iar vocea ta continua să umple spațiul
Cu imagini născătoare de lumi traversate
De urmele poemelor care se vor închise
În coliviile de aur ale cuvintelor, la fel
Cum sufletul se vrea încătușat în aromă de tei.
Acum când nu mai ești lângă mine încerc
Să adun din suspinul bradului în zăpadă răpus,
Și din frunza din care-ai cântat, și din așchia
Unei ciudate-amintiri – poezia în care-ai apus.

11 > **MIRCEA V. CIOBANU:**
„ANTOLOGIA UMORIȘTILOR BASARABENI”

de a ironiza pe seama criticii literare din epoca „realismului socialist”. Textul se intitulează *Capra cu spații albe* și are între paranteze un subtitlu explicativ: „...sau cum ar fi reacționat unii critici din Chișinău la apariția poveștii *Capra cu trei iezi*”. Miza e, bineînțeles, surprinderea tarelor exegeticii autohtone. O poveste mustoasă, scurtă și limpede e supusă unui examen sec. Un text viu disecat într-unul sforăitor. O mulțime de referințe (parada de erudiție, cu treabă și fără treabă, fiind meteahna de serviciu a criticului – cam așa se văd lucrurile dinspre scriitor). Mulțimea de jocuri „comparatiste” (din nou, cu treabă și fără), la care se adaugă citatele, potrivite (și ele) contextului... ca nuca de perete (de exemplu, cea a lui Stanislavski, cu teatrul care începe de la cuier). Mă mir că *umoristul*, în șirul de jocuri asociative (în jurul cifrei „trei” din titlu, de exemplu) nu a dezvoltat și o teorie numerologică. Ironiile cu etimologia cuvântului „capră” (autorului și aici i-a scăpat dezvoltarea subiectului prin derivare: nimic despre *capricii!*); plimbarea conjuncturală prin biblioteci și pinacoteci (Dante, Camus, Goya); incursiuni în operele fundamentale ale gândirii umane: Schopenhauer ș.a. Tezele „esențiale” se mențin (pe contrasen-

sul logoreei și a beției de cuvinte) în jurul argumentelor despre laconism (cu citatele respective), dar și despre universul mic cu potențial mare, despre detaliu și forța lui evocatoare, despre etica personajelor tipice în împrejurări tipice (teoria școlară a realismului), caracterul național și originalitatea, insolitul și ineditul... Se întrevăd aluzii la exegezele bine cunoscute în epoca literaturii ideologizate, de la Portnoi la Coroban... Toate contabilizate conștiincios și validate ca posibilă parodie. Un singur lucru îi lipsește: umorul.

Cartea își propune o panoramă a literaturii umoristice din Basarabia de la 1945 încoace. Asta înseamnă patru decenii și ceva de „literatură sovietică” și aproape patru decenii de umor independent, fără cenzură. Nu e un secret că, în epoca sovietică, nu au existat satire. Câteva excepții (Ilf și Petrov, Zoșcenko, Jvanețki) nu schimbă tabloul. Genul era cvasiinexistent, fapt confirmat și într-un mesaj artistic. În filmul *Garajul* al lui Eldar Reazanov, una dintre eroine mărturisește că tema ei de cercetare e „satira sovietică”. Replica unui alt personaj e pur și simplu demoralizantă: „Dumneata studiezi un fenomen inexistent!”

Pe teren (sovietic) basarabean, doar *Po-vestea cu cocoșul roșu* a lui Vasile Vasilache poate fi considerată drept roman satiric (fie și scris într-un limbaj evaziv, esopic) și doar *Radu Ștefan, Întâiul și Ultimul* e o comedie satirică. Romanul lui Vasilache a fost criticat de exegeza oficială, iar partea a doua a romanului, interzisă spre publicare; piesa lui Busuioc a fost scoasă din repertoriul Teatrului „Luceafărul” după două sau trei reprezentări („a murit de succes”, ironiza trist dramaturgul), pe când regizorul Ion Ungureanu a fost concediat. În anii perestroikăi, satirică poate fi considerată comedia lui Druță *Mârțoaga cu clopoșel* (*Cervus divinus*). Iar în epoca libertăților absolute, satirice sunt genialele producții literare ale lui Aureliu Busuioc: *Spune-mi Gioni! sau Învățăturile veteranului KGB Verdikurov către nepotul său, Hronicul Găinarilor* și *O sumă de cuvinte* (din ultima chiar merita să se aleagă câteva texte pentru antologie). Cam atât, în rest, umor fără satiră, deși satirico-umoristii constituiau o tagmă neagreată de oficialități, revista „Chipăruș” fiind un timp refugiu disidenților regimului.

Dacă mergem pe „clasificarea Simuț” a celor patru literaturi din comunism (oportu-

nistă, evazivă, subversivă, disidentă), doar ultima (și, într-o oarecare măsură, penultima) presupune un discurs satiric. Iar umorul e prezent mai curând în primele trei, având în vedere că atât de des aplicatul limbaj esopic nu mai era întotdeauna subversiv-satiric, ci mult mai adesea glumeț-umoristic. Pe glumă se supără, maxim, protagonistul ei; pe satiră se supără însă regimul, sistemul, *establishment*-ul, autorul riscând oprobiul public, exilul, detenția, rugul sau ștreangul. Ca să înțelegem deosebirea, putem apela la un exemplu bine cunoscut, care făcea încă în epoca totalitară o figură aparte: Petru Cărare. Exclus din Uniunea Scriitorilor, cu o carte (*Săgeți*) dată la topit la câteva zile după tipărire și apariția în librării, Cărare este nu doar subversiv, ci și disident, salvând, vorba lui Vladimir Beșleagă, onoarea breslei.

În fine, autorul acestei cronici nu este decât un cititor. Capricios și necruțător cu realitatea literară, precum necruțători sunt cu realitatea fizică autorii antologați: nici ei, nici subsemnatul, nu deținem adevărul în ultimă instanță. Insistăm totuși să ne expunem de fiecare dată opinia, să o facem publică. Cu riscul de a aduna cucuie. Dar astea sunt regulile jocului.

INTERVIU

realizat de
VASILE GRIBINCEA

EMILIAN GALAICU-PAUN:

„SCRISUL ÎNSUȘI, ÎN OPINIA MEĂ, CONSTITUIE O DIMENSIUNE A SACRULUI, HÉLAS! PENTRU MULȚI PIERDUTĂ; DACĂ N-AȘ CREDE ÎN CEEA CE Scriu, PROBABIL NICI N-AȘ FACE-O SAU M-AȘ FI LĂSAT DE MULT!...”

Vasile GRIBINCEA: Ați putea evoca momentul – sau, cel puțin, perioada – în care formula „sang d’encre” v-a pătruns în vocabular? Dar calea aprop(r)ierii sale poetice? Ar fi just să vedem în volumul *Abece-Dor* din 1989 (din care face parte cel mai vechi text inclus în proaspăta antologie din seria „Cartier de colecție”) un prim punct din care poeziei dvs. îi este fidel caracterizantă (și) respectiva sintagmă din limba franceză? În fine, cum ați descrie – din perspectiva (sau, mai bine zis, din perspectivele) celor 30 de ani cuprinși în antologie – parcursul de la *sang d’encre* la *sanG d’encre*?

Emilian GALAICU-PĂUN: Mă bucur că, de la bun început, luăm un start atât de înalt – îmi aduc aminte exact de perioada (nu și de momentul propriu-zis) în care, traducând de zor din Michel Pastoureau (nu mai puțin de patru volume, apărute unul după altul în 2004, 2006, 2007 și, după ce s-a intercalat în 2009 *Jurnalul de doliu* al lui Roland Barthes, respectiv, în 2012), m-a izbit acea expresie franceză, *sang d’encre*, în care m-am regăsit într-un tot. O vreme, a lucrat tainic în mine (și grație faptului că scrisesem deja secvența cu lama din Cap. I al romanului *Țesut viu. 10 x 10*), dar abia odată cu redactarea poemului *sang d’encre*, prin 2007-2008, sintagma s-a lipit de mine, ceea ce l-a făcut pe Al. Cistelean să constate: „Fiind vorba de o poezie care nu s-a consolat cu regimul de gratuitate, cea a lui Em. Galaicu-Păun își transformă cerneala în sânge – și sângele în cerneală, firește (vezi și poemul-manifest *sang d’encre* din capul volumului *Arme grăitoare*)”. Nu-i mai puțin adevărat că metafora sanguină își făcea simțită prezentă încă din perioada *Abece-Dor* (scris în mare parte la Moscova, volum la care a pus mâna – în felul lui specific, am povestit episodul în prefața antologiei *Dați totul la o parte ca să văd*, Cartier, 2018 – și regretatul Eugen Cioclea, tot el scriind, printre primii, despre carte la apariția acesteia); întrebarea este cum *sang d’encre* a făcut saltul la *sanG d’encre*. Răspunsul – simplu – ar fi: prin ridicarea la putere; cum însă are loc aceasta, rămâne o mare taină și pentru mine, iar fiecare poem scris contribuie nu atât la dezlegarea misterului, cât la sporirea acestuia.

V. G.: Activității dvs. de traducător al lui Michel Pastoureau (mă refer la *O istorie simbolică a Evului Mediu occidental*) i se datorează și titlul *Arme grăitoare*, al unui volum din 2009 și al unei antologii din 2015. Experiența traducerii *Jurnalului de doliu* al lui Roland Barthes este evocată în capitolul 4 al romanului *Țesut viu. 10 x 10*, iar poemul *Călimara lui Mutter* (care, în *sanG d’encre*, apare pentru prima oară între copertele unui volum) conține și un citat din *Jurnalul de doliu*. În ce măsură ipostaza

dvs. de traducător – în principal, al unor cărți cu mize importante în domeniul istoriei mentalităților – v-a influențat raportarea la propriul limbaj poetic? Să menționăm în acest context și faptul că, înainte de a începe să traduceți cărți, poezia dvs. (tradusă la ora actuală în peste 20 de limbi) era deja marcată de prezența unor termeni – „grefe culturale” – din mai multe limbi străine.

Em. G.-P.: Începând cu studiul lui Robert Muchembled, *O istorie a diavolului*, eu am fost cel care și-a ales cărțile de tradus, într-o primă fază negociind drepturile de autor cu Editura Seuil, iar odată semnat contractul cu venerabila casă pariziană, punând efectiv mâna la românizarea acestora. Dintre toate, două titluri m-au marcat în mod deosebit – *O istorie simbolică a Evului Mediu occidental*, pentru puterea de sinteză a milenarei civilizații europene, și *Jurnal de doliu*, pentru acea scriitură dezgolită până la os, singura în stare să dea glas unei dureri de nespus, cea a pierderii ființei celei mai dragi. Și într-un caz, și în altul, nu doar am tălmăcit textul, ci am făcut corp comun cu scrierea originală, iar faptul că termenii heraldici mi-au vorbit – în chip poetic – și altfel decât *stricto sensu* ține deja de miracolul limbajului, pe care nu voi înceta să-l urmăresc. Înainte de a fi ajuns titlu de carte, sintagma *arme grăitoare* (din *armes parlantes*; cu variații în diferite limbi europene: *canting arms* în engleză, *redende Wappen* în germană, regăsindu-se și în latină, *arma cantabunda*) și-a „făcut stagiul” la revistă, e vorba de rubrica „Arme grăitoare” de la *Vatra*, găzduind câte un poem pe lună în 2007-2009 (noroc cu numerele duble, la cât de greu mi se dau unele texte). Odată pus la punct manuscrisul, i l-am trimis lui Șerban Foarță, iar Domnia Sa a scris un foarte inspirat text pentru coperta a patra (atât că, fiind mult mai amplu, a trebuit să-l plasez „la închiderea ediției”, și doar un fragment pe coperta propriu-zisă) a volumul din 2009, an în care tălmăceam (cu strângere de inimă, căci e scris la persoana întâi singular) și *Jurnal de doliu*, fără să bănuiesc la acea oră că peste doar câțiva ani voi fi, la rândul-mi, în pielea lui Roland Barthes. (Amintesc între paranteze că felul în care Barthes și-a notat textul, pe fișe, asemeni unor mantra, face trimitere mai curând la o tradiție orientală ce privilegiază *vidul* – unii critici chiar au comparat acele note cu niște *haiku*-uri; de-ar fi s-o citez pe cea din 24 martie 1978: „Tristețea, ca o piatră/ [de gât,/ în străfundul meu]”). A-l traduce, în litera și spiritul lui, presupunea deci a-l epura de orice urmă de scriitură – tocmai pe autorul *Gradului zero...* –, spre a-i reda dimensiunea metafizică de sorginte lamaistă (în tot acel răstimp, mărturisesc franc că am tras cu ochiul de nenumărate ori prin *Cartea tibetană a morților*), acel zero absolut către care tinde *Jurnalul*. Probabil că poemele

mele „în filigran” din *Apa.3D* se datorează acestei experiențe, pe care am rezumat-o cu o sintagmă parafrazându-l pe Hrabal, și anume: „L-am tradus pe Roland Barthes”. Să zic că m-au influențat aceste „altoiuri” (sau, mai degrabă, „grefe”!), ei bine, așa este; cum au lucrat însă în fibra însăși a scriiturii mele, ar merita o cercetare aparte, ținând seama și de munca mea de cititor de cursă lungă (a se vedea, în acest sens, și recenta culegere *Cărțile pe care le-am citit, cărțile care m-au scris*, Editura Junimea, 2020). Nu mai insist acum, aș mai aminti doar că același Șerban Foarță vorbea despre „«babilonia» unei triglosii, anume una româno-franco-rusă”, atât în cazul poeziei mele, cât și al romanului *Țesut viu. 10 x 10* („Una din cheile misterului excelenței unor asemenea cărți bănuie că este bilingvismul. Or, tu ești bilingv, ba chiar trilingv [dacă adăugăm și franceza]. De unde o tensiune subreptice, o dilemă [câteodată dureroasă], un barochism contradictoriu și superb, – pe care monogloții nu le au”). Nu în ultimul rând, mă bucur că francofilul din mine și-a dat aere (*perennius*) pe față, odată cu acest titlu, *sanG d’encre*.

V. G.: Pe lângă complementaritatea dintre poetul și traducătorul pe care îi incorporați, aș vrea să explorăm încă o sinergie a ipostazelor omului de cuvânt care sunteți. O parte importantă a poemelor antologate în *sanG d’encre* datează din anii în care ați avut o rubrică de cronică literară la *Vatra*, această postură a dvs. fiind reflectată substanțial în volumul *Poezia de după poezie. Ultimul deceniu* (Cartier, 1999). Prefața acestei cărți este scrisă de Al. Cistelean și are titlul *Un artist al receptării*. Întrebarea ar fi în ce grad acest exercițiu – „nu chiar metronomic, dar nici capricios”, după cum precizează prefațatorul – al receptării unor autori de pe ambele maluri ale Prutului, cu structuri foarte diferite între ele, s-a repercutat asupra modului în care v-ați conceput poezia? O poezie căreia deja îi era definitorie o tendință de elaborare amănunțită și pluriestratificată atunci când porneăți în această „aventură” a analizei actualității literare.

Em. G.-P.: De la bun început trebuie precizat faptul că acea rubrică s-a datorat... poetului, care tocmai luase cuvântul în cadrul unor dezbateri de la Festivalul revistei *Poesis* din Satu Mare, prin septembrie 1992. Probabil fusesem destul de convingător, astfel încât Al. Cistelean, pe atunci redactor-șef adjunct la *Vatra*, mi-a propus să țin o rubrică lunară de cronică de întâmpinare, iar ca să nu mă răzgândesc cumva, a și anunțat completarea echipei de cronicari cu un basarabean, într-un editorial al revistei, la scurt timp. A fost o a doua facultate pentru mine, una literalmente prin corespondență, căci îi trimi-

team cronicile lui Al. Cistelecan (Cis, pentru prieteni) prin poștă, cam zece texte pe an (există un număr dublu vara, și unul iarna, la sfârșit de an), iar punctualitatea era la mare preț în ochii celui care mă invitase în echipa de la Vatra, echipă din care făcea partea la ora aceea Angela Marinescu, Alexandru Vlad, Aurel Pantea ș.a. Mi s-a întâmplat să „sar” un număr-două pe an, dar o singură dată Cis mi-a refuzat o cronică (la Ion Mureșan, *Poemul care nu poate fi înțeles*, Arhipelag, 1993), spunându-mi că m-am mulțumit să-l admir pe Muri, nu și să-l dezghioc. (Am învățat lecția – mulți ani după, contribuiam la numărul special de Vatra dedicat lui Ion Mureșan, poetul for ever, printr-un eseu care a impresionat.) Din aceeași perioadă datează și cronica mea la *Negru pe negru*, de Aurel Pantea, Arhipelag, 1993, care-i plăcuse mult lui Cis, și astfel am trecut ușor peste acel „rateu”. Să mai amintesc că, paralel cu cronicile de întâmpinare, eu îmi scriam cărțile de poezie – *Cel bătut îl duce pe Cel nebătut* apărea în 1994, la Dacia (spre nemulțumirea regretatului Martin Mincu, cel care-mi ceruse un volum pentru Pontica); *Yin Time* era „în șantier” (va vedea lumina tiparului la Vinea, în 1999, an în care îmi apărea și *Poezia de după poezie* la Cartier), iar ucenicia mea la mai multe poetici concomitent nu mai contenea – și astăzi, scriind despre autori mult mai tineri (Dan Coman, Radu Vancu, Claudiu Komartin, Aura Maru, Alexandru Cosmescu ș.a.), nu încetez să-mi fac Și temele mele, învățând câte ceva din experiența acestora. Nu-i mai puțin adevărat că această cunoaștere a limbajelor poetice la zi m-a ajutat să-mi delimitez propriul areal, ale cărui peisaje & relief în mișcare le-am formatat chiar eu au *fure et à mesure*. Generalizând puțin, aș zice că, pentru un poet, conștiința critică ține de axa de coordonate, dacă nu chiar de coloană vertebrală – mă refer atât la partea „osoasă” (de construcție & arhitectură), cât și la „măduvă” (simțire). În acest sens, poemul *de la creier la sex pusă șira spinării* din acea perioadă este adevăratul meu manifest, nu l-aș fi scris în veci să nu fi citit toată poezia românească în diacronie și sincronie. Și, ca s-o închei *en beauté*, se cuvine să mai adaug că și în anii din urmă am scris cronică de întâmpinare, mult mai puțină ca-n anii '92-'99, iar un al doilea volum, să-i zicem convențional *Poezia de după poezie*. *Primul deceniu*, e „pe drum”...

V. G.: După acest excurs despre sinteza stimulatorie a traducătorului și criticului cu poetul care sunteți, aș orienta discuția spre poezia propriu-zisă, cea recent antologată. În primul răspuns din cadrul acestui dialog, puneți „saltul de la sang d' encre la sanG d'encre” în relație cu „ridicarea la putere”, fapt care m-a dus cu gândul și la operația antitetică de extragere a radicalului, prezentă în sanG d'encre la o intensitate și cu o frecvență fără precedent în poezia dvs. Bornele din sanG d'encre sunt volumele „gemene” A(II)Rh+eu și Apa.3D, din 2019, în contextul cărora s-a vorbit – încă de la lansarea de la Bookfest – despre o majoră esențializare a limbajului poetic. Nu lipsesc nici de aici poemele extinse, dar majoritatea textelor din aceste volume se disting printr-o concizie ce vertebrază verticalitatea condensantă și trepidantă a discursului. În prefața de la sanG d'encre, Al. Cistelecan se referă, pe un plan mai general, și la cuplarea paradoxală, concomitentă, a acumulării și decantării în poezia dvs.: „...poezia lui Galaicu-Păun pune – cel puțin în aparență – în contradicție principiul expansivității vizionare și al elanului extensiv al scriiturii cu acela al profunzimii și esențializării. Și, firește, nu le-ar pune în contradicție dacă nu le-ar folosi simultan, dacă n-ar încerca să pacifice două poetici ce par a se exclude tranșant. Numai că Emilian Galaicu-Păun «esențializează» chiar în vreme ce se întinde și se lățește peste tot și, totodată, se lăbărțează chiar în clipa în care contrage dramatic viziunea.” Spre a sublinia că în discuție se află o preocupare „de cursă lungă”, aș invoca și următorul fragment – la bază, o însemnare de jurnal din 1994 – din eseu dvs. *Poezia de după Poezie*: „Generalizând puțin: există o tehnică poetică a reducerii (a decantării, a simplificării etc.) și una a acumulării. Optez categoric pentru a doua. (Prima riscă, în extremis, să fie un fel de ecuație model a scăderii, a doua – a adunării.) De fapt, m-ar interesa un fel de simbioză a acestor două tehnici, aș numi-o tehnica evantaiului...” (De altfel, fragmentul oferă o eficientă cheie de (re)lectură pentru poemul *Eva-n tai...*, a cărui

prezență în sanG d'encre se cuvine remarcată.). Pe acest fond, vă invit să ne vorbiți despre devenirea radicală a relației acumulare-decantare în cadrul idiostilului poetic pe care, în varietatea sa reprezentativă, antologia sanG d'encre îl subîntinde.

Em. G.-P.: Uitasem cu desăvârșire de acea notă de jurnal, din perioada redactării poemului *Eva-n tai...*, de unde probabil și remarca „aș numi-o tehnica evantaiului...”; țin totuși să precizez că deja în *Levițiații deasupra hăului* (1991) recurgeam la metoda „ridicare la putere & extragere a radicalului” în poemul de largă respirație *Gesturi*, prezent în toate antologiile mele, mai puțin în *sanG d'encre* (să le facă loc cărților recente). Aș zice că, de-a lungul anilor, am dezvoltat două strategii – aparent diametral opuse; de fapt, complementare – de înaintare, și anume „întinderea (Cistelecan vorbește chiar de „lăbărțarea”) pe orizontală” și „verticalizarea” discursului, uneori în unul și același text. Altfel spus (și aici voi recurge la terminologia regretatului meu prieten Alexandru Mușina), am fost când „păstor” (plecând cu turmele în transumanță), alias narativ, când „vânător” pândind cu răbdare acea *rara avis* a poemul-filigran – de unde și cultivarea unor forme fixe de maximă sugestivitate (primele mele haiku se întâlnesc deja în *Abece-Dor*; prima tanka, în *Yin Time*). Pe partea „orizontală”, modelele mele sunt lesne de identificat – de la *The Waste Land* a lui T.S. Eliot la poemele „în coadă de cometă” ale lui Ilarie Voronca (pe care l-am și antologat, în „Cartier de colecție”); cât despre „ridicarea la putere”,

Foto de V. GĂRNET

Emilian Galaicu-Păun și Vasile Gribincea. Bookfest, 2019

Brâncuși e primul nume care îmi vine în minte, și aici mă opresc (nu că n-ar fi și niște poeți), căci pornind de la lecția lui („Eu nu sculpez păsări, ci zborul!”), a trebuit să-mi inventez propria unitate de măsură pentru textele din *A(II)Rh+eu* (20 de versuri scurte, adeseori dintr-un cuvânt, dispuse vertical) & *Apa.3D* (la fel, versuri-lumânări, singura variabilă fiind numărul de versuri) – adevărat, plasate în carte între „magneții” unor poeme mari și late. Cu unele poeme „în filigran” – și dintr-un volum, și din altul – aș putea să mă semnez, ceea ce nu mi s-a mai întâmplat până la Cărtea+ Geamăn din 2019. Întrebarea este cum s-a întâmplat această schimbare de registru, și când. Ei bine, după apariția *Arme-lor grăitoare*, în 2009, volum ce „ridica însumarea” de procedee, figuri de stil, tehnici, obsesii etc. ale poeziei mele de până atunci, am simțit că tocmai am ajuns la capătul drumului. Devenisem o „marcă înregistrată”, și cu asta se putea închide paranteza, ceea ce am și făcut prin antologia *Arme grăitoare. Ediție ne varietur*, Cartier, 2015. Tocmai de la acest sentiment al Sfârșitului a pornit scrisul – de data asta mizând nu atât pe scriitură, cât pe fulguranța spasmului (al „ultimei suflări” & al orgasmului, pe care francezii îl numesc *la petite mort*) – în cazul acestui proiect mai degrabă ființial decât literar. După *Apa.3D (poem-fluviu)* din 2012, în vara lui 2013 mi-au venit primele poeme de notație, tot atâtea „inscripții funerare” pe cenotafele unor poeți & scriitori dragi, români (Alexandru Mușina, Mariana Marin, Ioan Flora, Eugen Cioclea ș.a.) sau universali (Paul Celan, Oscar Wilde, Virginia Woolf, Osip Mandelștam, Sylvia

Plath etc.), și aș fi continuat tot așa fără să mă gândesc a le încorpora într-o carte-pomelnic, dacă în februarie '14 (an-sonet, n'est-ce pas?!), într-o zi de miercuri, n-aș fi avut revelația „brâncușiană” a unui poem, *Efigie*, să-i zicem proto-Măiastra mea, care vestea un nou Început. Din acea perioadă datează primele texte „fulgerate” (20, *Coup de foudre*, «Любви все возрасты...») din *A(II)Rh+eu*; dar tot atunci am scris și *fratele emil*, poemul „mare și lat” plasat în capul volumului *Apa.3D*, iar în septembrie '14 și *Liebestod*, plasat în fruntea *A(II)Rh+eu*. Altfel spus, „gândul morții ca un frate geamăn” – ca să-l citez pe Cezar Ivănescu – și-a dat mâna cu „însuși mersu-împreună”, alias „le témoignage le plus haut de nous-même” (foarte inspirata formulă prin care R.M. Rilke desemna iubirea); acum mă întreb dacă nu cumva s-au generat unele pe altele (ca într-o celebră gravură de Escher) – cert este că în faza finală mai multe poeme au trecut firesc din *Apa.3D* în *A(II)Rh+eu* și invers, și tocmai lucru acesta conferă unitate cărții geamăn din 2019, Alfa și Omega prezentei antologii.

V. G.: S-a vorbit nu o dată despre faptul că dragostea și moartea reprezintă două suprateme pe care poezia dvs. le conjugă la o tensiune a trăirii și a viziunii din care emerge un model ontologic organizat pe o depășire a acestei fatale dihotomii. Merită reținute în context cuvintele lui Al. Cistelecan, din prefața antologiei: „Acesta e miezul iradiant – și inexorabil, de fapt – al poeziei lui Emilian Galaicu-Păun: coincidența dintre naștere și moarte, inseparabilitatea, indistincția lor. E un nucleu imperativ de angoasă pe care nici poezia nu-l poate desface, întrucât și ea e doar expresia (nu leacă) lui: «poezia-i ca moartea în patul de nuntă și nașterea-n patul de moarte.” O confirmare suplimentară a acestei relații structurante pentru poezia dvs. o constituie chiar faptul că sanG d'encre începe cu A(II)Rh+eu (prin excelență, volum al Erosului) și se încheie cu Apa.3D (stând eminemamente sub semnul tanaticului), cu precizarea că fiecare volum conține zone care trimit mai curând spre celălalt pol. Dragostea și moartea: în timp, cum v-a călăuzit fiecare dintre ele felul de a o simți și gândi pe cealaltă?

Em. G.-P.: Să amintim, înainte de toate, minunatul verset 8:6 din *Cântarea Cântărilor*: „căci dragostea este tare ca moartea”; or, poezia (ca și dragostea) tocmai transgresează aceste limite, sau cel puțin își propune s-o facă. Cât despre moarte – nu abstractă, ci a unor prieteni dragi, și în primul rând a mamei (a se vedea *Octoih matern*) –, ori de câte ori am trăit-o în scris (aproape live, în cazul lui Alexandru Mușina, poemul *Priveghi* venindu-mi din prima, la aflarea cumplitei vești), prezența – sau mai degrabă, absența! – „celuilalt” m-a învăluit coplesitor, de unde și acel moto cu două tășuri în cazul celor două părți din *Apa.3D*: „A muri prin viața celuiilalt, a trăi prin moartea lui” (dat cu aldine, până la virgulă, în *Rive Droite. ad finem*; apoi dat cu aldine, de la virgulă până la punct, în *Rive Gauche. ab origine*). Modelul este valabil și la nivelul întregului construct, fiecare carte/volum fiind Hansel-ul/Gretel-a celuiilalt/celeilalte. Altfel spus, întocmai cum există – la Rembrandt & alți pictori din acea perioadă, Marea Răstignire și Mica Răstignire –, și acest proiect al meu se compune din *la Grand Mort* (*Apa.3D*) și *la petite mort* (*A(II)Rh+eu*), atât că prima-i definitivă, pe când cea de-a doua a *repetition*. Tocmai în ideea atingerii/ depășirii acestor limite, am sporit gradul de abstractizare al poemelor, locul „palimpsestului” din textele de odinioară luându-l acum „ridicarea la putere”. E un fel de „matematică superioară” în formula mea actuală, fără să fi renunțat totuși la visceral – ba chiar acestea se potențează reciproc, de-ar fi să dau exemplul poemului *Meridiane/Paralele* din *A(II)Rh+eu* (pandantul „visceral” – dar cu un înalt grad de abstractizare – îl constituie poemul *Coincidentia oppositorum*, din aceeași secțiune, a II-a, a cărții). Cum am ajuns la asta? – m-am gândit la „poietica” unor inscripții funerare ideale, în stilul poeziei nipone, în cazul *Apa.3D*; cât privește *A(II)Rh+eu*, mi-am zis la un moment dat: ce-ar fi să reduc întreaga „acrobatică” a două corpuri ce se iubesc la expresia pură de *jouissance*, acea *petite mort* care nu mai ține de corporalitate, ci de transcendență pură. Dacă – vorba marelui dramaturg (& soț părăsit) Arthur Miller despre Marilyn Monroe – „este foarte dificil să fii înșurat cu lumina electrică”, și

mai greu e să prinzi, dintr-o atingere, descărcarea (în egretă – asta ca să fac trimitere la *coup de foudre*) a orgasmului. (Nu trebuie să-ți mai spun că totul se întâmplă în creier, emisferele fiind, nu-i așa? testiculele/ovarele noastre gânditoare!) Revenind la întrebarea propriu-zisă, Călăuză în viață mi-a fost Dragostea, dar am avut de-a face și cu Moartea – nu mai insist, doar adaug că cea mai teribilă declarație de dragoste pe care mi-a făcut-o cineva vreodată suna chiar așa: „Aș putea ucide pentru tine – pe tine primul!”

V. G.: *sanG d'encre* conține câte un poem din *Abece-Dor* (1989) și *Levitații deasupra hăului* (1991), ambele texte – *Fetița pe sferă* și, respectiv, *Înălțarea* – problematizând la modul acut prezența sacrului. Versul final din *Pocitania* – ultimul poem antologat în *sanG d'encre* – este „și această – de două milenii, pe mică de ceas – întrebare: «eu, Doamne?»” Între aceste puncte-cheie ale arhitecturii volumului, Transcendența este un reper frecvent, intens (uneori bulversant) în poemele antologate. Cum ați caracteriza necesitatea și evoluția acestei dimensiuni la nivelul proiectului poetic pe care l-ați articulat de-a lungul ultimelor trei decenii?

Em. G.-P.: N-aș putea spune de când anume căutarea sacrului a structurat creația mea poetică, cert este că deja „naivă *Lumina proprie*” (debutul „cu stângul” din 1986) conține niște trimiteri (mai degrabă de fațadă) la iconarul Andrei Rubliov, la Michelangelo zugrăvind Capela Sixtină, unele „epurate” de cenzură, dar abia începând cu *Levitații deasupra hăului* (1991), având drept moto un citat din Evanghelia de la Matei, Transcendența a intrat constant în cărțile mele. Încă înainte să ne fi cunoscut, Al. Cistelean scria despre acest volum, primul cu grafie românească, din '91: „Tânărul poet basarabean n-are nimic din lirica de smirnă și tămâie practică la noi și el nu va cânta nici o clipă cu suficientă popească. Poezia lui nu e una de amvon, de pure incantații bizantine și beatitudini livești, ci o asumare tragică a credinței. Ea nu celebrează un sentiment convențional și un decor și nici nu profită de ritualitate și simbolistică pentru a-și asigura un registru de exercițiu. Revelațiile și epifaniile sale cutremură de fiecare dată realul, manifestându-se ca frisoane existențiale. Grația acționează la el convulsiv, mai degrabă cu atrocitate decât cu delicatețe. În sufletul ortodox al lui Galaicu-Păun zace un protestant și chiar în expresionismul crucificării el exploatează mai curând o tradiție catolică decât una bizantină”. Ce-ar mai fi de adăugat? – că titlul *Cel bătut îl duce pe Cel nebătut* este o parafrazare a Drumului Crucii; că nu a fost volum în care imagina chistică să nu dispară, pe față sau în filigran; că *Figură în repaus* (despre care Ion Pop zicea că „mai toată poetica lui Galaicu-Păun e concentrată în acest poem remarcabil”), scris încă la începutul anilor '90, dar apărut abia în *Arme grăitoare*, definește un demers de peste trei decenii, la fel ca și iov & vio, redactat în 2010, fără a uita de „fulgurațiile” transcendenței din *Apa.3D* – toate se conjugă spre a atinge cheia de boltă, Divinitatea. Țin totuși să precizez că nu sunt – ca să zic așa – „zugrav de biserici”, iar poemele mele nu „ilustrează” credința; câtă o

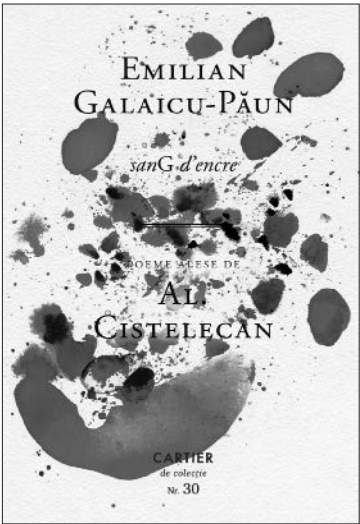
fi, „febra vizionară”, despre care vorbesc mai toți criticii, vine mai degrabă din căutare, fără să știu dinainte dacă ajung unde m-am pornit sau mă pierd pe drum. Scrisul însuși, în opinia mea, constituie o dimensiune a sacrului, *hélas!* pentru mulți pierdută; dacă n-aș crede în ceea ce scriu, probabil nici n-aș face-o sau m-aș fi lăsat de mult! Îngădui-mi-se să închei cu un poem din *Apa.3D*, *Euharistie* (încă unul ce n-a încăput în antologie): „*Imitatio/ Christi/ la scară/ umană, din/ Eli Eli lama/ sabachthani/ nu rețin de-/ cât lama/ pe limbă/ în chip de/ ostie, spre/ a adeveri –/ de la Ioan,1:/ 1-10 citire –/ că abia/ cu prețul/ sângelui/ cuvântul/ se face/ materie*”.

V. G.: Paul Celan este o referință recurentă în *sanG d'encre*: bunăoară, în $V_A C_A$ ~ (subsumat volumului *Cel bătut îl duce pe Cel nebătut*), poemul-fluviu ce dă titlul volumului *Apa.3D*, câteva texte din respectivul volum „Poemelnic” și *Quarttet vienez din A(II)Rh+eu*. Pentru poetul care sunteți, ce înseamnă – din punct de vedere tehnic și atitudinal – lecția acestui autor, de la nașterea căruia marcăm un secol, în noiembrie 2020, și căruia îi consacrați un capitol – publicat anul acesta – dintr-un roman pe care îl aveți în lucru?

Em. G.-P.: *Noblesse oblige* – suntem în Anul Celan, 100 de la naștere (pe 23 noiembrie), 50 de la moarte (în 21 aprilie); nu calendarul însă m-a apropiat de acest autor, ci o anumită sensibilitate ultragiată, stând sub semnul lui... «*Все поэты жиды*» (Marina Țvetaeva; în aceeași paranteză fie spus, Andrei Codrescu îmi scria la un moment dat: „Poezia [Apa.3D (poem-fluviu) – n.m.] este extraordinară și fiindcă voi, basarabenii, sunteți toți evrei – exilați din România și părăsiți de Imperiu. Fluviilor nu le pasă de granițe.”). Prima dată îl citisem student fiind, într-o excepțională traducere rusească, mai exact doar poemul *Todesfuge*, suficient cât să-l îmbrățișez pe loc odată pentru totdeauna – la fel cum, chiar de la prima lectură, și Osip Mandelștam a intrat definitiv în viața mea (Nota Bene: și unul, și altul prezenți atât în *A(II)Rh+eu*, cât și în *Apa.3D*). Mult mai târziu, l-am citit *in extenso*, în mai multe traduceri românești, în câteva rusești și una franceză; apoi a venit integrala Paul Celan, în două volume, de la Polirom, în tălmăcirea lui George State. Nu mi-a scăpat nici corespondența Ingeborg Bachmann – Paul Celan, *Timp al inimii*, Art, 2010, și nici volumul de memorii semnat de Petre Solomon, *Paul Celan. Dimensiunea românească*, Criterion, 1987; mai încoace, cele două studii ale regretatului Mircea Țuglea (și el, mort înecat la doar 43 de ani) merită toată atenția. Din păcate, nu citesc în germană, așa că tocmai dimensiunea esențială a poeziei celaniene – lupta cu limba germană, limba călăilor săi! – îmi scapă; dar și în traduceri se simte furia profetică a acestui veșnic prigonit (până și de văduva poetului francez pe care l-a tradus în germană!), pornit să nu lase piatră pe piatră din acea *den leisen, den deutschen, den schmerzlichen*. Acum, nu știu dacă sunt în măsura să vorbesc despre „lecția Celan”; în niciun caz nu îmbrățișez „modelul” uman cu același nume (a nu se uita că, pradă unei crize de nervi, în 24 noiembrie 1965, poetul s-a aruncat cu cuțitul asupra soției sale, Gisèle);

mă fascinează însă, la modul absolut, dimensiunea tragicului ce-l definește (în viața reală, am cunoscut îndeaproape un alt *poète maudit*, nimeni altul decât Eugen Cioclea, de care nenorocul se ținea scai, nu fără a-i da o mână de ajutor chiar regretatul meu prieten). A-i evoca numele, din 2012 încoace, în poemul-fluviu *Apa.3D* sau în texte „în filigran” (*Apa* și *Focul*, *Panta rhei*), trebuie să fi însemnat același lucru cu a-mi lua temperatură la primele simptome de febră (vizionară, aș vrea să cred). „Boală lungă”, romanul – în lucru, primele note datând de prin ianuarie 2012 – e *Bildungs*, fără să fie și biografic; m-aș bucura să reluăm dialogul la apariția acestuia, când va fi să fie, dar până atunci e cale lungă. Altminteri, mult înainte să fi mers eu „pe mâna lui Paul Celan” (de după *Todesfuge*) în ceea ce s-ar putea numi „verticalizarea discursului”, poetul & istoricul literar Nicolae Leahu pune în ecuație *Fuga macabră* celaniană cu *Fuga basarabeană* a subsemnatului, iar concluzia suna astfel: „(...) Em. Galaicu-Păun *rescrie* (la fel cum Celan însuși, de altfel, asimilase sonurile altora: ale Rosei Auslander, de exemplu) patosul tragic al *Fugii macabre*, suprapunând pe verticalitatea urcușului ei către ceruri («săpăm un mormânt în văzduh», «ca un fum veți urca în văzduh») orizontalitatea de o răscolitoare polivalentă a *suflării* ce «se întoarce acasă să pălpăie-n ochiul aragazului». În cele două poeme, diferența esențială stă, prin urmare, în atitudinea poezilor față de problema *culpei istorice* și ea se divulgă abia în momentul în care înțelegem că Emilian Galaicu-Păun nu numai că citește exact textul celanian, dar îl și *rescrie*, răstălmăcindu-l magistral și instituind, în subsidiar, o viziune diferențiată profund justițiară: orice crimă își revendică nu un nume generic, ci numele *vinovatului* ca atare. (...) Implicit sau explicit, noi îl domină pe eu în ambele poeme, ceea ce este o sugestie a faptului că suferința colectivă scapă oricărui fel de cuantificare, fiind absolută, desăvârșită prin tragismul ei. Este punctul de reîntâlnire al celor doi poeți, a două experiențe, în definitiv, care mărturisesc în numele unor biografii comunitare”. Pentru „istoria literaturii” merită amintit faptul că N. Leahu și-a rostit discursul în cadrul unei conferințe „Paul Celan”, ținută la Universitatea din Cernăuți, prin 2008, în prezența distinsului om de litere Marin Mincu și a discipolului său Mircea Țuglea, care l-au aplaudat la scenă deschisă; la rândul-mi, am recitat în cadrul aceluiași simpozion, poemul meu *damenwahl* din *Yin Time*, care se vrea și o tălmăcire la modul ideal (epurată de narativ) a *Fugii* celaniene, spre încântarea lui Mincu, cel care avea să-mi scrie pe 28 noiembrie 2009, la Târgul de Carte *Gaudeamus*, următoarea dedicație pe volumul său antologic *Probă de gimnastică*, Vinea, 2008: „Poetului *paradigmatic* Emilian Galaicu-Păun, cu emoția lirică a periplului nostru comun pe ruta Chișinău – Bălți – Cernăuți...” (sublinierea îi aparține; la rândul-mi, îi dăruisem *Jurnal de doliu*, în tălmăcirea mea, proaspăt apărut la acea oră – a fost printre ultimele cărți pe care Marin Mincu le-a ținut în mână, scriitorul stingându-se pe 4 decembrie 2009, după un atac cerebral). În fine, să spunem că poezia lui Paul Celan m-a vaccinat – nu aș putea să spun cu exactitate împotriva a ce, știu doar că a durut și continuă să doară. Câtă durere, atâta trăire!

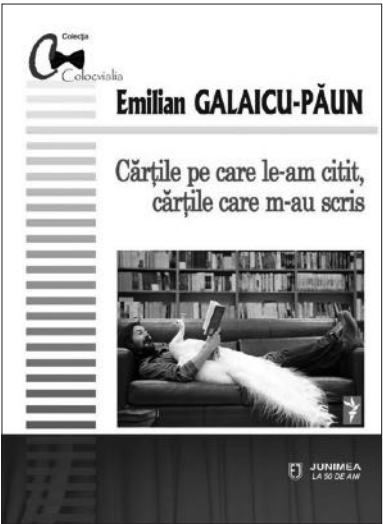
CĂRȚI DE EMILIAN GALAICU-PĂUN | NOI APARIȚII

EMILIAN GALAICU-PĂUN | SANG D'ENCRE
POEME ALESE DE AL. CISTELECAN
CARTIER DE COLECȚIE NR. 30

„Ca asumare existențială, programatică și structurală în egală măsură, poezia lui Galaicu-Păun e una maximalistă, pornită să releve – nu fără peripeții frivole, și ele asumate și chiar duse până la exultanță ludică – epifania morții și să «deslușească» «înțelesurile» din «liniștea de mormânt» a cuvântului. Ar fi vorba, așadar, de o poetică hermeneutică, angajată în deslușirea semnelor ascunse în cuvânt, dar nu într-un cuvânt indiferent la real, cum este cel propus de Hermogenes, ci într-unul care conține legic realul, după pretențiile lui Cratylus. O poetică, prin urmare, încă ontologizantă, ultimă rămășiță romantică în cultura post-modernismului, pe care, de altminteri, Galaicu-Păun o profesează la vedere, de nu chiar cu ostentație (nu numai prin dopajul intertextual, ci și printr-un post-avangardism domesticit, dar care încă mai are gustul aventurii experimentaliste, folosind textul și ca pe un câmp de joacă ori de experiențe formale)”.

AL. CISTELECAN

EMILIAN GALAICU-PĂUN

CĂRȚILE PE CARE LE-AM CITIT, CĂRȚILE CARE M-AU SCRIS

IAȘI EDITURA JUNIMEA COLECȚIA „COLOCVIALIA” 2020

GRIGORE CHIPER
SEMINȚE DE BETEL
(POEME)

BUCUREȘTI
ROCARD, 2020

VÂRFURI DE COMPAS

„VIITORUL E PENTRU TOTI LA FEL/ DOAR O CALĂTORIE SPRE TRECUT..”

de LUCIA ȚURCANU

Foto de Liliana GRECU

Toate cărțile de poezie ale lui Grigore Chiper au titluri memorabile și provocator-dilematizante: după *Abia tangibilul* (1990), titlu definitiv pentru întreaga generație, au urmat nu mai puțin grăitoarele *Aici, în falset* (1991), *Perioada albastră* (1996), *Cehov, am cerut obosit* (2001), *Turnul de fildeș înclinat* (2005), *Roman-simulacru* (2010), *Formalități* (2015). *Semințe de betel*, titlul celui mai recent volum, apărut anul acesta la Editura Rocard, la fel ca sintagmele de pe copertele cărților anterioare, intrigă și pune în dificultate totodată. Excentrică (chiar dacă Grigore Chiper – poetul – nu a manifestat niciodată vreo înclinare către teribilism), expresia nu trimite însă neapărat la substanțele psihoactive proprii lumii a patra (deși universul evocat este adesea destul de sumbru și deprimant), dar oferă o cheie de lectură din perspectiva unui alt gen de experiență – existența mediată de livresc: „Semaforul la care am oprit/ are însă culoarea roșie/ iar semințele de betel din roman s-au scuturat” (*Semințe*).

Fidel (și la treizeci de ani de la debut) unor tendințe impuse în prima fază a opticismului, îndeosebi programatice raportări a realului la faptul de cultură, Grigore Chiper mizează și aici pe această alternanță a planurilor – cel al realității imediate și cel al realității din cărți –, apelând fie la citat sau parafrază, fie la aluzie: „Mă uit și mă uit cum picăturile se strâng pe parbriz/ marginile apoi și drumul se estompează într-un soi de tablou pointilist// După exercițiul de admirație șterg apa îmbrobonată pe sticlă/ iar drumul apoi și marginile îmi reapar în față/ după care dispar din nou în spatele cortinei de bulbuci/ când deodată tu răsăriși în cale-mi/ suferință tu, negrăit de dulce” (*Pe o stradă înclinată*); „Nu căinele ci poetul Dante/ a zis și am fost sigur că e vocea ei// Dragă prietene m-am adresat atunci/ dă-mi laba/ că eu plec acasă// I-am zărit picioarele în hol la cealaltă ușă/ a întâlnirilor și despărțirilor/ Un bărbat a ieșit în stradă dintr-un birou și a strigat Laura/ dar nu am văzut pe nimeni să răspundă la numele acesta” (*Dante*). De fapt, nu atât de o alternanță este vorba, cât de o fuzionare completă a celor două planuri, pentru că tocmai acesta este modul de a fi al personajului poetic. Așa își construiește Grigore Chiper poemele, din faptul real pigmentat intens cu faptul de cultură: „Nimic nu mă leagă de camera mea/ dintr-o copilărie imemorabilă/ În afară de două lucruri/ Memoria tatălui/ ținut aici trei zile înainte de a fi înmormântat/ și aceste dulapuri masive/ în care am căutat azi *Concert din*

muzică de Bach/ dar am găsit *Balaurul*/ cu o fotografie a scriitoarei dintr-un antic an 1913/ De când lecturile mi se schimbaseră/ am uitat că îl am” (*Balaurul*). Cred că puțin din optzeciști – de la București sau de la Chișinău – au rămas într-atât de fideli propriei formule și programului generaționist precum se întâmplă în cazul lui Grigore Chiper.

Notația este tehnica predilectă în *Semințe de betel*, iar scurtele însemnări despre natură/ oraș sau interior dau naștere unui lirism obiectiv doar în aparență. Deși lipsește confesiunea propriu-zisă, stările sunt sugerate delicat prin intermediul lumii din afară. Asistăm la dezvoltări aproape cinematografice de scene, care lasă să se insinueze fie melancolia profundă („Nu știu ce era în capul tău/ în al meu atârnav nori de zăpadă/ ca afară/ dar pământul era încă negru// Copacii alergau după noi doi/ închiși într-un taxi/ în care se toca molcom o muzică/ Lagrimas negras”, *În drum*), fie sentimentul singurătății („Și e mai bine așa/ cu plasa de nori iunie/ învăluind roza vânturilor/ dar ar putea fi și mai bine mai frumos/ în iunie/ dacă ar ploua dimineața monoton/ la orele când stai închis ermetic în spațiul tău”, *Imn ploii*), fie uitarea („În casă lucrurile se acoperiseră cu praf/ Ampretele pierduseră din identitate/ Tu ți-ai luat zborul spre o exoplanetă/ iar eu mi-am legat destinul de Thea// E ca și cum ai pași pe covorul roșu/ și el ar fi negru”, *Covorul roșu*).

Tematic și stilistic, volumul *Semințe de betel* nu diferă mult de celelalte cărți ale lui Grigore Chiper. Poate că e mai acut ca altădată sentimentul dispariției unei lumi (dispariție care se produce odată cu plecarea tatălui): „Mama intră pe neprins de veste în cameră/ să-mi arate o fotografie cu tata în mijlocul unui grup/ din care nu a mai rămas nimeni” (*Balaurul*). Dispare nu doar universul antecesorilor, ci și propria generație („E verificat// Avem trei colege moarte mi-a spus lăsându-mă fără cuvinte/ Curios dar din toate trei îmi amintesc doar de Lucy/ E chiar în față se mișcă vorbește deocamdată ca în filmul mut/ Dacă doresc îmbrăcată în acea uniformă școlară semnalizatoare e epocă/ A murit demult mi-ai spus”, *Piccola e fragile*), tot ce-i omenesc fiind „aruncat de soartă ca și aceea cutie pe care e scris «fragil»”, deasupra a toți și a toate instaurându-se, dominator, trecutul: „Viitorul e pentru toți la fel/ doar o călătorie spre trecut/ Regret/ regret/ regret” (*Secretul lui Polichinelle*). *Semințe de betel* este o carte a „scotocirii” „prin straturile memoriei”, a evocării neîmplinirilor și a părerilor de rău. Mai mult ca niciodată, Grigore

Chiper se adâncește în hrubele memoriei pentru a-l evoca pe tata („Tata se arăta pe un drum/ flancat de ambele părți de duzi și soci/ Venea pe acel drum chiar și atunci când gardul nostru/ încă nu era vopsit/ și chiar și atunci/ când ședea pe patul său mai mult decât oricând”, *Nopți*), pentru a face să revină în minte unele experiențe erotice („Am fost pe un câmp/ și am cules maci de hârtie/ Apoi ne-am așezat într-o barcă scufundată/ Lasă-mă aici a zis/ când eram atât de aproape unul de altul/ ca în tabloul acela din casa de cultură”, *Pe un câmp*) sau pentru a-și reactiva amintirile livești („Pornind de la Pound am ajuns la imagism”, *Imagism*). Scrutarea memoriei ca așteptare a revelațiilor, acesta pare să fie mobilul personajului poetic din *Semințe de betel*: „Mă voi învăța să privesc prin întuneric/ și să văd cât se vede prin el” (*Je te vois*).

Grigore Chiper este un poet al emoțiilor în linie. Pulsul poeziei sale nu indică intensități maxime ale trăirii, fiind vorba mai curând de o temperare a acestora, fie prin distanțarea în timp, fie prin raportarea la faptul de cultură. Există însă și aritmii în unele poeme, care amplifică dimensiunea emotivă a cărții, o fac mai pătrunzătoare. Autorul *Semințelor de betel* nu a fost niciodată un poet al senzualului. Poemul *Pulberea de pe lună* ne demonstrează însă că acest gen de poezie îi reușește foarte bine: „Stai culcată în pat/ ai numai un capot pe tine/ lesne de ridicat în sus/ ori de dat în lături/ ca să navigheze pe sub piele// Te întorc imediat înspre mine/ cum ai întoarce brațul veiozei/ Construim împreună castele/ din nisipul arid// E ca și când ar fi pentru prima dată/ doar că nu ne mai privim în ochi pe întuneric// Vâr mâinile sub corpul tău/ Atât de moale și volatilă e numai pulberea de pe lună”. Dacă în *Roman-simulacru*, bunăoară, se opera cu notația dramatică în crearea poemelor cu tentă erotică, aici observăm înclinarea către metaforizare, se produce o glisare lentă dinspre imaginea ce reflectă cotidianul, oarecum banal, către expresia poetică delicată, mișcare care animă poezia, o face mai tulburătoare, mai plină de substanță lirică.

În categoria textelor cu mai mult nerv intră și cele câteva poeme ale implicării civice. Și în acest caz, referința culturală este aleasă pentru a sugera situația plină de dramatism din spațiul Moldova-Transnistria: „Moldova e Cutia Pandorei/ Cămașa lui Nessos/ Firul Ariadnei// Transnistria e Calul Troian/ Călcâiul lui Achile/ Calende grecești /.../ În această parte a lumii/ nu există populație/ ci numai teritoriu /.../ De dincolo și de aici ne-am adunat în jurul

catafalcului/ Procesiunea era puțin grăbită/ căci multora dintre cei prezenți le expirau vizele/ La întoarcere/ pe un foșnet lugubru al frunzelor/ într-o zi întunecoasă și cam rece de vară/ cineva făcea cele mai negre previziuni/ cu privire la supraviețuitorii de aici & de dincolo” (*Călătorie din Scylla în Caribda*). Uneori se renunță la discursul metaforizat în favoarea expunerii-reportaj, a cărei expresivitate crește datorită notelor ironice, strecurate abia sesizabil în versuri: „Treci exact pe lângă comisia electorală/ Candidatul tău pentru care vei vota/ la viitoarele alegeri/ a pierdut deocamdată în sondaje/ Ca într-un vis/ candidatul dător de speranțe pierduse deunăzi/ și într-o țară latino-americană îndepărtată” (*Candidatul tău*).

Grigore Chiper se manifestă și ca un poet al asocierilor neașteptate, uneori dinamitând clișee în termeni clari, fără echivoci („O iarnă frumoasă/ e ca o femeie/ nu neapărat blondă/ din cauza asociației dintre culoarea zăpezii/ și cea a părului /.../ O femeie frumoasă/ e ca o iarnă/ nu neapărat cu zăpadă ce seamănă culorii deschise a părului/ nici neapărat amintind de siluetele de copaci dezăpeziți/ și întunecați ca părul brun și nici arătând ca luna sângerie/ coborâtă provocator în perigeu/ deasupra unicului patinator/ care lunecă pe gheața amăgitoare”, *Lună în perigeu*), alteori lăsându-ne cumva în nedumerire („Ne-am întâlnit într-o hală cu puțină lumină/ cu puține locuri/ Sentimentele reușiseră să se volatilizeze/ Ne-am hrănit cu firimituri/ Am îndrăznit să ne spunem ceva/ niște licăre/ așa cum sunt toate vorbele spuse la trecut// Am stat puțin căutând prin unghere mai multă lumină/ Tu aveai o umbră pe față/ și când am încercat să-ți scot vâlul/ am stricat șotronul”, *Șotron*). Cert este însă că versurile nu se nasc din trăirea imediată, ci sunt gândite de un creator care a cutreierat biblioteci și biblioteci, atent la scriituri diferite, la curente și tendințe.

Prin toate poemele din *Semințe de betel*, autorul infirmă un paradox pe care îl consideră specific pentru lumea poeziei: „Paradoxul e/ că poezia e citită numai de poeți/ dar poetul nu admite/ decât propria poezie” (*Paradoxul unei lecturi*), pentru că aproape orice vers dovedește atenția pentru poezia altora. Trecerea elegantă de la starea de poezie personală la ceea ce e scris în cărți, la *déjà-dit* (un continuu joc intertextual realizat programat începând cu *Abia tangibilul*) a impresionat în toate volumele lui Grigore Chiper. *Semințe de betel* e o confirmare în plus a acestui program poetic.

O CONTRIBUȚIE VALOROASĂ:

VALENTIN BURLACU, „UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA ȘI RECUNOAȘTEREA EI INTERNAȚIONALĂ”

de NICOLAE ENCIU

La 28 octombrie 2020 s-au împlinit 100 de ani din ziua în care la Paris, prin Tratatul semnat de către reprezentanții Marii Britanii, Franței, Italiei, Japoniei, pe de o parte, și ai României, pe de altă parte, se recunoștea unirea Basarabiei cu România, hotărâtă de Sfatul Țării din Chișinău, la 27 martie / 9 aprilie 1918. În preambulul tratatului se arată că unirea cu România este pe deplin justificată „din punct de vedere geografic, etnografic, istoric și economic”, iar populația ținutului și-a exprimat clar „dorința de a vedea Basarabia unită cu România”¹.

În articolul 1 al respectivului Tratat, puterile semnatare recunoșteau „suveranitatea României asupra teritoriului Basarabiei”, o comisie compusă din trei membri (un reprezentant al Principalelor Puteri Aliate și Asociate, un reprezentant al României și un altul desemnat de Consiliul Societății Națiunilor, în absența reprezentantului Rusiei Sovietice) urmând să stabilească pe teren linia de frontieră (art. 2). Prin art. 3, România se obliga „a respecta și a face să fie riguros respectate pe teritoriul Basarabiei (...) stipulațiunile Tratatului semnat la Paris la 9 decembrie 1919 de către Principalele Puteri Aliate și Asociate și România și anume a asigura locuitorilor, fără deosebire de rasă, de limbă sau de religie, aceleași garanții de libertate și de dreptate, ca și celorlalți locuitori din toate ținuturile care fac parte din Regatul României”. Cetățenia română era dobândită de drept de supușii fostului Imperiu țarist, stabiliți pe teritoriul Basarabiei (art. 4), iar cei ce nu doreau aceasta puteau opta pentru o alta în decurs de doi ani de la intrarea în vigoare a tratatului (art. 5)².

Înaltele părți contractante urmau să invite Rusia să adere la tratatul încheiat îndată ce aceasta ar fi avut un guvern recunoscut de ele. Toate problemele pe care eventual le-ar fi ridicat guvernul rus „cu privire la detaliile acestui tratat” urmau să fie supuse arbitrajului Consiliului Societății Națiunilor, „fiind bine stabilit că fruntariile definite de acest tratat, precum și suveranitatea României asupra teritoriilor pe care le cuprinde nu vor putea fi supuse discuției” (art. 9)³.

În așa mod, Tratatul de la Paris din 28 octombrie 1920 a așezat pe o nouă bază relațiile româno-sovietice, din punctul de vedere al normelor dreptului internațional, punând capăt unei mari nedreptăți istorice, cu rădăcini pornind de la cotorpirea ținutului dintre Prut și Nistru de către Rusia țaristă în 1812.

O atitudine total diferită față de evenimentul din 28 octombrie 1920 au manifestat autoritățile sovietice de la Moscova. Deși regimul bolșevicilor se declarase, în teorie, pentru dreptul popoarelor la autodeterminare, în fapt el nu era dispus să recunoască acest drept. Încă din 1919, puterea bolșevică instalată la Moscova a încercat să ocupe Basarabia și Bucovina, realizând, în acest scop, un plan ce viza o intervenție comună sovieto-ungară. În mod expres, Moscova contesta granițele României, Poloniei, Finlandei și ale Statelor Baltice, ale căror teritorii au constituit un obiectiv fundamental, urmărit cu perseverență în întreaga perioadă dintre cele două războaie mondiale. Ruperea relațiilor diplomatice, nerecunoașterea unirii Basarabiei cu România, războiul civil din Rusia s-au repercutat negativ asupra stabilității în această zonă a Europei. Granițele României erau adesea încălcate, motiv pentru care s-au înregistrat la hotare numeroase incidente sângeroase.

Într-un deplin consens cu directivele politico-ideologice ale partidului bolșevic al lui V.I. Ulianov (Lenin), istoriografia sovietică a distorsionat în permanență și în mod deliberat evenimentele produse în Basarabia în anii 1917-1918, precum și cele din cadrul Conferinței de Pace de la Paris din 1919-1920.

Din nefericire, o atare modalitate pârținitoare, subiectivă și în contradicție flagrantă cu realitățile acelei perioade s-a înrădăcinat adânc în istoriografia sovietică, avându-și urmași inclusiv în rândul unor istorici din Republica Moldova. Tocmai din aceste considerente, în prezent, în condițiile în care știința istorică din Republica Moldova depune eforturi susținute în vederea racordării la Spațiul European de Cercetare, este imperios necesară afirmarea adevărului inclusiv despre evenimentele produse în Basarabia anilor 1917-1918, precum și despre recunoașterea internațională a unirii Basarabiei cu România prin semnarea Tratatului de la Paris din 28 octombrie 1920.

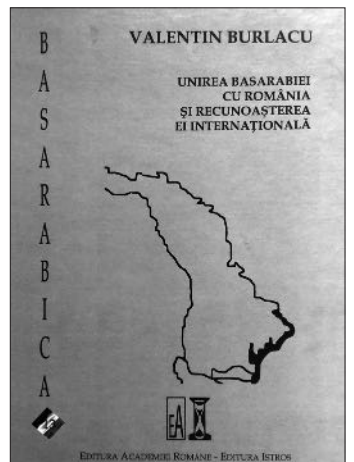
Este tocmai ceea ce și-a propus – și a și realizat cu un deplin succes – cunoscutul istoric Valentin Burlacu, doctor în istorie, cercetător științific coordonator în cadrul secției Istorie Contemporană a Institutului de Istorie din Chișinău, editând recent o lucrare de mare actualitate și valoare științifică – *Unirea Basarabiei cu România și recunoașterea ei internațională*⁴.

Apărut în colecția „BASARABICA”, îngrijită de Academia Română (vol. 13, coordonatori acad. Victor Spinei și prof. univ.

dr. Ionel Căndea, Membru corespondent al Academiei Române), volumul istoricului Valentin Burlacu a urmărit să demonstreze că actul unirii Basarabiei cu Vechiul Regat al României la încheierea Primului Război Mondial nu a fost un eveniment istoric accidental – așa cum s-a încercat să se insinueze în fosta istoriografie sovietică moldovenească –, ci un rezultat legitim și obiectiv necesar, precedat de o îndelungată și îndârjită luptă a românilor basarabeni pentru menținerea entității lor⁵. Structurat în patru mari compartimente, volumul dr. Valentin Burlacu tratează, consecutiv: lupta pentru autonomia Basarabiei și crearea Republicii Democratice Moldovenești; desprinderea Basarabiei de fosta metropolă; realizarea unirii Basarabiei cu România și recunoașterea internațională a unirii Basarabiei cu România.

Așa cum menționează, pe bună dreptate, autorul, după semnarea tratatelor de pace, statele europene s-au împărțit în două mari categorii: unele care-și puneau toate speranțele în respectarea și aplicarea acelor tratate și cele care urmăreau revizuirea sau schimbarea granițelor stabilite prin sistemul de la Versailles. Astfel, în timp ce România milita ferm pentru apărarea păcii și a *statu-quo*-ului teritorial – fiind membru fondator al Societății Națiunilor, creată în iulie 1919, Pactul căreia prevedea angajamentul statelor membre de a respecta și menține integritatea teritorială și independența politică a celorlalte state –, Rusia sovietică aprecia că la Versailles ar fi fost impusă o pace „imperialistă”. Încă din 15 octombrie 1920, V.I. Lenin ținea să precizeze: „Când Rusia sovietică se va întări, praf și pulbere se va alege de tratatele de la Versailles”⁶.

În pofida acelei politici, împotrivirea Sovietelor n-a fost luată în considerare pe plan internațional și, după o necesară amânare – spre a aștepta o poziție mai rațională din partea Moscovei și o eventuală aderare a S.U.A. la tratat –, acesta a fost ratificat la 19 mai 1922, de către Marea Britanie și România, la 11 mai 1924, de Franța și la 7 martie 1927, de Italia. Doar Japonia nu l-a ratificat, deoarece la 20 ianuarie 1925 a încheiat o convenție cu Uniunea Sovietică privitoare la insula Sahalin, obținând printr-o clauză secretă avantaje economice în porțiunea ei de nord, stăpânită de ruși. Dar intrarea efectivă în vigoare a tratatului a avut loc chiar din anul 1922, când primele instrumente de ratificare au fost depuse la Paris. În sfârșit, Statele Unite, fără a adera la tratatul din 1920, au recunoscut *de facto* unirea Basarabiei cu România în 1933. În felul

VALENTIN BURLACU
UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA
ȘI RECUNOAȘTEREA EI
INTERNĂȚIONALĂ
BUCUREȘTI-BRĂILA
EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
EDITURA ISTROS, 2020

acesta s-a încheiat, după îndelungate și istovitoare eforturi pe plan politic și diplomatic, procesul unirii Basarabiei cu România, realizat la 27 martie / 9 aprilie 1918 și recunoscut pe plan internațional (cu întârzierile de rigoare în ratificări) la 28 octombrie 1920⁷.

Diplomația română, pronunțându-se pentru relații politico-diplomatice și economice normale cu Rusia Sovietică, a pus de la început ca o condiție *sine qua non* a discuțiilor recunoașterea unirii din 1918, celorlalte probleme (tezaurul, chestiunea localului legației, a minorităților) acordându-le un loc secundar. România are meritul de a fi abordat, într-un moment când marile puteri se gândeau cum să intervină în treburile interne ale Rusiei Sovietice, problema așezării raporturilor cu această țară în cadrul principiilor de drept internațional. Într-un anumit sens, diplomația Bucureștiului a trebuit să țină cont de conduita Angliei și a Franței, dar aceasta nu a avut în vedere negarea normelor internaționale – neamestecul în treburile interne și recunoașterea integrității teritoriale a statului vecin.

Așa cum demonstrează autorul volumului, spre deosebire de politica coerentă a guvernului român, conformă cu principiile dreptului internațional, sovieticii sugerau ideea unui târg: România să renunțe la tezaurul său, iar Rusia sovietică să recunoască unirea Basarabiei. Din acest punct de vedere, sunt semnificative convorbirile din lunile septembrie-octombrie 1921, desfășurate la Varșovia, între ambasa-

dorul român Filality și Karahan – reprezentantul comisarului sovietic pentru probleme externe. Cu acel prilej, Karahan a afirmat că, dacă România vrea să abordeze problema Basarabiei și a minorităților, trebuie s-o facă cu guvernul de la Harkov, deoarece Ucraina este vecina Basarabiei. Ministrul român a replicat că „nu poate consimți la târguiala ce-mi propuneți”, deoarece tezaurul este un depozit sacru, iar guvernul sovietic are obligația de a-l restitui, fiind alcătuit din proprietăți ale instituțiilor de credit sau culturale, precum și ale particularilor.

Potrivit autorului, așa cum s-a observat în scurt timp, pe măsură ce statul sovietic ieșea din izolarea sa, tonul negocierilor cu România devenea tot mai intransigent. Momentul decisiv a intervenit chiar în anul 1922, când guvernul sovietic a reușit să finalizeze unele înțelegeri secrete cu Germania, vizând refacerea potențialului economic și militar. În același an, în ziua de 16 aprilie 1922, a fost încheiată înțelegerea de la Rapallo, prin care guvernul german relua relațiile diplomatice cu cel sovietic, renunța la orice despăgubire de război și oferea ajutor pentru refacerea economică a Rusiei Sovietice.

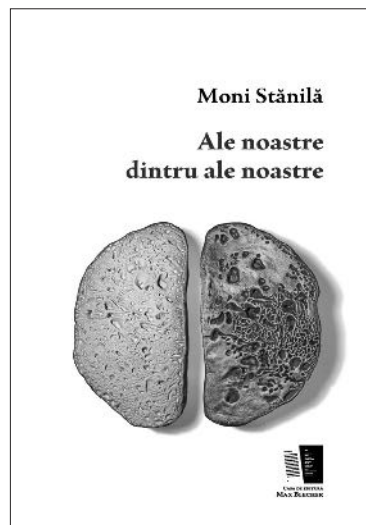
În atare mod, convențiile sovieto-germane vizau direct subminarea sistemului de la Versailles, pregătind terenul pentru acțiuni revizioniste, inclusiv în ceea ce privește granițele statale europene.

Prilejuită de împlinirea unui secol de la evenimentul din 28 octombrie 1920, lucrarea cercetătorului Valentin Burlacu probează cu lux de amănunte, în baza unui vast și variat material factologic că, de la inaugurarea Conferinței de Pace de la Paris și până la semnarea Tratatului Basarabiei, „prin îndelungate și ample eforturi, delegația română a reușit să obțină de la Marile Puteri, învingătoare în Primul Război Mondial, recunoașterea suveranității României asupra teritoriului dintre Nistru și Prut”⁸, acest eveniment constituind un remarcabil succes al diplomației românești, consacrand în plan internațional actul unirii Basarabiei din 27 martie / 9 aprilie 1918.

NOTE:

1. Aurel Kerețki și Adrian Pricop, *Lacrima Basarabiei. Culegere de documente*, Editura Știința, Chișinău, 1993, p. 125-129.
2. „Monitorul Oficial” (București), nr. 100, 8 august 1922, p. 4834-4837.
3. *Ibidem*.
4. Valentin Burlacu, *Unirea Basarabiei cu România și recunoașterea ei internațională*, Editura Academiei Române, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, București-Brăila, 2019, 514 p.
5. *Ibidem*, p. 11.
6. V.I. Lenin, *Opere*, vol. 41, Editura Politică, București, 1966, p. 356.
7. Valentin Burlacu, *Op. cit.*, p. 449-470.
8. *Ibidem*, p. 481.

SEMNAL DE CARTE

MONI STĂNILĂ

**ALE NOASTRE
DINTRU ALE
NOASTRE**

(POEME)

**BUCUREȘTI
CASA DE
EDITURĂ
„MAX BLECHER”
2020**

VÂNTURILE, VALURILE...

DESPRE ARTA NARAȚIUNII*

de VAL BUTNARU

Am citit de curând cartea Mariei Șleahțișchi *Arta narațiunii românești*. O carte doctă, doldora de nume sonore, de celebrități în ale semioticii și naratologiei; o carte adresată, așa mi s-a părut, în primul rând scriitorilor de romane și abia apoi profesorilor de literatură.

S-o spun pe șleau: mă lasă rece *textualismul hedonist* al lui Barthes și *cronotopul* lui Bahtin, dar înțeleg ce spune Llosa în *Scrisori către un tânăr romancier* atunci când vorbește despre *timp* și *spațiu* ca elemente esențiale în construcția unui roman. Ca practician al genului, îl salut zgomotos pe Milan Kundera când spune: „Mi-e cam teamă de profesorii pentru care arta nu este decât un derivat al curentelor filosofice și teoretice. Romanul a știut ce este inconștientul înaintea lui Freud, lupta de clasă înaintea lui Marx, a practicat fenomenologia (căutarea esenței situațiilor omenești) înaintea fenomenologilor. Ce «descreri fenomenologice» la Proust, care n-a cunoscut niciun fenomenolog”.

Să încerci să spui acum ceva nou despre arta narațiunii este ca și cum te-ai aventura să mai scrii o carte despre parabolele lui Isus. Îmi aduc aminte că, după apariția volumului *Parabolele lui Isus* de Andrei Pleșu, Gabriel Liiceanu spunea undeva că în lume au fost scrise zeci de mii sau chiar sute de mii de texte la această temă și, în pofida acestui fapt, Pleșu a reușit să strecoare câteva idei inedite.

Ei bine, cei fără *Școala de la Păltiniș* se pot mulțumi doar cu lecturile utile și palpitante, uneori, fără a afișa pretenții teoretice despre subiectul pus în discuție.

Dintre multiplele aserțiuni cu tentă științifică de care abundă cartea Mariei Șleahțișchi, sunt total de acord cu Nicolae Balotă, care afirma că romanul nu este un gen sau o specie literară, ci o artă separată, cu genurile și speciile ei. Și ca orice artă, romanul își are creatorii zen și meseriașii foarte pricepuți. Murakami vorbește mult despre *tehnica narativă*, lansând și asumându-și apartenența la *meseria de romancier*. Oricât de prozaic ar suna, dar niponul are dreptate: meseria de romancier există. Cei care au scris șapte-opt-nouă romane înțeleg despre ce vorbim. Nu e nevoie să te trezești dimineața în așteptarea inspirației divine, ci să te așezi la masă și să scrii. Uneori, având un plan limpede în minte, altădată cu capul vînd de vânturi deșarte, oricum, un roman nu se întâmplă dacă zilnic nu este devorat de tastatura computerului.

Continuând șirul definițiilor romanului, mă simt aproape de Virginia Woolf, care spunea că romanul trebuie să creeze iluzia vieții (ceva asemănător afirma undeva și Llosa), punându-se astfel punct discuțiilor sterile despre semnul egalității între viață și literatură sau despre cât de aproape de viață este o operă artistică.

Formulasem, cândva, pe când consideram că mă pricep și cunosc câte ceva în materie de narațiune românească, un propriu concept al romanului în raport cu așa-zisa *viață* (existență, cum îi spune, mult mai exact Kundera): un romancier, afirmam cu mult aplomb tineresc, trebuie să-și *imagineze* viața (existența umană) și nu s-o *descrie*. De altfel, cum să descrii viața? E cu puțință așa ceva? În primul rând, acest lucru este absolutamente imposibil, în al doilea – e fascinant de inutil.

Ca să fac o remarcă în context: discuții acerbe pe marginea acestui subiect pot fi observate atunci când, în special, vine vorba de proză. Aici există mulți fenomenologi și naratologi care, una-două, îl iau la analizat pe bietul autor și îl învinuiesc de toate păcatele imaginabile, crucificându-l pentru devierea de la *adevărul vieții*! Întotdeauna m-am întrebat: de ce oare deștepții ăștia nu l-au tras pe roată de Kandinski pentru devierea de la realitate în tablourile lui abstracte, ca să nu mai vorbim de Malevici cu *Pătratul* lui negru îngrozitor de departe de viața cotidiană. Iar Chagall – pentru violoniștii, vacile și miresele lui zburătoare – trebuia, în general, ars de viu pe un rug realist din centrul orașului Vitebsk.

Adeptii limbajului licențios folosit în proză sunt, și ei, cei mai aprigi apărători ai acestei teorii. Așa se vorbește în viață! strigă dâșii isteric, crezând că astfel fac literatura adevărată. Eroare! Oricum ai suci-o, miroase a propagandă. În sensul în care i-o atribuie Philip Roth, redând discuția dintre profesorul de literatură și studentul lui, debutant la radio, din romanul *M-am măritat cu un comunist*.

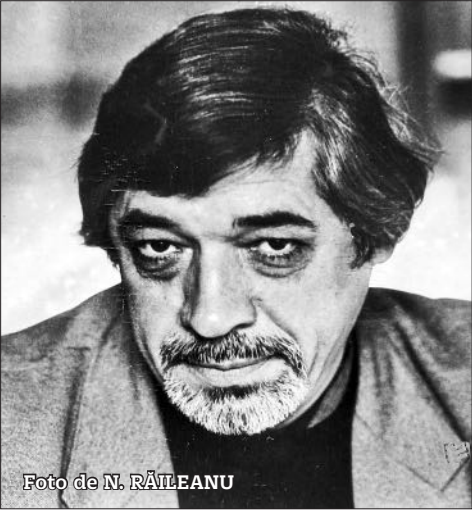
Dacă e să descrii o zi din viața unui om, nu așa cum a făcut-o Joyce în *Ulise*, bineînțeles, ci cum pretind promotorii unui realism gregar, supt din deget, ar trebui să consumăm zeci, ba chiar sute de pagini ca să întregim imaginea unei singure ore matinale din viața oricărui personaj. Să redăm meticolos întreg procesul de trezire, de ridicare din pat, de deplasare la baie, de privit în oglindă, de spălat pe dinți, de înșirat spuma pe obraji, apoi de ras fără grabă și multe, multe altele. Țineți cont că nu am ajuns încă la micul dejun, or, procesul amestecării zahărului în cana de ceai, al îngurgitării bucatelor etc. ar mai solicita alte câteva sute de pagini!

Cine ar rezista să citească așa ceva! Dar și să scrie! Ca să limpezim acest subiect, ne mai permitem o trimitere la Llosa, precizând că în literatură există *timpul cronologic* și *timpul psihologic* (eu i-aș spune: *timpul afectiv*). În pictură, realismul unui Ingres, de exemplu, a fost posibil să fie depășit de impresionisti, fiindcă publicul și artiștii și-au dat seama că *imitarea vieții* devenise un act inutil și absurd. În pictură nu există nimic cronologic, doar psihologic. Sau afectiv.

Și ca să leg cumva toate firele dezlănate pe care le-am împrăștiat prin acest text, voi totaliza afirmând că, într-un roman, nu trebuie să se întrevadă tentativa de a *reda* viața, sub aspectul *timpului cronologic*, dar nici sub aspectul poveștilor narate conștiincios, de la început și până la finalul acestora. O poveste spusă cap-coadă, oricât de vie ar fi, nu constituie un roman. Dincolo de cele narate de autor, trebuie să existe *altceva*, mult mai profund și mai palpitant, chiar dacă rămas nerostit. În românește, există o expresie ce-l vizează pe omul ce cade pe gânduri. Dacă un roman te-a pus pe gânduri, fie neclare, cețoase, neînțelese, fără să pricepi ce anume te-a făcut să simți acea tulburare sufletească, înseamnă că ai citit un roman bun, un roman care ți-a spus nu doar o poveste, ci și *altceva*. Ce anume? Asta va rămâne un secret al lor – al cititorului și al complicelui său –, romanul bizar și misterios pe care tocmai l-au dus la bun sfârșit.

* www.vanturile-valurile.com

PLURALIA TANTUM

JURNAL ÎN MARGINILE ISTORIEI LITERARE (XXXII) de LEO BUTNARU

4.XII.1972

Inspecție la cantina ostășească. Mi se propune să iau masa, să gust. Întreb cine e de serviciu. „Ilcenko”, mi se răspunde. Strâng vesela după mine. Chiar dacă e ostaș de rând, Ilcenko, subordonatul meu, e absolventul unei facultăți de medicină... Pur și simplu, ei nu au avut catedră militară care, iată, „ne-a boierit” pre noi... Unitatea noastră, divizia, e din cele „castrate”, având doar ceva peste o treime din efectiv. Astfel că destul de des mi se cere să merg cu plutonul în serviciu de pază. Tu, comandant ce ești, nu ai dreptul să dormi decât patru ore: dimineața, de la 8.00 la 12.00, noaptea întreagă veghind ordinea și rânduiala regulamentului. Iar între 8 și 12 se aduce dejunul, vin în inspecții „căpoșii” din regiment, din statul-major al diviziei, din... etc.

Din cele povestite de N.M.: „Mama a murit la foarte scurt timp după întoarcerea tatălui de la război. Plecase la 15 kilometri distanță, până la Berezkoie. Vecinii noștri se întorseseră vara, tatăl – iarna. Mama l-a așteptat trei zile în gară. A răcit cumplit. Nu s-a mai putut face nimic. Abia de-l revăzu pe tata și, a patra zi, mama a murit...”

Tatăl ne-a aranjat la o grădiniță de copii cu regim intern din centrul raional. De la un timp, prinse a ne vizita în fiecare sâmbătă, până se stabili și el în acel orășel. În una din zile, ne chemă pe amândouă, pe mine și pe Mina, sora mea, conducându-ne la Maria Trifonovna, educatoarea noastră, care, de cum ne văzu pe toți trei împreună, se cam pierdu cu firea. Apoi tata zise: «Ninocika și Minocika, din clipa aceasta M.T. este mama voastră». La cei șase ani ai mei, n-am înțeles dintr-odată cum o educatoare poate să ne devină mamă. Pentru că, până la acel moment, ea era mama tuturor copiilor din grădiniță. Dar, de cum ne-a devenit mamă, educatoarea s-a schimbat foarte mult. Mina chiar mi-a zis: «Așa-i că M.T. era mai bună când nu ne era mamă?».

Deja trăiam în oraș. Al doilea an, eu frecventam școala. Iarna, mama vitregă ne trimitea la copca tăiată în gheața râului, să spălăm rufele, promițându-ne, cu o voce oarecum stranie, că, dacă vom spăla cât mai bine boarfele, seara vom primi în plus un cartof fiert «în mundirul său», cu coajă adică. La 5 martie, Mina a căzut în copcă și s-a înecat. Eu nu m-am dus acasă, de frica mamei. Însă, a doua zi, ea nu m-a bătut, barem să mă certe, să mă dojenească. Avea motive, nu? – în casă rămăsese cu o gură mai puțin...”

10.XII.1972

Împreună cu Lîsenko, facem menaj. Spălăm sudoarea poligonului și jegul cârciumilor. Ne-am zis să nu mai abuzăm de bunătatea gazdei – până vine ea, am și încheiat operațiunea „gulerășele albe”. Așa ne spunem noi. Începem, dar – hop și gazda! „Ce v-a apucat? Încețați îndată!” ne somează ea. Nikolai: „Chiar ne credeți atât de nepricepuți? Ne descurcăm noi...” Ea: „Ei bine, îmi dau eu seama că Nikolai știe, dar tu?” mi se adre-

sează. Nikolai: „Ehe, păi și el a fost student! În cinci ani de zile, înveți să speli și huse de tancuri, nu alta! Ajungi spălător-profesionist!”

În fine, după ce încheiem respectiva operațiune „tactico-strategică”, Lîsenko îmi propune un dialog: „Stimate, mult stimat tov. jurnalist Butnaru, îmi puteți acorda un mic interviu?” „Sunt modest din fire și reținut.” „Prima întrebare are chiar legătură cu modestia, astfel că nu veți avea complicații.” „Bine, dă-i drumul!” „Ce sentiment ați încercat în timpul actului de spălare a rufelor?” „Sincer vorbind, simțeam că mă feminizez și că spinarea-mi încovoiată devenise grațioasă ca un curcubeu nevăzut.” „Planurile dvs. de viitor?” „Să mă însor cât mai degrabă. Motivul se subînțelege.” „Mda, munca predestinată femeii schimbă gândurile și intențiile holteiului. Vă mulțumesc.”

13.XII.1972

Iulian Filip îmi scrie de la Bălți. De aproape o lună, a fost lăsat la vatră. Cică a reușit să se obișnuiască relativ ușor cu gândul libertății, „cu senzația Aerului” nemăsurat câte 2 m³ la cap de ins ce populează cazarma. Citește. *Litaniile Psalmistului* și *Zoosofia* lui Ion Gheorghe, pe care eu o cunosc de mai demult, precum, de altfel, și *Noptile cu lună pe Oceanul Atlantic*, pe care le mai puteam procura la Chișinău. Mai apoi, librăria „Meridiane” a fost închisă... parțial: doar secția română...

Secretara unității (regimentului): „Aș suporta mult mai ușor nașterea unui copil, decât îndepărtarea unui dintel!” Fiecare cu criteriile sale... (Am impresia că locotenent major Iu. Korotkov îi va ajuta să încerce/ suporte prima operațiune...)

24.XII.1972

Veneam de la Chișinău. Până la Tiraspol să mai fi avut cam 25 de kilometri și doar 20 de minute până la inspecția de dimineață a regimentului. Îi spun șoferului că, dacă ajung în timp util, plătesc dublu. „Banii înainte, șefule!” Achit. De la 80, acul vitezometrului trece de sută. Reușesc.

În curte, pe ramurile de liliac, muguri fragezi. Sfârșit de decembrie și anomalia înmuguririi? Îi spun Gal. Em. despre uimirea mea. „Nu e nimic grav. Aceștia pur și simplu îngheață, iar în primăvară apar alți muguri. E liliac alb...” Explicație necesară, deoarece eu mă aflu aici abia din august, când floarea liliacului era de mult trecută.

Citesc Voznesenski. Întâlnesc unele cuvinte necunoscute. Să-mi procur un dicționar.

6.I.1973

Ieri – ziua mea de naștere. Cine poate ști când o voi sărbători?... Câteva zile, am fost înghețat pe poligonul de la Șiroki Lan. S-au executat ședințe de tragere cu muniții de luptă. Deloc nepericulos. Tragedie: pe când tancurile

mergeau încolonate, unul din față oprește brusc, cel din urmă, cu țeava tunului, spulberă ostașul ce stătea ieșit până la brâu din prima mașină, sprijinit de chepeng... De obicei, cazuri de neevitat la aplicații: accidente, răniri, decese... În special, când sunt convocați rezerviștii, băieții avani, cu bidoanele, damigenele, incultura și jegul situației de fapt... Apoi, stupida strădanie de a tăinui, de a mușamaliza, de a nu informa pe deplin statul major al districtului, ministerul apărării...

Când reveneam de la poligon, pe lângă Starokazacie, doar câteva clipe ne-au despărțit de următoarea – cea în care am fi putut să ne prăbușim cu TAB-ul într-un fel de prăpastie. Roțile din față, cu o treime din corpul mașinii, erau deja suspendate. Noapte, cinci ore de marș. Periodic, opream ca să deslușim inscripțiile toponimice, verificându-le cu cele de pe hartă. Lesnoe, Borodino, Țarevka... – jalonări care-mi însuflă oboseală și nervozitate. ...Iar în TAB – zece ostași și cu mine, capul lor ce putea să rămână fără... sine... capul... Dacă nu am fi avut norocul ca șoferul Paciu să fi auzit urletul meu, dacă, din cine știe ce motiv, și-ar fi scos casca dotată pentru comunicare prin interfon, dacă...

La Tiraspol, m-am reîntors noaptea trecută, crezând că măcar astăzi voi ridica un pahar cu șampanie. Zădarnic! Am ridicat salariul, însă fost-am popit șef de patrulă în garnizoană! Cam a treia oară consecutiv sunt repartizat să fiu de gardă în zile de odihnă.

Din vreme în vreme, observ cu câtă cruzime se războiește Nikolai cu scrisorile primite din Ucraina sa. Cam o dată la două luni, gura sobei e plină cu ele. Primește multe. La ce bun? Probabil, pentru el, aceste scrisori nu înseamnă decât un petec oarecare de ziar – informație curentă, atât. Ceva pentru „minte și suflet” – ioc!

8.I.1973

Miez de iarnă. Însă eu mă gândesc la primăvară, ce mi se pare, acest (această) anotimp(ă!), un fel de materie îndrăgostită de ea/ el însăși/ însuși. Mă cam copleșesc niște... *străvechituri* de amintiri. Sunt obosit. N-am cam dormit trei nopți la rând. Și iat-o pe a patra, noapte de gardă... Vrând-nevrând, te întrebi: ce treabă ai tu cu toate astea, de ce, adică, nu ar trebui să dormi nopțile (în afară de cele de... *dolce vita*), de ce să fii tu măcinat de oboseală? Ar fi aceasta o componentă indispensabilă a vieții tale de bărbat tânăr? Oare nu s-ar fi putut trăi altfel? Probabil, se va putea, mai târziu, pentru alții, când pentru tine va fi – sau nici atât! – prea târziu... Când nu va mai fi nevoie de armată.

Prea multe motive pentru tristețe. Nu care cumva să te arăți optimist, tinere. Să nu mimezi optimismul. Pentru că lucrurile care nu se spun nu concordă cu politica. Dar, insistă sufletește. Credeți-mă (cine?), pentru că astfel vă credeți pe voi înșivă; materie ce-și crede sieși... (Frază oarecum biblică, rousseauiană?... De ce nu, dacă bietul creier al intelectualului contemporan pare să fie modelat din... *papier mâché*, din bucăți-bucățele de ziar, cărți ce conțin frânturi-firimituri din ideile marilor predecesori, filosofi ai vieții și literaturii?...)

Una dintre modalitățile de manifestare a oboselii: privesc ceasornicul, să văd ce oră e. Abia ridic ochii de pe cadran, că... am și uitat ce oră e... Cărțile pe care le-am luat pentru lectură – că totuși, încap două-trei în porthart – în noaptea de gardă –, nedeschise.

Maiorul Somov și sergentul Zuenko – cel mai potrivit tandem de circari. Primul are înălțimea de 1,56 m, al doilea e cu 20 cm mai înalt decât mine, cel care am o înălțime de 1,76 (adică, în caz de forță majoră, pot privi de sus în jos spre piticul comandant de batalion). Somov: „Bunicul meu a fost chiabur și avea o vorbă: «Cel mai bun cârnat este un ciorap plin cu bani». (Oare a făcut această dezvăluire și acum mai mulți ani, pe când învăța la școala militară?... Astăzi, de, se cam poate... să te lauzi cu bunicul chiabur...)

TRADUCERI DIN LITERATURĂ UNIVERSALĂ

POEME DE SERGHEI ESENIN ÎN VERSIUNEA LUI GHEORGHE DONI

Anul acesta marcăm două evenimente legate de memoria marelui poet rus Serghei Esenin – 125 de ani de la naștere și 95 de ani de la moarte. Lirica lui, contemplativă, de expresie modernă, caracterizată prin imagism și o mare varietate de tonuri afective, impresionează profund cititorul prin atașamentul și dragostea față de natura peisajelor ruse, prin nostalgia pentru lumea satului, atât de potrivnic civilizației orașului. Deși moare la doar treizeci de ani, Esenin a scris și publicat în timpul vieții mai multe culegeri de versuri, printre care placheta de debut *Ziua pomenirii (Радунница)*, editată în 1915, *Ceaslovul satelor (Сельский часослов)*, 1918), *Confesiunea unui huligan (Исповедь хулигана)*, 1920), *Moscova cârciumărească (Москва кабацкая)*, 1924) ș.a. O bună parte din poezia celui care s-a autodefinit drept „ultimul poet al satului rusesc” a fost tradusă în limba română, începând de prin anii ’30 ai secolului trecut. Printre traducători, s-au impus mai cu seamă Zaharia Stancu și George Lesnea, tălmăcirile celui din urmă fiind recunoscute drept cele mai reușite până în prezent. Lirica eseniană continuă să capteze însă atenția altor traducători, tentați să aducă noi versiuni, cât mai plauzibile și apropiate de originalitatea stilistică a creațiilor eseniene. Printre tălmăcitorii basarabeni ai acesteia, s-a remarcat, în special, poetul-traducător Igor Crețu. **Gheorghe DONI**

FOC SENIN S-A ÎNCINS PE PĂMÂNT

Foc senin s-a încins pe pământ,
Depărtări s-au pierdut, ca pe valuri.
Prima dată de dragoste cânt,
Prima dată mă las de scandaluri.

Ca un câmp părăsit eu am fost,
Însetat de femei, votcă, locuri...
Nu-mi mai place de-acum fără rost
Să-mi pierd viața-n beții și la jocuri.

E destul să te văd și, tăcut,
Să-ți sorb ochii în plină vâltoare
Și, uitând ce-ai iubit în trecut,
Lângă mine să ai alinare.

Zveltă-n talie, chip diafan,
Dacă-ai ști tu, cu inima-ntreagă,
Cum e-n dragoste un huligan,
Cum supus poate fi și de treabă.

Aș uita și de crâșme, de tot,
N-aș mai spune în vers ce mă doare.
Doar s-ating ușor mâna-ți să pot,
Și-al tău păr în a toamnei culoare.

Te-aș urma orișunde, oricând,
Pe pământ depărtat și pe valuri...
Prima dată de dragoste cânt,
Prima dată mă las de scandaluri.

S-A DOMOLIT CRÂNGUL ÎN STRAI DE AUR...

S-a domolit crângul în strai de aur,
Cu graiul de mesteacăn sunător,
Și-n stol cocorii, trist trecând prin aer,
Nimic nu mai regretă-n calea lor.

Ce să regreti? În viață fiecare
E doar un trecător, venind-plecând.
Pe cei plecați îi văd în vis ogoare
Cu luna peste-albastrul iaz, arzând.

Singur în câmp, privesc sub zări apuse
Cocorii duși de vânt în depărtări
Și-s plin de gândul tinereții duse,
Dar de trecut deloc n-am remușcări.

Nu-mi pare rău de ani pierduți degeaba,
De-a’ sufletului rare înfloriri.
Rugul scorușului a-ncins livada,
Pe nimeni încălzind cu-a’ lui rodiri.

Nu ard de tot scorușele în ciucuri,
Iarba nu va pieri de aprig ars.

Cum pomii risipesc încet frunzișuri,
Așa de slove triste eu mă las.

Și dacă-n timp pe toate le ia vântul,
Strângându-le-n grămezi fără folos...
Să spuneți, că... în strai de aur crângul
Le-a domolit cu graiul său duios.

CE NOAPTE...

Ce noapte, doamne! Nu mai pot,
Nu pot s-adorm. Ce lună plină!
De parcă-n suflet încă port
Tot tinerețea mea senină.

Prietenă de ani târzii,
Nu-i spune jocului iubire,
Mai bine razele-aurii
Pe perna mea să se răsfire.

Să contureze cât mai viu
Niște-adevăruri deformate, –
Ca altul drag n-am cum să-ți fiu,
Nici tu de dragoste n-ai parte.

Iubești curat o dată doar,
Iată de ce-mi ești ca o străină,
Iar teii ne-atrag cam în zadar
Cu-aroma lor de vrajă plină.

Căci știu și eu, o știi și tu,
Că-n aste străluciri de lună
Teii pe crengi nu flori au, nu,
Teii sunt plini de-omăt și brumă.

Ce am iubit, noi mai iubim,
Tu – nu pe mine, eu – pe alta,
Și ni-i totuna să urzim
Un joc de-a dragostea încăltea.

Totuși, încearcă să-mi surăzi,
Sărută-mă, amăgitoare,
În mine-un vis de mai s-aprinzi
Cu-acea de care dor mi-i tare.

ARȚARUL MEU, ARȚAR...

Arțarul meu, arțar, dezgolit și solitar,
Ce te-nclini sub viscol, degerat și plin de-amar?

Sau ceva văzut-ai? Sau e vreo chemare?
Parc-ai fi ieșit din sat la o plimbare

Și, precum un paznic beat, oprit în cale,
Ești întroienit și bocnă la picioare.

Ah, și eu alunec cam urât, bădie,
N-am s-ajung acasă de la sindrofie.

Mă-ntâlnii c-o salcie, și c-un pin am stat,
Cântece de vară în viscol le-am cântat.

Mi se părea că însumi eu arțar eram,
Doar că nu gol pușcă – verde de tot păream.

Și, nerușinat, cuprinsei o tulpină,
De parcă-aș fi cuprins o soață străină.

SCRISOARE MAMEI

Mai trăiești, bătrâna mea măicuță?
Mă închin cu drag și te salut!
Curgă lin peste a ta căsuță
Vraja înserării, ca-n trecut.

Mi se scrie că – neliniștită –
Nu mai poți de dorul meu cumplit,
Că pe drum tot umbli necăjită
În paltonul vechi și ponosit.

Și că în seri cețoase de sineală
Ai văzut ades un vis, ce te-a-ngrozit:
Că cineva, într-o încăierare
Mi-a înfipt în inimă-un cuțit.

Fii pe pace, mamă! Nu-i nimica!
Sunt doar vorbe goale, nu-i prăpăd.
Nu-s eu bețivan chiar într-atâta,
Ca să plec de tot, făr’ să te văd.

Eu sunt blând, precum odinioară,
Și mereu același vis îl torc:
În curând, cu dor năvalnic iară
La căsuța noastră să mă-ntorc.

Am să vin, când crengile-n livadă
Vor fi-mpodobite-n dalbe flori.
Numai tu să nu mă scoli în grabă,
Ca opt ani în urmă, de cu zori.

Nu trezi ce am visat, ca-n ceață,
N-ațâța ce nu s-a împlinit, –
Oboseli și pierderi multe-n viață
Prea de timpuriu eu le-am trăit.

Și la rugăciuni nu-mi fă mustrare.
Toate câte-au fost cândva s-au dus.
Tu-mi ești ajutor și alinare,
Tu-mi ești și lumina de nespus.

Lasă, deci, nu fi neliniștită,
Nu te mai usca de dor cumplit.
Nu umbla pe drumuri necăjită
În paltonul vechi și ponosit.

Foto de N. RĂILEANU

POETAE NOVI

POEZIA PURTĂTOARE DE LUMINA

de MARIA PILCHIN

Volumul de poeme *Indigo* (Tracus Arte, 2018), semnat de Alina Purcaru, surprinde prin faptul că semnalează o insuficiență a universului uman, una gravă – insuficiența Celuilalt. Individul populează o conjunctură mai puțin favorabilă – „oamenii dorm sub movile de zdrențe”. Ființa este într-o permanentă decădere, de aici și îndemnul: „fă-te un om mai bun”. Oniricul nu mai este mecanismul interior al aspirației la sferele cele mai înalte, ci un manifest al iluziilor, e „visul frumos al oamenilor Xerox” în lumea lor digitală. Alteritatea pare a fi aproape, dar e intimitatea virtualului, „îi purtăm în telefoane, aproape de inimă/toată lumea veghează”. Un voyerism total. Toți se uită la toți.

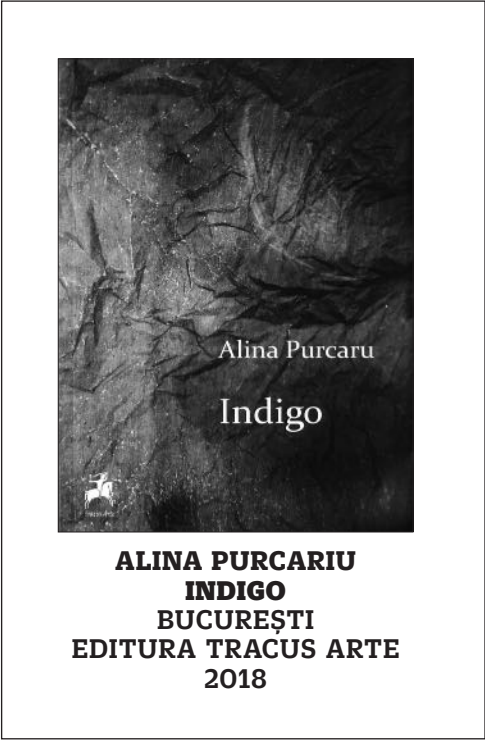
Totodată, se întâmplă o materializare în aceste poeme a unor stări interioare prin „lucrurile dure”, „lucruri vechi”, „lucruri bune”. Cutuma dezrădăcinării spirituale apropie individul de esențele sale interioare: „tu vei uita de haine, de efort și de supraviețuire”, „nimic nu mai rămâne al nostru”. Aceasta se produce într-un peisaj citadin în care „plutim peste orașe tentaculare/ plutim peste locuri în care nu mai e nimic/ pentru noi”. Fascinația urbei copleșește, sunt „simbolurile unei metropole scânteietoare”, până în clipa în care eul se simte pierdut într-un „oraș sclipitor rece/ magnetic”. E fața și reversul existenței-„ucronii”, e postumanismul.

Cartea ascunde și adevăruri ezoterice: „suntem fantomele din depozitele bibliofililor”. Rostirea din „grimoar” configurează dimensiunile unei existențe fantasmatică. Reperăm și o conștiință dublă a poeticului. Lumea fizică este completată de cea în care „raze de ectoplasmă” dezvoltă o lume paralelă. Eul feminin e în căutarea unor efigii exemplare și acestea sunt „zeițe, sclave, sfinte, convertite, fugite, păgâne”. Nu ne aflăm în preajmă unui jurnal al omului comun care își petrece viața în rutină. Este omul tentat mereu de acțiunea ideii și a spiritului. E ca în piesa *Indigo* a celor de la *Moloko*: „Indigo here we go”. Este mișcarea vectorială înspre o lume care se rezonează mereu, care e un *perpetuum mobile*.

Există în acest volum o nevoie acută de comunicare cu universul. De aici, acele „viziuni serene” și constatarea „noi am văzut totul”. Ființa caută „enciclopediile despre cosmos și luminile nordului”; în acest fel, ființa încearcă să se descopere. Eul mărturisitor se povestește mai puțin, lumea din jur este un filtru prin care îl putem deduce. Lumea, lucrurile, dimensiunile lor cromatice, toate se constituie într-un caleidoscop narativ. O cromatică recurentă este cea a nuanțelor de violet și albastru, e un spectru indigo al existenței. Eul în expansiune, prin viziunile sale, colorează totul în jur. Astfel, apar în tabloul poematic „rizomii vineții”, „ur-

mele cernelurilor”, niște „vânătași indigo”. Este tatonarea imagistică a lucrurilor, a fenomenelor și a oamenilor: toate capătă „paloarea armelor vineții”, „aerul era indigo”. Transpar „nuanțele de turcoaz” ale cotidianului, amintirile copilăriei prind și ele culoare – „pe mama am desenat-o mereu/ purtând cele mai fine falduri/albastre, din pastă pix”.

Interacțiunea eului cu lumea scoate la iveală „lumina cenușie” și „aerul de consistență cenușii”, un refugiu totuși benefic, în care intimitatea are câștig de cauză. Și „beneficiile aerului” sunt vitale. De la albastru, violet, turcoaz și cenușiu se ajunge la „irizații portocalii”, cu nuanțe de „papaya”. Viața se etalează în raze. E astrul zilei, „ai închis soarele într-un plic”, e albastrul luminat, „în lac licărește ceea ce tu numești clar de soare”. În maniera unui iluzionist, gestul poetic va dilua colorantul vieții – „eram numai noi/ nicio podoabă nicio culoare”, „trupul care niciodată/ nu va mai ceda/ tentației culorilor”. Și, dacă „încep să ni se usuce reținele”, viziunile vor fi abandonate, iar vechile obsesii și căutări vor fi zdrobite de ambianțele pământești ale comunului. E prețul conviețuirii. Și în acest degradeu vizual doar poezia purtătoare de lumină va putea să salveze de la eșec. Ea este emisie și vibrație a ideilor, un al treilea ochi, o formă de rezistență și continuitate, o stare „așteptând constructorii”.

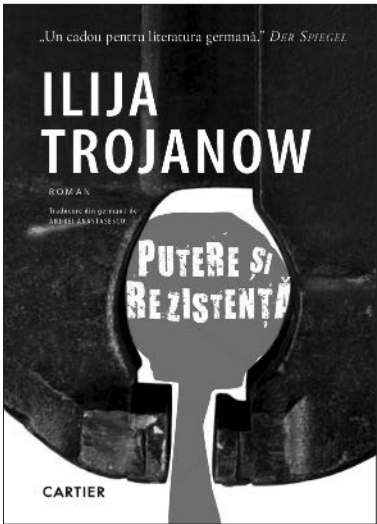
Avem în persoana Alinei Purcaru o poetă care tatonează granițele imposibilului, ale abia perceptibilului. În acest sens, volumul *Indigo* este o experimentare vădită a unei arte poetice care aparține unei noi generații creatoare, probabil o generație *indigo* de poeți și poete. Enunțarea subtilă, imaginile delicate și ideile profunde, care poartă haina unui limbaj expresiv și a unui stil percutant, fac din *Indigo* o carte de citit.

EDITURA CARTIER | NOI APARIȚII | EDITURA CARTIER

IGOR MUNTEANU
IDEI POLITICE ȘI CLIVAJE IDEOLOGICE
PREFAȚĂ DE CRISTIAN PÎRVULESCU

„Lectura cărții de față răspunde majorității dilemelor ideologice care pot apare în încercarea de a da sens unui haos aparent. Și de a înțelege rolul și locul politicii – atât practice, cât și teoretice – în societatea noastră. Este o carte pe care publicul românofon de pretutindeni o va putea parcurge cu folos. Efortul teoretic al lui Igor Munteanu va putea da celor care s-au rătăcit și vor să regăsească drumul o serie de repere în funcție de care se vor putea orienta în vremuri mai mult sau mai puțin întunecate. Iar celor care vor să treacă de la vorbe la fapte, așa cum a făcut-o deja autorul, să-și definească misiunea.”

ILIJIA TROJANOW
PUTERE ȘI REZISTENȚĂ (ROMAN)
TRADUCERE DE ANDREI ANASTASESCU

„După ani întregi de cercetări și convorbiri cu victime ale represiunii comuniste din Bulgaria, Ilija Trojanow a scris un roman politic și documentar (în text sunt inserate documente originale din arhiva Securității bulgare), în centrul căruia se află căutarea adevărului, dreptul la propria biografie și continuitatea vechilor alianțe și coterii politice. (...) Cu forță poetică și gravitate tranșantă, dar uneori și cu umor satiric și sarcasm, Trojanow descrie traiectoriile sinuoase ale acestor două destine în contextul unui regim represiv, asemănător celor care au existat pe tot mapamondul în istoria recentă. Un captivant thriller politic de o uimitoare plauzibilitate psihologică, o analiză pe cât de sumbră, pe atât de subtilă a sistemelor dictatoriale. Aici, mecanismele puterii totalitare sunt expuse în mod necruțător.”

Desigur că *в соответствии с...* se traduce, firesc, în conformitate cu/ conform (cu)/ potrivit (cu), după cum urmează: „*Живите в соответствии с этими нормами* = Trăiți dumneavoastră înșivă potrivit acestor standarde” sau „*Студенты поступают в соответствии с изученными ими принципами* = Studenții acționează conform principiilor pe care le-au învățat”, sau „*Если же оно не будет выкуплено, то его продают в соответствии с оценкой* = Dar dacă nu este răscumpărat, atunci să fie vândut potrivit valorii stabilite” (din internet).

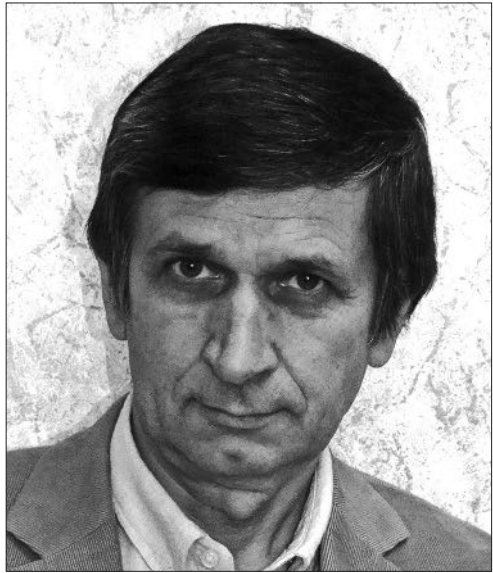
Ceea ce găsim însă în seria de pilde, înșiruite mai jos, e chiar calcul sus-pomenit, specific doar limbii române (literare) vorbite în Basarabia, de la vlădică până la opincă: „Parlamentul a ajustat legislația fiscală în corespundere cu (sic!) solicitările (recomandabil: *potrivit/ conform solicitărilor*) mediului de afaceri” (www.realitatealive.md, 30 noiembrie 2019) sau „Scrie ecuațiile reacțiilor în corespundere cu (sic!) tipul (recomandabil: *conform tipului*) indicat [...]” (ance.gov.md), sau „Guvernul: – va prezenta în termen de o lună Parlamentului spre examinare propuneri privind aducerea legislației în vigoare în corespundere cu (sic!) (recomandabil: *privind modificarea legislației în vigoare în acord cu*) legea menționată; – va aduce actele sale normative în corespundere cu (sic!) (recomandabil: *– va modifica actele sale normative în conformitate cu*) Legea indicată” (lex.justice.md), sau „Suport pentru modernizarea serviciului public din Republica Moldova în corespundere cu (sic!) (recomandabil: *în conformitate cu*) cele mai bune practici ale Uniunii Europene” (cancelaria.gov.md), sau „FMI: Noile reglementări fiscale nu sunt în corespundere cu (sic!) programul de finanțare (recomandabil: *nu corespund cerințelor programului de finanțare*)” (agora.md, 26 iulie 2018), sau „Se aduce în corespundere cu (sic!; formulă din domeniul juridico-administrativ, copiată după rusescul *привести что-л. в соответствии с...*) (recomandabil: *se modifică în conformitate cu*) terminologia și noțiunile prevăzute de Legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale” (old.mf.gov.md), sau „Examinarea laturii obiective a infracțiunii de falsificare a probelor într-un proces penal – în corespundere cu (sic!) (recomandabil: *în conformitate cu*) prevederile Codului Penal (sic!) (corect: *Codului penal*) al Republicii Moldova” (dspace.aop.gov.md), sau (atenție! enunțul vine chiar de la Ministerul Educației, Culturii și Cercetării), „Modelul 1: „Prezența fizică 100% la școală”. Este aplicabil în cazul școlilor, al claselor cu un număr rațional de elevi, în corespundere cu (sic!) normativele sanitaro-epidemiologice (recomandabil: *conform/ potrivit normativelor...*) de stat” (mecc.gov.md), sau „Legea cu privire la ipotecă va fi modificată pentru a o aduce în corespundere cu (sic!) (recomandabil: *...va fi modificată, conform/ în conformitate cu*) o decizie a Curții Constituționale” (www.timpul.md, 22 martie 2017), sau (ultimul exemplu), „În corespundere cu (sic!) (recomandabil: *În conformitate cu/ conform*) art. 19 (1) al Acordului de Readmisie (sic!) (corect: *Acordului de readmisie*), readmisia și tranzitul pot avea loc în următoarele puncte de trecere a frontierei [...]” (www.legis.md).

Intrucât se pare că ne-am lămurit pe deplin cu acest regionalism, calchiat – ca structură – după limba rusă, e momentul să trecem la „echivalentul basarabean” al

FILTRE

(ÎN)DEPENDENȚA NOASTRĂ LINGVISTICĂ (II)

de VALENTIN GUȚU

celeii dintîi locuțiuni prepoziționale: în funcție de. Bunul nostru cititor (uneori și scriitor) l-o fi identificat de mult, dar, vorba ceea, tace ca o lebădă, să vadă ce zice totuși autorul. Simt însă că ai nimerit bine, atentul meu cititor, chiar despre construcția prepozițională „în dependență de” vom discuta în cele din urmă, care, de-a lungul ultimilor ani, a fost tratată și ea, biata, în mod critic, de către specialiști, ca o locuțiune regională, construită – se cunoaște cale de o poștă – după expresia rusească *в зависимости от*, care se traduce – nu-i așa? – în funcție de/ depinzînd de, nu... „în dependență de”. Unii, pricepuți la italiană, ar putea crede că, uneori, este vorba de un calc după sintagma *in dipendenza da*, sinonimă, într-un fel, cu locuțiunea *in funzione di* (ceea ce pare cam fantezist, chiar dacă, repet – pentru unii –, italiana reprezintă un soi de „română stricăță”); alții ar putea invoca o contaminație, dacă ne gîndim la construcția gerunzială *depinzînd de...*, sau cita sintagme paronimice ad-hoc de genul *în strînsă dependență de.../ în dependența de...*, ca în aceste fraze: „Apariția ei a fost pusă în legătură cu reorganizarea declinării: în condițiile deteriorării formelor flexionare, *ille*, păstrînd mai bine flexiunea cazuală, funcționa și ca indicator de caz, în strînsă dependență de (= fiind strîns dependentă de; n.n. – V.G.) substantivul determinat (ILR II. 230)” (*Istoria limbii române*, vol. 1, Univers Enciclopedic Gold, B., 2018, p. 162) sau „O proteină relaționată cu autismul joacă un rol vital în dependența de (subl. n. – V.G.) droguri” (www.asociațiaabcd.ro), sau „Construirea unui nou grup energetic la Rovinari va face ca România să se adâncească și mai mult în dependența de (subl. n. – V.G.) cărbune [...]” (bankwatch.org).

Ușor de spus! Ia uitați-vă aici și pătrundeți-vă de ceea ce se întîmplă – la Chișinău – cu „limba noastră cea...” dependentă de... elementele constitutive rusești, tot de la vlădică pînă la opincă: (la nivel guvernamental) „Distribuirea elevilor în instituțiile de învățămînt general în dependență de (sic!) [corect/ recomandabil: *în funcție de*; îl rog respectuos pe înțeleghătorul meu cititor să-și imagineze această emendație și în celelalte „cazuri”, căci n-o voi mai repeta] limba de instruire și limba maternă” (date.gov.md) sau (la nivelul liniilor de înaltă tensiune) „Agenția Națională pentru Reglementare în Energetică: Hotărîre nr. 89 din 13.03.2003 cu privire la aprobarea «Instrucțiunii privind calcularea consumului tehnologic de energie electrică în rețelele de distribuție în dependență de (sic!) valoarea factorului de putere în instalațiile de utilizare ale consumatorilor»” (www.legis.md), sau (la

nivel prezidențial) „Igor Dodon spune ce va urma în dependență de (sic!) decizia CC [a se citi: Curții Constituționale, nu... Comitetului Central] privind organizarea alegerilor prezidențiale și parlamentare anticipate” (livenews.md, 28 mai 2020), sau (la nivelul unei bănci) „Documentele necesare de prezentat pentru emiterea Cardului (sic!) de credit (a se accentua: [crédit], nu... [credit]), în dependență de (sic!) situația solicitantului” (www.maib.md), sau (la nivelul altei bănci) „În dependență de (sic!) solicitarea clientului Băncii, transferul de credit [stimat client, atenție la accentuare! – n.n. – V.G.] în monedă națională poate fi efectuat în regim de urgență (transfer urgent) sau în regim normal [...]” (www.victoriabank.md), sau (urcăm vertiginos la nivel academic) „A existat [,] însă [,] (sic! cu referire la izolarea improprie a conjuncției) și o a treia opțiune, de compromis, în care membrii uniunilor de creație, în dependență de (sic!) calitățile lor individuale și de talentul fiecărui (sic!) din ei, au reușit, în pofida numeroaselor presiuni și constrângeri, să păstreze o necesară distanță față de noua putere [...]” (tribuna.md, 16 iulie 2020), sau (la nivelul unor citări ori parafrazări neinspirate) „Siegfried Mureșan: «100 mln. euro (sic! sesizați stilul contabilicesc?) vor fi acordate în dependență de (sic!) verdictul Comisiei de la Veneția»” (www.dw.com, 19 mai 2017) [De fapt, în răspunsurile sale la întrebările formulate de DW, Siegfried Mureșan nici n-a folosit sintagma „în dependență de”: a se vedea interviul acordat pentru DW din data respectivă. „Formula” stilistică basarabeană este a... întrebătorului, iar răspunsul eurodeputatului român Siegfried Mureșan, în care e de presupus că s-ar fi făcut „intervenția” stilistică, este următorul (citez): „Spun toate acestea deoarece pentru acordarea celor 100 de mln (sic!) (corect: *100 de milioane / 100 mil.*), pe lângă acele condiții menționate, avem și niște precondiții esențiale legate de standardele democratice din R. Moldova. Și aici vreau să fiu foarte clar, dacă aceste standarde (nota bene! – V.G.) nu sunt îndeplinite (decu: „în dependență de îndeplinirea acestor standarde” – n.n. – V.G.), atunci Uniunea Europeană nu are voie să acorde nici măcar un singur cent Chișinăului”], sau (la nivelul Ministerului Sănătății) „Reprezentanții MS explică ce tratamente sunt utilizate pentru pacienții Covid în dependență de (sic!) starea lor de gravitate” (www.jurnal.md, 1 mai 2020), sau (la același nivel) „Numărul de cazuri noi de infectare cu Covid-19 în dependență de (sic!) teritoriile administrative” (unimedia.md), sau (la nivel privat)

„Cât trebuie să alergăm, în dependență de (sic!) ce alimente consumăm” (www.diez.md, 12 ianuarie 2016) și „Particularitățile administrării preparatelor în dependență de (sic!) timpul alimentării” (worldmedicine.md), sau (la nivelul conducătorilor auto) „Semafoarele din centrul capitalei [nu, nu e vorba de București – n.n. – V.G.] vor fi reglate în dependență de (sic!) fluxul de transport” (www.ipn.md, 19 februarie 2007), iar întrebarea lor sacramentală (a șoferilor, bineînțeles): „Cât costă întreținerea unei mașini în dependență de (sic!) clasa din care face parte” (unimedia.info, 18 martie 2018) este una indirectă, de aceea nici nu s-a pus semnul întrebării după ea.

Atît cu internetul, căci – o știe orice internaut – e nelimitat în mostre de tot genul. Instruitul meu cititor parcurge însă, indiscutabil, și presa pe hîrtie, prin urmare... Nu, nu te întrista, știu că ți s-au înnegurat ochii de atîta „(în)dependență de...”. Urmează exclusiv cîteva exemple din două publicații periodice și un act legislativ: „Deci, cei care au ieșit la pensie acum 20 de ani și au muncit neîntrerupt după pensionare [,] (sic!) vor beneficia, în dependență de (sic!) (corect/ recomandabil: *în funcție de*) cotizarea făcută, de majorări de pensii, adică li se va oferi o pensie raportată la taxele achitate în fondul social din munca prestată după pensionare” („Ziarul de gardă”, 14 iunie 2018, p. 8) sau „Cine a pus la cale complotul, urmează să vedem în dependență de (sic!) (corect/ recomandabil: *în funcție de*) cum și în ce direcție vor evolua lucrurile” („Ziarul de gardă”, 14 noiembrie 2019, p. 2), sau „Serviciile de reparații se dublează, în dependență de (sic!) (corect/ recomandabil: *în funcție de*) spații și volum” („Ziarul de gardă”, 23 ianuarie 2020, p. 6), sau „În cazul condamnării cîtorva persoane în aceeași cauză, cheltuielile judiciare se repartizează în dependență de (sic!) (corect/ recomandabil: *în funcție de*) vinovăția, gradul de răspundere și situația materială a fiecăruia din ele” (*Codul de procedură penală al Republicii Moldova*, ediția 2015, p. 287). Și chiar un ultim exemplu – ceva mai artistic – din presa literară: „Valiză în mișcare doar în dependență de (sic!) (corect/ recomandabil: *în funcție de*) valabilitatea vizei, dar, uneori, și a brizei la pupă, tu, leagăn, cărucior ce ai purtat prin lume, apoi ai adus acasă poeme, jurnale de călătorie, proze scurte, cosmograme, poze color, cărțile altora și viitoarele cărți ale mele – Gloria! Gloria, valiză de un scriitor puternic!” („Contrafort”, iulie-august 2019, p. 8).

Totuși, deocamdată, sîntem prea mult... prea mulți (în)dependenți de... știți dumneavoastră ce.

ASTA NU E PROPAGANDĂ*

de PIOTR POMERANȚEV

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

PIOTR POMERANȚEV S-A NĂSCUT LA KIEV, ÎN 1977. ÎN 1978, FAMILIA LUI S-A REFUGIAT ÎN RFG, DUPĂ CE TATA, IGOR POMERANȚEV, A FOST ARESTAT DE KGB PENTRU RĂSPÂNDIREA LITERATURII ANTISOVIETICE. APOI, IGOR ȘI LIANA POMERANȚEV S-AU MUTAT ÎN MAREA BRITANIE, UNDE TÂNĂRUL PIOTR A STUDIAT LITERATURA ENGLEZĂ ȘI LIMBA GERMANĂ (UNIVERSITATEA DIN EDINBURGH). ÎNTRE 2001-2010, PIOTR POMERANȚEV A TRĂIT ÎN RUSIA, UNDE A LUCRAT CA PRODUCĂTOR TV. DIN 2011, A SCRIS CU REGULARITATE ARTICOLE DESPRE RUSIA ÎN „NEWSWEEK”, „THE ATLANTIC MONTHLY”, DEFININD REGIMUL LUI PUTIN DREPT „DICTATURĂ POSTMODERNĂ”. DIN 2015, ESTE REDACTOR ASOCIAT LA CODA STORY, PLATFORMĂ MEDIA ONLINE. A LUAT MAI MULTE PREMII IMPORTANTE PENTRU CĂRȚILE „NOTHING IS TRUE AND EVERYTHING IS POSSIBLE” (2014) ȘI „THIS IS NOT PROPAGANDA” (2019).

Regimul lui Marcos a căzut în 1986 în urma unor proteste în masă, când SUA și-a retras sprijinul și mai mulți militari au dezertat din armată. Milioane de oameni au ieșit atunci în stradă. Se părea că a început o nouă epocă, una care pune capăt corupției și încălcării drepturilor omului. Marcos a fugit din țară, trăindu-și ultimii ani în exil, pe insulele Hawaii.

Astăzi, Manila te întâmpină cu iz de pește stricat și de popcorn, cu aburi pestilențiali ce urcă din apele de canalizare și cu miros de ulei ars. Inhalate împreună, toate aceste „arome” te fac să vomiti direct pe trotuar. De fapt, „trotuar” este un cuvânt nepotrivit: în oraș nu există decât câteva trotuare destul de late și bine amenajate ca să te poți plimba pe ele. De-a lungul centrelor comerciale și zgârie-norilor nu există trotuare propriu-zise, ci niște trepte pe care înaintezi anevoie, la numai o palmă distanță de traficul de mașini, ce curg ca o lavă. Centrele comerciale alternează cu cartiere sărăcăcioase, cu ulicioare murdare pe care dorm sute și mii de boschetari, înveliți în foi de aluminiu și cu picioarele afară. Pe unele străzi mai mari găsești tot felul de baruri în care poți urmări meciuri de box între pitici sau saloane de karaoke unde poți angaja trupe de fete, îmbrăcate în rochițe strâns lipite de trupurile lor subțiri ca trestia, și care cântă împreună cu tine cântece pop coreene.

În timpul zilei, te plimbi printre centrele comerciale, cartierele săracilor și zgârie-nori, explorând rețeaua de „trotuare” înguste și aglomerate sau pasarelele suspendate între autostrăzile construite pe câteva niveluri. Ți apleci cu multă grijă capul ca să nu te lovești de pilele de beton și tresari de fiecare dată când auzi claxoanele stridente și sirenele de sub pod. Brusc, chiar sub nasul tău trece un tren sau te pomenești față în față cu un panou publicitar uriaș pe care vezi chipul unei femei ce se înfruptă cu o bucată de șuncă „SPAM”. Afșișurile enorme, care sunt peste tot, despart zgârie-norii de cartierele săracilor. Între anii 1898 și 1946, Filipine a fost administrată de americani (cu excepția perioadei de ocupație japoneză, cuprinse între 1942 și 1945). De atunci, bazele navale americane sunt o prezență continuă, iar bucatele militarilor americani au devenit adevărate delicatese. Pe un poster masiv, o gospodină fericită își hrănește soțul arătos cu bucăți de ton conservă. Sub reclama unei bucăți mari de șuncă friptă pe grătar, niște copii ai străzii

se bălăcesc în apele unui râu ce șerpuiește printre toate aceste construcții. În spatele lor, se vede un panou de neon: „Iisus te va salva!” Filipine este o țară catolică: cei aproape cincizeci de ani de stăpânire americană au fost precedați de trei sute de ani de dominație spaniolă (filipinezii glumesc: „Am trăit trei sute de ani cu biserica și cincizeci de ani cu Hollywood-ul”). Mall-urile sunt prevăzute cu capele în care poți să te rogi, dar și cu gardieni care nu le permit săracilor să intre acolo. În Manila, un oraș cu o populație de 22 de milioane de oameni, nu funcționează noțiunea occidentală de spațiu public. Interioarele magazinelor sunt parfumate cu odorizante puternice: cu aromă de levănțică în centrele comerciale ieftine, cu tarabele lor kilometrice gemând sub greutatea fast-food-ului, și cu aromă delicată de lămâie în mall-urile ceva mai pretentioase. Amestecul de arome te face să te simți ca într-un veceu public, iar senzația că te afli, de fapt, nu într-un oraș, ci într-o budă imensă, nu te părăsește nici afară, lângă gurile de scurgere stradale, nici înăuntru, în magazine.

Curând începi să observi că toți își fac selfiuri: un ins în slapi, trasnpirând la greu în tinicheaua încinsă a autobuzului urban; câteva chinezoaice tinerele, așteptându-și cocktailurile în mall. Filipine este campioană la selfiuri; totodată, e țara cu cel mai intens trafic pe rețelele sociale și cele mai multe mesaje pe cap de locuitor. Unii explică fenomenul prin importanța crescândă a relațiilor familiale și personale în condițiile unei guvernări din ce în ce mai ineficiente. Nici selfiurile nu ar mai fi manifestări ale narcisismului, ci ale încrederii: te poți baza doar pe omul pe care îl știi la față.

Odată cu creșterea în importanță a rețelilor sociale, Filipine a devenit centrul unui nou tip de manipulare în era digitală.

L-am cunoscut pe P. în una dintre oazele verzi situate între zgârie-norii cu geamuri mari și albastre. Insistă să nu-i divulg numele în carte. Se vede cu ochiul liber însă că râvnește recunoașterea pentru campaniile publicitare pe care le-a organizat, dar pentru care nu-și poate asuma, public, meritele. Are puțin peste douăzeci de ani și se îmbracă în stilul băieților din boys band-urile coreene. E permanent surescit, fie că vorbește despre alegerile președintelui, fie despre contul său pe Instagram, marcat cu ecuson albastru, cu loarea subliniind statutul său de personaj popular în rețea.

„Mă simt fericit când pot să-i controlez pe oameni. Poate că e un lucru rău, dar îmi satisface ego-ul, ceva foarte adânc din mine însumi... Mă simt ca un zeu în universul digital!” exclamă P. Declarațiile lui, oricât de grave, nu pot să înfricoșeze pe nimeni, insul arătând mai curând ca un personaj negativ dintr-o operetă.

P. și-a început cariera în Rețea pe la vârsta de cinsprezece ani, când a creat o pagină anonimă ce îi încuraja pe oameni să-și împărtășească experiențele lor amoroase. „Povestește-mi despre cea mai dureroasă despărțire!”, îi îndemna el pe urmăritori, sau: „Povestește-mi despre aventura ta cea mai fierbinte!” Îmi arată unul dintre grupurile sale de pe Facebook, care cuprinde peste trei milioane de membri.

Încă pe vremea când frecventa școala, crease mai multe grupuri „tematice”, cu profiluri diferite: unul era dedicat, de exemplu, bucuriilor vieții, altul, puterii sufletești. Când P. a împlinit șaisprezece ani, a început să primească oferte de la diverse companii: fiecare dorea ca el să le menționeze produsele în postările sale. Curând, și-a perfecționat tehnica. Timp de o săptămână, îi îndemna pe membrii „comunității” să discute despre „iubire”, de pildă, despre cei dragi. Apoi, schimba accentul conversației, trecând la teama de a pierde pe cineva drag sau foarte apropiat. În cele din urmă, sugera sau insinua un produs oarecare: „Cumpărați acest medicament care va prelungi viața celor pe care îi iubiți!”

Dacă e să-l crezi pe cuvânt, pe la douăzeci de ani avea deja cincisprezece milioane de urmăritori pe toate platformele. Un băiat din provincie, modest, cu părinți din clasa mijlocie filipineză, și-a putut permite deodată un apartament într-unul din zgârie-norii Manilei.

După advertising, noua lui provocare a fost politica. În acel moment, tot PR-ul politic se reducea la a-i convinge pe jurnaliști să scrie ceea ce-și dorea cutare sau cutare lider de partid. Dar lui P. i-a venit o altă idee: să genereze și să modeleze opinia publică prin rețelele sociale.

P. și-a prezentat punctul de vedere și strategia mai multor politicieni, dar singurul care le-a luat în serios a fost Rodrigo Duterte, un outsider care vedea în rețelele sociale o nouă cale spre victoria politică. Una dintre cele mai importante teze electorale ale lui Duterte era lupta cu traficanții de droguri. Îi plăcea chiar

să se laude că, pe vremea când fusese primar al orașului Davao, situat undeva în sudul țării, obișnuia să dea câte o raită prin cartierele rău famate și să tragă cu arme de foc în „dealeri”. În aceeași perioadă, P. își făcea studiile la colegiu. Într-o bună zi, el a audiat o prelegere despre „Micul Albert”, un experiment din anii 1920: de fiecare dată când cercetătorii îi arătau bebelușului un șobolan alb, îl expuneau la niște sunete și zgomote neliniștitoare. În cele din urmă, micuțul Albert a început să se teamă de toate animalele cu blană. P. s-a inspirat din acest experiment atunci când a elaborat strategia pentru campania online a lui Duterte.

Întâi de toate, el a creat, în câteva ore, mai multe grupuri pe Facebook. Temele dezbaterilor păreau destul de inofensive, membrii discutând în principal despre știrile și evenimentele locale. Șmerechia era să dezbăți toate aceste chestiuni în graiurile locale, de altminteri, foarte numeroase în Filipine. Peste o jumătate de an, fiecare grup număra circa 100 000 de membri. Abia în acel moment, administratorii începeau să posteze câte o istorie criminală pe zi, în intervalul orar cu cel mai mare trafic pe net. Cronica criminală cuprindea doar întâmplări reale, dar angajați lui P. încercau, în comentariile lor, să lege fiecare crimă sau fărâdelege de droguri: „Se zvonește că ucigașul era un tarficant de droguri”. Sau: „Tipul a fost victima unui dealer”. Peste o lună, echipa lui P. a început să posteze câte două istorii criminale pe zi, apoi, peste încă o lună, câte trei istorii, toate însoțite de același gen de comentarii.

Criminalitatea provocată de droguri a devenit, astfel, un subiect foarte popular și Duterte a început să conducă în sondaje. Dar tocmai în acel moment, P. a decis să-l părăsească pe Duterte și să susțină un alt candidat, care pedala pe dezvoltarea economică și nu pe frica de criminali. P. afirmă că a reușit să crească popularitatea noului candidat cu aproape 5%, dar era deja prea târziu: Duterte a fost ales președinte al țării. Acum, constată P. necăjit, o mulțime de „specialiști” în PR își arogă meritele pentru promovarea și victoria lui Duterte, uitând de contribuția lui. E ceva ce-l scoate din minți. /.../

*** Din volumul cu același titlu, în curs de apariție la Editura Cartier. Traducere din limba engleză de Adrian CIUBOTARU**